

ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

**ΕΚΘΕΣΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ & ΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ**

UNHCR
Κέντρο Τεκμηρίωσης & Έρευνας
Γενεύη, Σεπτέμβριος 2001

Το παρόν πληροφοριακό υλικό ετοιμάστηκε από την Διεύθυνση Πληροφοριών των Χωρών Καταγωγής του Κέντρου Τεκμηρίωσης & Έρευνας σε συνεργασία με την Στατιστική Υπηρεσία της Υπάτης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες & βασίζεται σε ευρέως γνωστές πληροφορίες, αναλύσεις και σχόλια. Παρατίθενται όλες οι πηγές. Η παρούσα Έκθεση δεν είναι και δεν σκοπεύει να είναι εξαντλητική όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα ούτε αποφασιστική για τους ισχυρισμούς ασύλου των αιτούντων την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Τίτλος Αγγλικής Έκδοσης

*Ελληνική Έκδοση
Copyright*

BACKGROUND PAPER ON REFUGEES & ASYLUM SEEKERS FROM TURKEY,
September 2001

Αθήνα, Δεκέμβριος 2001

Ύπατη Αρμοστεία Η.Ε. για τους Πρόσφυγες

Ταυγέτου 23 - Π. Ψυχικό

τηλ. 67 26 462/3 Φάξ 67 26 417

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Εισαγωγή	6
Γεωγραφία, Πληθυσμός, Θρησκεία και Γλώσσα.....	6
Θεσμοί του κράτους και της κυβέρνησης.....	6
Η νομοθετική εξουσία.....	7
Η εκτελεστική εξουσία.....	8
Η δικαστική εξουσία.....	8
Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελείς.....	8
Ποινικά δικαστήρια.....	9
Στρατιωτικά δικαστήρια.....	9
Ανώτατο Δικαστήριο Εφέσεων ή Άρειος Πάγος.....	9
Τα δικαστήρια κρατικής ασφαλείας.....	9
Οι ένοπλες δυνάμεις.....	10
Οι δυνάμεις εφαρμογής του νόμου / Δυνάμεις ασφαλείας.....	10
Πολιτοφυλακή: Σώμα Πολιτικής Ασφάλειας.....	11
Τα κυριότερα πολιτικά κόμματα.....	12
B. Πολιτική ιστορία της σύγχρονης Τουρκίας	16
Συνοπτική παρουσίαση των εξελίξεων από το 1923 έως το 1973.....	16
Τα πραξικοπήματα του 1974 και του 1980.....	16
Οι εθνικές εκλογές του 1991.....	16
Οι εθνικές εκλογές του 1995.....	16
Ισλαμικός ακτιβισμός και διαφθορά.....	18
Οι εθνικές εκλογές του 1999.....	19
Η σύλληψη του Α. Οτσαλάν, ηγέτη του PKK.....	19
Οι σχέσεις με τη Συρία, την Ιταλία και την Ελλάδα.....	20
Σεισμοί.....	20
Οι σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ.....	20
Εξέγερση στις φυλακές.....	23
Οικονομική κατάσταση.....	24
Γ. Νομικό πλαίσιο	24
Διεθνές νομικό πλαίσιο.....	24
Εθνικό νομικό πλαίσιο.....	27
Ο αντιτρομοκρατικός νόμος της 11.4.1991.....	27
Ο νόμος περί μεταμέλειας.....	27
Δ. Επισκόπηση της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου	28
Ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου εν γένει.....	28
Κυβερνητικές πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	29
Δικαίωμα στη ζωή, στην προσωπική ασφάλεια και στη σωματική ακεραιότητα.....	32
Εξωδικαστικές, συνοπτικές ή αυθαίρετες εκτελέσεις.....	32
Η θανατική ποινή.....	33
Αυθαίρετες συλλήψεις και κράτηση.....	33
Βασανιστήρια και άλλες μορφές σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.....	34
Η πρακτική των βασανιστηρίων στα σωφρονιστικά καταστήματα.....	37
Ο ρόλος των Εισαγγελέων.....	38
Κράτηση Incommunicado.....	38
Ο ρόλος του ιατρικού προσωπικού.....	39
Αναγκαστικές ή μη ηθελημένες εξαφανίσεις.....	41
Ατιμωρησία.....	41
Ο σεβασμός των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων.....	42
Απαγόρευση λειτουργίας των κομμάτων.....	42
Δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι.....	43
Δικαίωμα στη δίκαιη δίκη.....	44

Δικαίωμα στην ελευθερία της θρησκείας.....	44
Δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.....	46
Δικαίωμα στην ελευθερία κυκλοφορίας.....	49
Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα.....	49
Εκπαίδευση.....	49
Σίτιση.....	50
Υγεία.....	50
Ε. Ευάλωτες ομάδες.....	50
Εθνοτικές μειονότητες.....	50
Οι κουρδικής καταγωγής Τούρκοι.....	51
Θρησκευτικές μειονότητες.....	52
Αλεβίτες.....	53
Εβραίοι.....	54
Ελληνορθόδοξη κοινότητα.....	54
Αρμένιοι.....	55
Συρο-ορθόδοξοι χριστιανοί – Ασσύριοι και Χαλδαίοι – Ιησούιτες.....	55
Οι κοινότητες των Ρόμα / τσιγγάνων.....	55
Ομάδες της αντιπολίτευσης.....	56
Ένοπλες ομάδες της αντιπολίτευσης.....	57
Υποστηρικτές των δικαιωμάτων του ανθρώπου.....	58
Εσωτερικά εκτοπισμένοι.....	60
Έλεγχος των εκτοπισθέντων.....	60
Αποζημίωση – χρηματική βοήθεια – απασχόληση.....	61
Στέγαση σε έκτακτες περιπτώσεις και μακροπρόθεσμα.....	61
Εναλλακτική του ασύλου λύση στο εσωτερικό της Τουρκίας.....	62
Γυναίκες.....	64
Παιδιά.....	66
Παιδιά στρατιώτες.....	67
Δημοσιογράφοι.....	68
Μεταχείριση των επαναπατριζομένων.....	70
Πρόσφυγες.....	72
Αιτούντες άσυλο.....	73
Παράνομοι μετανάστες.....	73
Ανυπότακτοι.....	73
Μεταχείριση των ανυπότακτων.....	75
Ομοφυλόφιλοι.....	76
ΣΤ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Ύπατης Αρμοστείας.....	76
Εισαγωγή.....	76
Πρόσφατες εξελίξεις.....	76
Ανάγκες.....	77
Στρατηγική : προστασία και λύσεις.....	77
Βοήθεια.....	78
Επιθυμητός στόχος.....	79
Οργάνωση και υλοποίηση.....	79
Διαχείριση.....	79
Συνεργασία και συντονισμός.....	79
Ζ. Στατιστική Επισκόπηση των τούρκων αιτούντων άσυλο και προσφύγων.....	80
Τούρκοι αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες: τάσεις και τύποι.....	80
Α. Άσυλο στην περιοχή και διαρκείς λύσεις.....	80
Β. Αιτήσεις ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρώπη, στη Βόρεια Αμερική, στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία.....	80
Γ. Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα επί των αιτημάτων ασύλου των τούρκων πολιτών (2000).....	80

ΠΙΝΑΚΕΣ	
Αιτήσεις ασύλου τούρκων πολιτών στην Ευρώπη (1/2000-7/2001).....	81
Αιτήσεις ασύλου τούρκων πολιτών (1990-2000).....	82
Αναγνώριση καθεστώτος του πρόσφυγα στις χώρες της ΕΕ (2000).....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	84

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Γεωγραφία, Πληθυσμός, Θρησκεία και Γλώσσα

Η Δημοκρατία της Τουρκίας έχει έκταση 779.453 τετραγωνικά χιλιόμετρα². Συνορεύει νοτιο-δυτικά με την Ευρώπη και νότια με την Ασία. Το ευρωπαϊκό και το ασιατικό τμήμα της χώρας, γνωστά στη γεωγραφία ως Θράκη και Ανατολία αντίστοιχα χωρίζονται από τη Θάλασσα του Μαρμαρά, που συνδέει τη Μαύρη Θάλασσα με το Αιγαίο Πέλαγος. Η Τουρκία έχει ακτές πολλών χιλιομέτρων: στη Μαύρη Θάλασσα στο βορρά, στη Μεσόγειο Θάλασσα στο νότο και στο Αιγαίο Πέλαγος στη δύση³. Η Τουρκία συνορεύει βορειοδυτικά με τη Βουλγαρία και την Ελλάδα, βόρεια βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα, βορειο-ανατολικά συνορεύει με τη Γεωργία και την Αρμενία, ανατολικά με το Ιράν, νότια με το Ιράκ, τη Συρία και βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα και στα δυτικά από το Αιγαίο Πέλαγος⁴.

Ο πληθυσμός της Τουρκίας ανέρχεται σε 65.666.677 κατοίκους⁵, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι Τούρκοι που αποτελούν το 85% του πληθυσμού. Η μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα είναι οι Κούρδοι που αποτελούν το 11% του πληθυσμού και ζουν συγκεντρωμένοι στις φτωχές περιοχές στα ανατολικά και στα νοτιο-ανατολικά της χώρας. Άλλες μειονότητες είναι οι Έλληνες, οι Αρμένιοι και οι Εβραίοι⁶. Οι κυριότερες πόλεις είναι η Κωνσταντινούπολη ή Ινσταμπούλ, η Άγκυρα – η πρωτεύουσα του κράτους – η Σμύρνη ή Ιζμίρ, τα Άδανα και η Μπούρσα. Επίσημη γλώσσα είναι η τουρκική. Περίπου το 15% του πληθυσμού μιλά διαφορετική μητρική γλώσσα, συνήθως την κουρδική (περίπου το 7% κυρίως στα νοτιο-ανατολικά⁷), την αραβική, την αρμενική, την ελληνική και τη διάλεκτο του Καυκάσου⁸.

Το 1928⁹ το Ισλάμ έπαψε να είναι η επίσημη θρησκεία της Τουρκίας. Όμως, το 99% του πληθυσμού είναι μουσουλμάνοι – κυρίως σουνίτες – αν και σημαντικός αριθμός σιιτών ζει στα νοτιοανατολικά της χώρας. Οι χριστιανοί αποτελούν ποσοστό μικρότερο του 1% του πληθυσμού¹⁰. Η εβραϊκή κοινότητα απαριθμεί περίπου 25.000 μέλη¹¹.

Θεσμοί του κράτους και της κυβέρνησης

Δύο είναι τα καθοριστικά γεγονότα που σημάδεψαν τη σύγχρονη πολιτική ιστορία της Τουρκίας: τη δεκαετία του 1920 η ίδρυση κοσμικού κράτους από τον Μουσταφά Κεμάλ (που υιοθέτησε το επώνυμο Ατατούρκ το 1936) και το 1945 η εγκαθίδρυση πολυκομματι-

¹ Πρόκειται για ενημερωμένη έκδοση του εγγράφου «Κατάσταση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων από την Τουρκία» που δημοσιεύθηκε τον Οκτώβριο του 1997. Καλύπτει την περίοδο Νοεμβρίου 1997 έως Σεπτεμβρίου 2001.

² Economist Intelligence Unit (EIU), Country Profile 2000 – Turkey, London 2000, p. 3.

³ Europa Publications Limited, The Europa World Year Book 2001, Vol. II, 42nd edition, London 2001, p. 3911.

⁴ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

⁵ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, Europa Publications, 2001, p. 1157.

⁶ Atlapedia Online, Country Profiles – Turkey: Key Facts and Statistics on The Country 2001.

⁷ Europa Publications Limited, The Europa World Year Book 2001, Vol. II, 42nd edition, London 2001, p. 3911.

⁸ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

⁹ Η Τουρκία είναι κοσμικό κράτος. Το Σύνταγμα του 1924 όριζε ότι το Ισλάμ ήταν η επίσημη θρησκεία του κράτους. Όμως το Σύνταγμα του 1928 κατήργησε αυτό το προνόμιο της ισλαμικής θρησκείας. Βλέπε σχετικά : Europa Publications Limited, The Europa World Year Book 2001, Vol. II, 42nd edition, London 2001, p. 3934.

¹⁰ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

¹¹ United Nations, General Assembly, Interim Report on Elimination of all forms of Intolerance and of Discrimination based on Religion, Belief, prepared by Abdelfatah Amor, Special Rapporteur on the Commission on Human Rights in accordance with the GA Resolution 54/159, A 55/280/Add.1/ 17.12.1999, 11.8.2000, p. 3.

κού δημοκρατικού καθεστώτος. Η σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας έχει στιγματιστεί από τρεις περιόδους δικτατορικής διακυβέρνησης: 1960-1961, 1971-1973 και 1980-1983¹².

Η Τουρκία ιδρύθηκε το 1923 από τα απομεινάρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έχει δημοκρατική διακυβέρνηση, που ασκείται από το κοινοβούλιο, τον πρόεδρο, την κυβέρνηση, τη δημόσια διοίκηση, τη δικαστική εξουσία και το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας. Η σύγχρονη πολιτική δομή σχεδιάστηκε από τη στρατιωτική εξουσία μετά το πραξικόπημα του 1980 και επικυρώθηκε με δημοψήφισμα¹³. Τον Οκτώβριο του 1981 η εθνοσυνέλευση ανακοίνωσε την ίδρυση Συμβουλευτικής Εθνοσυνέλευσης στην οποία ανατέθηκε η αρμοδιότητα σύνταξης νέου συντάγματος, το οποίο αντικατέστησε αυτό του 1961. Έως την επικύρωση του Συντάγματος του 1982 πρόεδρος της Δημοκρατίας ήταν ο στρατηγός Εβρέν¹⁴. Σύμφωνα με το σύνταγμα η Τουρκία είναι «δημοκρατικό, κοσμικό και κοινωνικό κράτος που κυβερνάται από κράτος δικαίου»¹⁵.

Η νομοθετική εξουσία

Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1982 την νομοθετική εξουσία ασκεί η Εθνοσυνέλευση, που συγκροτείται από 550 βουλευτές, που εκλέγονται για 5 έτη απευθείας από το λαό. Ο πρόεδρος της χώρας, ως αρχηγός του κράτους, εκλέγεται από την Εθνοσυνέλευση και η θητεία του είναι 7ετής. Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από τον πρόεδρο τη χώρας. Ο πρωθυπουργός ηγείται της κυβέρνησης, που αντιπροσωπεύει το πλειοψηφούν κόμμα ή την κοινοβουλευτική συμμαχία¹⁶. Ως αρχηγός της κυβέρνησης ο πρωθυπουργός προεδρεύει του υπουργικού συμβουλίου που αποτελείται σήμερα από 32 υπουργούς, οι οποίοι προτείνονται από τον πρωθυπουργό και διορίζονται από τον πρόεδρο της χώρας.

Μετά τις εκλογές του Απριλίου του 1999 πέντε είναι τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο και η παρούσα κυβέρνηση είναι συμμαχία τριών κομμάτων. Το Αριστερό Δημοκρατικό Κόμμα (Democratic Left Party – DLP) αναδείχθηκε το ισχυρότερο με 136 έδρες και πρόεδρο τον Μπουλέντ Ετζεβίτ που είναι ο πρωθυπουργός της χώρας. Το Κόμμα του Εθνικού Κινήματος (National Movement Party – NMP) με 130 έδρες και πρόεδρο τον Ντεβλέτ Μπαχτσελί, που είναι ένας από τους δύο αναπληρωτές πρωθυπουργούς. Το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (Motherland Party) με 88 έδρες και πρόεδρο τον Μεσούντ Γιλμάζ, τον δεύτερο αναπληρωτή πρωθυπουργό. Τα άλλα δύο κόμματα που εκπροσωπούνται στην εθνοσυνέλευση είναι το Κόμμα του Αληθινού Μονοπατιού (True Path Party – TPP) του οποίου ηγείται η πρώην πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ και το φιλο-ισλαμικό κόμμα της Αρετής (Fezilet Partisi – FP) του Ρετσάι Κουτάν. Το TPP έχει 85 έδρες στην εθνοσυνέλευση και το FP 103. Στις προεδρικές εκλογές του Μαΐου του 2000 τα μέλη της εθνοσυνέλευσης στήριξαν την υποψηφιότητα του Αχμέντ Νετσντέντ Σεζέρ στην προεδρία της χώρας. Ο Σεζέρ επικεντρώνει το έργο του στο κράτος δικαίου υποστηρίζοντας την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Η κοινοβουλευτική αντιπολίτευση αποτελείται από το DYP και τους Ανεξάρτητους. Έως τον Ιούνιο του 2001 το σημαντικότερο κόμμα της αντιπολίτευσης ήταν το FP, με ισλαμική ιδεολογία. Στις 22 Ιουνίου 2001 το Συνταγματικό Δικαστήριο απαγόρευσε τη λειτουργία του επειδή αποτελούσε «σημείο αναφοράς» για αντι-κοσμικές δραστηριότητες. Το FP είναι το τελευταίο από τα ισλαμικά κόμματα που αντιμάχονται με θέρμη το κοσμικό σύστημα διακυβέρνησης της Τουρκίας. Το φιλοκουρδικό Κόμμα της Λαϊκής Δημοκρατίας (People's

¹² EIU, Country Profile 2000 – Turkey, London, 2000, p. 4.

¹³ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13-14 November 2000, p. 86.

¹⁴ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

¹⁵ Άρθρο 2 του Συντάγματος της Τουρκίας.

¹⁶ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

Democratic Party – HADEP), κέρδισε το 4,75% των ψήφων στις εθνικές εκλογές της 18^{ης} Απριλίου 1999 και απέτυχε να συγκεντρώσει το αναγκαίο για την είσοδό του στο Κοινοβούλιο ποσοστό του 10%. Στις τοπικές εκλογές του 1999 (που διεξήχθησαν ταυτόχρονα με τις εθνικές) το HADEP κέρδισε τον έλεγχο των τοπικών συμβουλίων στις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας και σε κάποιες άλλες κοινότητες συμπεριλαμβανομένου του Ντιαρμπακίρ. Η Τουρκία αποτελείται από 81 επαρχίες¹⁷.

Η εκτελεστική εξουσία

Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας που ιδρύθηκε με το σύνταγμα του 1961 ασκεί τις σημαντικότερες εξουσίες. Παίζει μοναδικό ρόλο στην διαμόρφωση και στην εφαρμογή όχι μόνον της εθνικής πολιτικής ασφαλείας, αλλά επίσης σε ευρύ φάσμα πολιτικών ζητημάτων. Του Συμβουλίου προεδρεύει ο πρόεδρος της χώρας και συγκροτείται από τον πρωθυπουργό, τους υπουργούς Άμυνας, Εσωτερικών, Εξωτερικών, τον Προϊστάμενο της Δημόσιας Διοίκησης, τους Διοικητές της Αεροπορίας, του Ναυτικού και του Στρατού και τον Γενικό Διοικητή της Αστυνομίας. Οι αποφάσεις, οι δηλώσεις και οι συστάσεις του δεν είναι νομικά δεσμευτικές, ασκούν όμως καίρια επιρροή στις πολιτικές εξελίξεις της χώρας¹⁸.

Η δικαστική εξουσία

Έως την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας σημαντικό μέρος της τούρκικης αστικής νομοθεσίας που ρύθμιζε το οικογενειακό, κληρονομικό, εμπράγματο, ενοχικό δίκαιο κλπ στηριζόταν στο Κοράνι και αυτό το «θεϊκό» δίκαιο εφαρμοζόταν από τα ειδικά θρησκευτικά (Shari'a) δικαστήρια. Η νομική μεταρρύθμιση του 1926 δεν ήταν μια απλή διαδικασία ίδρυσης κοσμικού κράτους, αλλά ριζοσπαστική αλλαγή του νομικού συστήματος. Υιοθετήθηκαν και προσαρμόστηκαν στις τουρκικές συνήθειες και παραδόσεις ο Ελβετικός Αστικός και Ενοχικός Κώδικας, ο Ιταλικός Ποινικός Κώδικας και ο Γαλλικός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας. Σύμφωνα με το τουρκικό δίκαιο η δικαστική εξουσία ασκείται από τα τακτικά, στρατιωτικά και διοικητικά δικαστήρια. Αυτά εκδίδουν αποφάσεις σε πρώτο βαθμό, ενώ τα ανώτερα δικαστήρια αποφαινόνται επί των ενδίκων μέσων που ασκούνται κατά των αποφάσεων των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων. Το Σύνταγμα ορίζει ότι η δικαστική εξουσία είναι ανεξάρτητη και στην πράξη τα δικαστήρια δικάζουν εν γένει ανεξάρτητα από την εκτελεστική εξουσία¹⁹.

Ανώτατο Συμβούλιο Δικαστών και Εισαγγελείς

Στο Συμβούλιο προεδρεύει ο Υπουργός Δικαιοσύνης, και συγκροτείται από τον αναπληρωτή του και πέντε δικαστές που επιλέγονται από τον Πρόεδρο, με συνέπεια να μην είναι στεγανή η διάκριση δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας. Η Διεθνής Αμνηστία έχει εκφράσει την ανησυχία της για τη σύνθεση αυτού του οργάνου που διοικεί το δικαστικό σώμα, δηλαδή διορίζει, μεταθέτει, προάγει, επιβάλλει πειθαρχικές κυρώσεις και απολύει δικαστές. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα. Η αναποτελεσματικότητα του θεσμού αυτού υποδηλώνεται από τις συζητήσεις που διεξάγονται στους κόλπους της κυβέρνησης για τη μεταρρύθμισή του²⁰. Σύμφωνα με το τουρκικό δίκαιο την ευθύνη της προανάκρισης φέρουν οι εισαγγελείς. Ασκούν το λειτούργημά τους με το εχέγγυο της ανεξαρτησίας και αποφασίζουν ποιες υποθέσεις θα παραπεμφθούν για κρίση ενώπιον

¹⁷ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact – finding mission to Turkey (17-23/3/2001), 22.8.2001, p. 20.

¹⁸ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna 13-14/11.2000, p. 87.

¹⁹ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, 47th edition, Europa Publications, p.88.

²⁰ Amnesty International, Turkey: The Duty to Supervise, Investigate and Prosecute, 4/1999.

των δικαστηρίων. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης έχει την εξουσία να παραγγείλει την εκδίκαση μιας υπόθεσης, αλλά αυτή η εξουσία ασκήθηκε μόλις δύο φορές την τελευταία 20ετία. Οι εισαγγελείς έχουν την εξουσία να διατάσσουν την αστυνομία και τη χωροφυλακή να διερευνά υποθέσεις που εμπίπτουν στην προσοχή τους. Καταγγελίες για αδικήματα όπως η δωροδοκία, η κατάχρηση εξουσίας ή ο εκβιασμός που διαπράττονται από μέλη της Αστυνομίας ή της Χωροφυλακής διερευνώνται από τα ίδια τα σώματα ασφαλείας. Απαιτείται η άδεια του κυβερνήτη για τη διερεύνηση εγκλημάτων όπως είναι τα βασανιστήρια, η αμέλεια της εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της αστυνομίας ή της χωροφυλακής. Οι εισαγγελείς δικαιούνται να προσφεύγουν σε οποιαδήποτε πηγή κρίνουν κατάλληλη για τη διερεύνηση μιας μήνυσης. Όταν η ανάκριση δεν διενεργείται νομότυπα από τους αστυνομικούς αξιωματούχους κάποιο τμήμα της μπορεί να ανατεθεί σε αστυνόμους ανεξάρτητους που υπηρετούν σε τμήματα διαφορετικά από αυτά για τα οποία διενεργείται η διερεύνηση των καταγγελιών²¹.

Ποινικά δικαστήρια: διακρίνονται σε γενικά και ειδικά. Τα γενικά δικάζουν κάθε ποινική υπόθεση εκτός από αυτές που δια νόμου υπάγονται στη δικαιοδοσία των ειδικών δικαστηρίων, κυρίως των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας και των στρατιωτικών δικαστηρίων. Υπάρχουν τρία είδη τακτικών δικαστηρίων όπου συνήθως προεδρεύει ένας δικαστής:

- Τα Κακουργιοδικεία, που εδρεύουν στις πρωτεύουσες των επαρχιών,
- Τα δικαστήρια γενικής ποινικής δικαιοδοσίας (πρώτου βαθμού), που συνήθως εδρεύουν στα μεγάλα αστικά κέντρα των επαρχιών,
- Τα Ειρηνοδικεία, που συνήθως εδρεύουν στα μεγάλα αστικά κέντρα των επαρχιών.

Στρατιωτικά δικαστήρια: έχουν δικαιοδοσία να δικάζουν αδικήματα που διαπράττουν όσοι υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις αλλά και οι πολίτες στις περιοχές όπου κηρυχθεί στρατιωτικός νόμος. Υπογραμμίζεται ότι η τουρκική νομοθεσία επιτρέπει να δικάζονται πολίτες από τα στρατιωτικά δικαστήρια, που εφαρμόζουν το στρατιωτικό νόμο, στις περιπτώσεις που κατηγορούνται για αδικήματα που προσβάλλουν τους στρατιωτικούς θεσμούς²².

Ανώτατο Δικαστήριο Εφέσεων ή Άρειος Πάγος: δικάζει σε τμήματα τα οποία συγκροτούνται από τους δικαστές και τον πρόεδρο. Αποφαίνεται επί των ενδίκων μέσων που ασκούνται κατά αποφάσεων των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας.

Τα δικαστήρια κρατικής ασφαλείας : το άρθρο 143 του Συντάγματος ορίζει για την ίδρυση των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας στη δικαιοδοσία των οποίων υπάγονται τα «αδικήματα που προσβάλλουν την αδιαίρετη ακεραιότητα του κράτους, την επικράτεια και το έθνος, την ελεύθερη δημοκρατική τάξη ή το δημοκρατικό πολίτευμα, όπως ορίζεται στο σύνταγμα, αδικήματα που συνιστούν προσβολή της εσωτερικής και της εξωτερικής ασφαλείας του κράτους καθώς και αδικήματα του οργανωμένου εγκλήματος». Κυρίως δικάζουν υποθέσεις που υπάγονται στον Αντιτρομοκρατικό Νόμο και στο Τμήμα 312 του Ποινικού Κώδικα (υποκίνηση φυλετικού ή εθνοτικού μίσους). Τα αδικήματα που προβλέπονται στα ακόλουθα άρθρα του τουρκικού ποινικού κώδικα δικάζονται από τα κρατικά δικαστήρια ασφαλείας: άρθρα 125 έως 139, 146 έως 157, 161, 168, 169, 171, 172, 174.

Τα δικαστήρια κρατικής ασφαλείας ιδρύθηκαν και άρχισαν να λειτουργούν το Μάιο του 1984 κατ' εφαρμογή του Ν. 2845/1983. Δέκα οκτώ δικαστήρια συνεδριάζουν σε οκτώ διαφορετικές πόλεις. Στα δικαστήρια αυτά συμμετέχουν δύο πολίτες και ένας δικαστής. Τον Οκτώβριο του 1998 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απεφάνθη στην

²¹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17-23/3/2001), 22.8.2001, p. 27.

²² Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, 47th edition, London: Europa Publications, p. 1192.

υπόθεση Incal κατά Τουρκίας ότι η παρουσία στρατιωτικού δικαστή στα δικαστήρια κρατικής ασφαλείας είναι αντίθετη με το ευρωπαϊκό δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων²³. Στις 22.6.1999 άρχισαν να ισχύουν οι συνταγματικές και νομοθετικές τροποποιήσεις που υιοθέτησε η Τουρκική Εθνοσυνέλευση για την απομάκρυνση του στρατιωτικού δικαστή από τη σύνθεση αυτών των δικαστηρίων. Στις 23 Ιουνίου 1999 και με βάση αυτή τη μεταρρύθμιση αντικαταστάθηκε από δικαστή της τακτικής δικαιοσύνης ο στρατιωτικός δικαστής του δικαστηρίου κρατικής ασφαλείας της Άγκυρας που ήταν αρμόδιο να δικάσει την υπόθεση του Αμπντουλάχ Οτσαλάν²⁴.

Οι πολυάριθμες εκκρεμούσες υποθέσεις παρατείνουν τις δίκες των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας για χρόνια. Οι ακροαματικές διαδικασίες μπορεί να περατωθούν και οι καταθέσεις να συλλεγούν στη διάρκεια της ανάκρισης χωρίς να έχει δικαίωμα παράστασης νομικός σύμβουλος. Η νομοθεσία που ορίζει για τη μεταχείριση των δραστών των αδικημάτων που υπάγονται στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας δεν προβλέπει την άμεση πρόσβαση των κατηγορουμένων σε δικηγόρο. Το Μάρτιο του 1997 το κοινοβούλιο υιοθέτησε νόμο που προβλέπει τη δυνατότητα όσων κατηγορούνται βάσει του αντιτρομοκρατικού νόμου να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο τέσσερις ημέρες μετά τη σύλληψή τους. Αναφέρθηκε ότι η εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής δεν ήταν ομαλή. Αναφέρεται ότι η αδυναμία πρόσβασης σε δικηγόρο αποτελεί σημαντικό παράγοντα της εκτεταμένης χρήσης βασανιστηρίων από την αστυνομία και τις δυνάμεις ασφαλείας²⁵.

Οι ένοπλες δυνάμεις

Το 1960, το 1971 και το 1980 οι τούρκοι αρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων παρενέβησαν στη διακυβέρνηση της χώρας και ανέστειλαν την εφαρμογή των αρχών στις οποίες στηριζόταν το σύνταγμα για να διαφυλάξουν την εσωτερική τάξη και ασφάλεια. Σε κάθε μια από τις περιπτώσεις αυτές οι ένοπλες δυνάμεις τόνισαν την προσήλωσή τους στις δημοκρατικές αρχές και επανέφεραν στη χώρα τους το δημοκρατικό χαρακτήρα διακυβέρνησης. Όμως, σύμφωνα με το Σύνταγμα, όλα τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής ασφάλειας συζητώνται στο Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας. Εκτός από την πολιτική εξουσία, οι στρατιωτικές αρχές ασκούν σημαντική οικονομική εξουσία. Στη δεκαετία του 1960 ιδρύθηκε το Ταμείο Αλληλοβοήθειας των Ενόπλων Δυνάμεων, μια από τις σημαντικότερες επενδυτικές εταιρείες της Τουρκίας, που δραστηριοποιείται στους τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας, του πετρελαίου, των ασφαλειών, των τροφίμων, των κατασκευών, των τραπεζών και των εισαγωγών και εξαγωγών²⁶.

Οι δυνάμεις εφαρμογής του νόμου / Δυνάμεις ασφαλείας

Είναι η Εθνική Αστυνομία της Τουρκίας, η Χωροφυλακή, οι Ειδικές Δυνάμεις Ασφαλείας, οι Ειδικές Αστυνομικές Ομάδες και η Ακτοφυλακή. Η Εθνική Αστυνομία φέρει την ευθύνη τήρησης της τάξης στις αστικές περιοχές. Σε κάθε επαρχία εδρεύει διοίκηση της χωροφυλακής και σε κάθε πόλη ένας λόχος. Συνεργάζεται με τους κυβερνήτες και το Υπουργείο Εσωτερικών και με τους εισαγγελείς. Στις ζώνες που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης οι αστυνομικές δυνάμεις ενεργούν υπό την άμεση εξουσία του ενδιαφερόμενου κυβερνήτη, που μπορεί επίσης να καλέσει προς υποστήριξη στρατιωτικές δυνάμεις. Οι μονάδες κατα-

²³ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 7.

²⁴ Council of Europe, European Commission, 1999 Regular Report from the Commission on Turkey's progress towards accession, 13.10.1999, p. 9.

²⁵ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 7.

²⁶ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa, 47th edition, Europa Publications, 2000.

σκοπείας των αστυνομικών δυνάμεων είναι παρούσες σε διάφορες περιοχές της χώρας και ενεργούν ως πληροφοριοδότες. Σύμφωνα με πληροφορίες που παρείχε η κυβέρνηση ενεργούν υπό την αυστηρή επίβλεψη του διοικητή.

Η Ομάδα Εργασίας για τις Αναγκαστικές και Ακούσιες Εξαφανίσεις της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ ανέφερε στην έκθεσή της του 1998 ότι οι δυνάμεις ασφαλείας μάχονταν κατά του Κόμματος των Κούρδων Εργατών (ΡΚΚ), των φανατικών ισλαμιστών και των τρομοκρατικών ομάδων των πόλεων. Εκπρόσωποι των μη κυβερνητικών οργανώσεων κατήγγειλαν στην ομάδα εργασίας ότι πράκτορες της αντιτρομοκρατικής υπηρεσίας της Αστυνομίας της Άγκυρας και του Ντιαρμπακίρ συχνά εφάρμοζαν τη μέθοδο των αυθαίρετων κρατήσεων, των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης των κρατουμένων. Ισχυρίστηκαν ότι αν και το άρθρο 181 του τουρκικού Ποινικού Κώδικα ορίζει σκληρές ποινές γι' αυτά τα αδικήματα ελάχιστες πειθαρχικές και δικαστικές κυρώσεις έχουν επιβληθεί στα μέλη της αστυνομίας. Το προσωπικό εφαρμογής του νόμου που συνελήφθη κατηγορούμενο για εξωδικαστικές εκτελέσεις και άλλες σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαλλάχθηκε ή καταδικάστηκε μόνο για χρήση υπερβολικής βίας.

Οι τουρκικές αρχές ανέφεραν στην ομάδα εργασίας ότι εξέδωσαν πολλές εγκυκλίους με οδηγίες προς το προσωπικό εφαρμογής του νόμου για τον τρόπο που υποχρεούται να μεταχειρίζεται τους πολίτες που υπάγονται στη δικαιοδοσία του. Επιπλέον, σχεδίασαν προγράμματα κατάρτισης και χάραξαν στρατηγικές επιμόρφωσης στα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁷. Το 1998 οι αντιπρόσωποι της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού συναντήθηκαν κατ' επανάληψη με τον Υπουργό Εξωτερικών και συζήτησαν τις δυνατότητες ενίσχυσης της συνεργασίας με την Τουρκική Εταιρεία της Ερυθράς Ημισελήνου στους τομείς της επιμόρφωσης και της αναζήτησης. Το 1999 η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού συνέχισε τις συνομιλίες με τις τουρκικές αρχές με στόχο την προαγωγή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων²⁸.

Πολιτοφυλακή: Σώμα Πολιτικής Ασφάλειας

Απαρτίζεται από περισσότερα από 65.000 μέλη. Τον Απρίλιο του 1985 προστέθηκαν δύο άρθρα στο Νόμο Περί Χωριών Νο. 442, με τα οποία επιτρέπεται η προσωρινή ίδρυση και λειτουργία πολιτοφυλάκων στις επαρχίες που έχουν κηρυχτεί σε κατάσταση ανάγκης. Το σύστημα αυτό εφαρμόστηκε το 1985 και το 1986 με στόχο την αυτό-άμυνα των χωριών και την ενίσχυση της τοπικής χωροφυλακής. Σύμφωνα με τον επίσημο κανονισμό (που υιοθετήθηκε τον Ιούλιο του 2000) οι αρμοδιότητες της Πολιτοφυλακής είναι: ο εντοπισμός των δραστών που με τις πράξεις τους παραβιάζουν τα δικαιώματα, προσβάλλουν τη ζωή, την περιουσία και την ασφάλεια των χωρικών, η γνωστοποίηση των δραστών στον υπεύθυνο του χωριού και της χωροφυλακής, η σύλληψή τους, η ενημέρωση του υπεύθυνου του χωριού και της χωροφυλακής για κάθε τι που αφορά στις δραστηριότητες των χωρικών που έχουν προηγουμένως καταδικαστεί, η διερεύνηση των δραστηριοτήτων των ύποπτων και των καταδικασθέντων, η παρακολούθηση των λιποτακτών και των ανυπότακτων, η υιοθέτηση όλων των αναγκαίων μέτρων για την προστασία και την αποτροπή της προσβολής των περιουσιακών στοιχείων των χωριών, όπως αμπελώνων, κήπων, εγκαταστάσεων ύδρευσης, μετατροπών, φραγμάτων και αγωγών νερού.

Τα ονόματα των προτεινόμενων πολιτοφυλάκων συγκεντρώνονται από το Συμβούλιο του Χωριού (τους ηλικιωμένους του χωριού) και δια μέσου του υπεύθυνου κοινοποιούνται

²⁷ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, Including Questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, 55th session, Item 11 (b) of the provisional agenda, E.CN.4/1999.62/Add.2, 28.12.1998, paras. 19.20.

²⁸ International Committee of Red Cross, ICRC, Annual Report 1998 and 1999.

στον αξιωματούχο της περιοχής (καϊμακάμη)²⁹ ο οποίος εγκρίνει την τοποθέτηση σ' αυτό το σώμα ασφαλείας αφού πρώτα ερευνήσει εάν οι προτεινόμενοι είναι κατάλληλοι γι' αυτή τη θέση. Η συμμετοχή στο σύστημα αυτό είναι κυρίως εθελοντική, αλλά η Έκθεση του 2000 του Αμερικάνικου Υπουργείου Εξωτερικών για την Κατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει ότι ανάλογα με την επιλογή τους να στρατευθούν ή όχι στην Πολιτοφυλακή οι χωρικοί κινδυνεύουν τόσο από το PKK όσο και από την κυβέρνηση. Ο επίσημος κανονισμός (του Ιουλίου του 2000) για την Πολιτοφυλακή ορίζει τα αναγκαία προσόντα κατάταξης σ' αυτό το σώμα ασφαλείας : λευκό ποινικό μητρώο, αποχή από συμμετοχή σε ανατρεπτικές, αποσχιστικές ή αντιδραστικές δραστηριότητες, η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας του υποψήφιου ο οποίος πρέπει να μην είναι εριστικός και αλκοολικός. Όμως, η έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ του 2001 αναφέρει ότι οι πολιτοφύλακες έχουν τη φήμη των πλέον απειθαρχων από όλα τα σώματα ασφαλείας και κατηγορήθηκαν κατ' επανάληψη για λαθρεμπόριο ναρκωτικών, βιασμούς, διαφθορά, κλοπές και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπογραμμίζει ότι η ακατάλληλη επίβλεψη και ο ελλιπής έλεγχος συνέβαλαν στη δημιουργία αυτού του προβλήματος και ότι σε κάποιες περιπτώσεις η χωροφυλακή προστάτευσε τους πολιτοφύλακες από την άσκηση ποινικής δίωξης³⁰.

Στις 22.1.2000 το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο του κρατιδίου της Nordrhein-Westfalen της Γερμανίας απεφάνθη ότι κανείς δεν υποχρεούται από το νόμο να υπηρετήσει ως πολιτοφύλακας. Η απόφαση όμως αναφέρει επίσης ότι στην πράξη το σύνολο του αντρικού πληθυσμού ενός χωριού συχνά κλητεύεται ή κρατείται προκειμένου να εξαναγκαστεί να καταταγεί στο σώμα των πολιτοφυλάκων. Οι δυνάμεις ασφαλείας χρησιμοποιούν αυτή τη μέθοδο ως μέσο ελέγχου της αφοσίωσης ενός χωριού στην κρατική εξουσία. Οι άντρες που αρνούνται να υπηρετήσουν ως πολιτοφύλακες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το χωριό τους, διαφορετικά κινδυνεύουν να προσαχθούν για ανάκριση ή να υποστούν κακομεταχείριση από τις αστυνομικές δυνάμεις των τοπικών σταθμών. Όταν κάποιος κρατείται και επιβεβαιώνει προσωπικά την άρνησή του να καταταγεί στο σώμα Πολιτοφυλάκων κρίνεται συνήθως ύποπτος υποστήριξης του PKK³¹.

Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2000 για την Τουρκία, η κατάσταση ανάγκης παραμένει σε ισχύ σε τέσσερις επαρχίες (Diyarbakir, Hakkari, Sirnak, Tunceli) και περισσότεροι από 60.000 χωρικοί είναι οπλισμένοι και πληρώνονται από το κράτος ως πολιτοφύλακες. Η ιδιότητα του μέλους του PKK ή η υποστήριξη αποσχιστικών ιδεών τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 312 του Ποινικού Κώδικα. Οι αρχές κατασκευάζουν κατηγορίες για την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος των υπόπτων και των μελών των οικογενειών τους που υπόκεινται κάποιας μορφής δίωξη. Οι πολιτοφύλακες χρησιμοποιούν τα όπλα τους και την εξουσία τους για να αποσπούν χρήματα από τους συγχωριανούς τους και αναφέρθηκαν υποθέσεις βιασμών που υποβλήθηκαν στην κρίση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που αποφάσισε την καταδίκη της Τουρκίας³².

Τα κυριότερα πολιτικά κόμματα

Ο πολυκομματισμός καθιερώθηκε στην Τουρκία το 1946³³. Τα άρθρα 68 και 69 του Συντάγματος ρυθμίζουν τα της λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων και ορίζουν ότι τα καταστατικά και τα προγράμματα τους δεν πρέπει να αντιτίθενται στην αδιαίρετη ακεραιότη-

²⁹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 55.

³⁰ USDOS, 2000 Country Report on Human Rights Practices: Turkey, 2/2001, p. 13.

³¹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 56.

³² Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNCHR/ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13-14/11/2000, p. 94.

³³ Facts on Files News Service, Turkey – Country Profile 2001.

τα του κράτους και στις αρχές της δημοκρατίας και της κοσμικής διακυβέρνησης. Η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου εξετάζει τη συμβατότητα των καταστατικών και των προγραμμάτων των νέων κομμάτων καθώς και των νομικών θέσεων των ιδρυτών τους με το Σύνταγμα και το νόμο και επιβλέπει τις δραστηριότητές τους. Μόνον το Συνταγματικό Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει την παύση λειτουργίας των κομμάτων μετά από άσκηση προσφυγής από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου. Το άρθρο 169 του Ποινικού Κώδικα ορίζει ότι η τιμωρία που επιβάλλεται σε όποιον υποστηρίζει μια παράνομη οργάνωση είναι ποινή φυλάκισης τριών έως πέντε ετών³⁴.

Σύμφωνα με την έκθεση *Europa Regional Surveys of the World 2001* τα πολιτικά κόμματα που λειτουργούν σήμερα στην Τουρκία είναι:

Anavatan Partisi (ANAP – Motherland Party) ή Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας: υποστηρίζει τον μετριοπαθή εθνικισμό και συντηρητικές πολιτικές, την ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την ελεύθερη αγορά και ένα εύλογο σύστημα κοινωνικής δικαιοσύνης. Αρχηγός: Μεσουτ Γιλμάζ.

Büyük Birlik Partisi (BBP) ή Κόμμα της Μεγάλης Ενότητας

Cumhuriyat Halk Partisi (CHP) ή Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα: αριστερό κόμμα. Ιδρύθηκε από τον Κεμάλ Ατατούρκ το 1923 και διαλύθηκε το 1981. Επαναδραστηριοποιήθηκε το 1992 και το 1995 συγχωνεύθηκε με το Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα (*Sosyal Demokrat Halkçi Partisi*). Αρχηγός: Ντενίζ Μπαϊκάλ.

Değişen Türkiye Partisi (DEPAR) ή Κόμμα για την Αλλαγή της Τουρκίας

Demokrasi ve Barış Partisi (DBP) ή Κόμμα της Δημοκρατίας και της Ειρήνης: φιλοκουρδικό κόμμα.

Demokrat Türkiye Partisi (DTP) ή Τουρκικό Δημοκρατικό Κόμμα: κεντρο-δεξιό. Αρχηγός: Χουζαμετίν Τσιντορούκ.

Demokratik Sol Partisi (DSP) ή Αριστερό Δημοκρατικό Κόμμα: κεντρο-αριστερό κόμμα, που αντλεί την υποστήριξή του από το πρώην Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα. Αρχηγός: Μπουλέντ Ετζεβίτ.

Doğru Yol Partisi (DYP) ή το Κόμμα του Αληθινού Μονοπατιού: κεντρο-αριστερό κόμμα, που αντικατέστησε το Κόμμα της Δικαιοσύνης που ιδρύθηκε το 1961 και απαγορεύθηκε το 1981. Αρχηγός: Τανσού Τσιλέρ.

Fazilet Partisi (FP) ή Κόμμα της Αλήθειας: αντικατέστησε το Κόμμα της Ευημερίας, που διαλύθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο. Είναι ισλαμικό φονταμενταλιστικό, υποστηρίζει την οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Αρχηγός: Ρετσαΐ Κουτάν.

Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) ή Δημοκρατικό Κόμμα του Λαού: φιλοκουρδικό εθνικιστικό κόμμα. Αρχηγός: Αχμέντ Τουράν Ντεμίρ.

İşçi Partisi ή Κόμμα των Εργατών.

Liberal Demokratik Partisi (KDP) ή Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα.

Millet Partisi (MP) ή Κόμμα του Έθνους.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ή Κόμμα του Εθνικιστικού Κινήματος: ιδρύθηκε το 1983, είναι τυπικά συντηρητικό κόμμα. Αρχηγός: Ντεβλέτ Μπαχτσελί.

Τα παρακάτω επικηρυγμένα κόμματα διεξάγουν ένοπλο αγώνα κατά της κυβέρνησης:

Κόμμα των Εργατών του Κουρδιστάν (**PKK** – *Partiya Karkeren Kurdistan*): είναι κυρίως αποσχιστικό κίνημα το οποίο αγωνίζεται για την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στην νοτιο-ανατολική Τουρκία. Ιδρύθηκε το 1978 από τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Διοικείται από ένα 57μελές συμβούλιο και το 1984 δημιούργησε στρατιωτική πτέρυγα, η οποία

³⁴ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 22.

έκτοτε αποτελεί σοβαρή τρομοκρατική απειλή³⁵. Η τουρκική κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα της εθνοτικής ταυτότητας και τα δικαιώματα των Κούρδων και οι συγκρούσεις κυβέρνησης και ΡΚΚ προκάλεσαν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν και από τις δύο πλευρές των εμπόλεμων. Ο συνολικός αριθμός των νεκρών από τις συγκρούσεις ανέρχεται στις 33.000. Τον Ιούνιο του 1999 ο Α. Οτσαλάν καταδικάστηκε από τουρκικό δικαστήριο στην εσχάτη των ποινών κατηγορούμενος για προδοσία. Στις 2.8.1999 κάλεσε τα στρατεύματα του ΡΚΚ να αποχωρήσουν από την Τουρκία και να σταματήσουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις από την 1^η Σεπτεμβρίου 1999. Στις 8 Φεβρουαρίου 2000 ανακοίνωσε επίσημα ότι θα εγκαταλείψει τον ένοπλο αγώνα υπέρ μιας πολιτικής προσέγγισης. Έκτοτε έχει βελτιωθεί σημαντικά η κατάσταση ασφαλείας.

Δεν έχουν σταματήσει να αναφέρονται περιστασιακές συγκρούσεις ανάμεσα στον τουρκικό στρατό και στα υπολείμματα της ένοπλης πτέρυγας του ΡΚΚ. Το ημι-επίσημο πρακτορείο ειδήσεων ANATOLIA ανέφερε στις 7 Ιουλίου 2000 ότι συνολικά 218 αντάρτες, συμπεριλαμβανομένων 15 υψηλόβαθμων αξιωματούχων σκοτώθηκαν σε συγκρούσεις που ξέσπασαν από την 1^η Ιανουαρίου έως την 30η Ιουλίου 2000. Περισσότεροι από 480 αντάρτες του ΡΚΚ λιποτάκτησαν από τις τάξεις της ένοπλης πτέρυγας και περισσότεροι από 70 που προσπάθησαν να διαφύγουν τιμωρήθηκαν με θάνατο. Κάποιοι που δεν κατάφεραν να αποδράσουν αυτοκτόνησαν. Η ημερήσια εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης «Σαμπάχ» ανέφερε στο φύλλο της τής 15^{ης} Οκτωβρίου ότι σύμφωνα με το περιεχόμενο ενημερωτικού φυλλαδίου που διανεμήθηκε στους αντιπροσώπους των εθνικών ΜΜΕ στη διάρκεια περιοδείας που οργάνωσε ο τουρκικός στρατός σε αρκετές ανατολικές επαρχίες. «Οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις ολοκλήρωσαν επιτυχώς τον αγώνα τους κατά της τρομοκρατικής οργάνωσης ΡΚΚ». Η τουρκική εφημερίδα Daily News της 21.3.2001 αναφέρθηκε σε επίσημη στρατιωτική ανακοίνωση σύμφωνα με την οποία την Κυριακή 18 Μαρτίου 16 τρομοκράτες και τρεις στρατιώτες σκοτώθηκαν στη νοτιοανατολική Τουρκία σε μάχες που ξέσπασαν ανάμεσα στις δυνάμεις ασφαλείας και τους τρομοκράτες του ΡΚΚ. Οι αξιωματούχοι των ενόπλων δυνάμεων της χώρας πιστεύουν ότι 500 αντάρτες του ΡΚΚ παραμένουν στη νοτιοανατολική Τουρκία και περίπου 5.000 έχουν κατασκηνώσει στους ορεινούς όγκους του βορείου Ιράκ και του βορείου Ιράν.

Κόμμα του Επαναστατικού Απελευθερωτικού Λαϊκού Μετώπου (DHKP-C – Revolutionary People's Liberation Party – Front): ιδρύθηκε το 1993 μετά τη διάλυση της μαρξιστικής – λενινιστικής τρομοκρατικής ομάδας Dev-Sol (Επαναστατική Αριστερά). Στόχος του είναι η εγκαθίδρυση ενός μαρξιστικού λενινιστικού καθεστώτος στην Τουρκία με ένοπλο επαναστατικό αγώνα. Το DHKP - C αποχωρίστηκε από τη μητρική οργάνωση το 1996 και δεν διαφέρει από το προκάτοχο κόμμα Dev-Sol ως προς την ηγεσία, την ιδεολογία, τους στόχους και τους τρόπους δράσης³⁶.

Σύμφωνα με πληροφορίες του Ομοσπονδιακού Γραφείου της Γερμανίας για την Ανagnώριση Αλλοδαπών Προσφύγων τα ακόλουθα πολιτικά κόμματα είναι επικηρυγμένα στην Τουρκία³⁷:

- DHKP/C (Devrimci Halk Kurtulus Partisi/Cephesi)
- THKP/C Dev-Sol (Türkiye Halk Kurtulus Partisi/Cephesi Devrimci Sol)
- TIKB/B (Türkiye Ihtilalci Komünistler Birliđi/ Bolşevik)
- TKIP (Türkiye Komünist İşçi Partisi)

³⁵ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000.

³⁶ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 23-24.

³⁷ Bundesamt fuer die Anerkennung auslaendischer Fluechtinge Informationszentrym Asyl "Tuerkei, Erkenntnisse des Bundesamtes", 2/2001.

- KDH/L (Komünist Devrim Hareketi/Leninist)
- KDB (Komünist Devrimci Birlik)
- THKP/C Dev Yol (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi Devrimci Yol)
- THKP/C Acilciler (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi Acilciler)
- MLSPB (Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği)
- TKKKÖ (Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü)
- HDÖ (Halkın Devrim Öncüleri)
- TDP (Türkiye Devrim Partisi)
- TKP (M-L) DABK (Türkiye Komünist Partisi/Marksist – Leninist – Doğu Anadolu Bölge Komitesi)
- TKP / M-L Kons. Kes (Türkiye Komünist Partisi/Marksist – Leninist Konferansçı Kesim)
- MLKP (Marksist Leninist Komünist Partisi)
- KP-IO (Komünist Partisi İnşa Örgütü)
- BP/KK-T (Bolşevik Parti/Kuzey Kürdistan – Türkiye)
- TKP/ (ML) Birlik (Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist) - Birlik
- TKP/ M-L MPM (Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist Maoist Parti Merkezi Spartaküs)
- TKP – IS (Türkiye Komünist Partisi/ İşçinin Sesi)
- DSIH (Devrimci Sosyalist İşçi Hareketi)
- TDKP (Türkiye Devrimci Komünist Partisi)
- TIKB (Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği)
- TKEP/L (Türkiye Komünist Emek Partisi/Leninist)
- TKEP (Türkiye Komünist Emek Partisi)
- KKP (Kürdistan Komünist Partisi)
- TKP/K (Türkiye Komünist Partisi/Kivilcim)
- PKK (Kürdistan İşçi Partisi)
- PSK (Kürdistan Sosyalist Partisi)
- PRK/Rizgari (Kürdistan Kurtulus Partisi)
- PDK (Kürdistan Demokrat Partisi)
- PDK/Bakur (Kürdistan Demokrat Partisi – Kuzey)
- PRNK (Kürdistan Ulusal Örgürlük Partisi)
- RNK/KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçular)
- Devrim Partisi-Kawa (Partiye Soreş-Kawa)
- RDSK (Kürdistan Demokratik Sosyalist Örgütü)
- PSK (Devrimci Kürdistan Partisi – Partiye Soreşa Kürdistan)
- Hizbullah/İlim Grubu
- Hizbullah/Mezil Grubu
- IBDA/C (İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi)
- IHÖ (İslami Hareket Örgütü)
- Müslüman Gençlik Grubu
- Sözde
- Vasat Grubu/Ehl-i Sünnet vel Cemaat
- Mezhepsizler Grubu
- Selam Grubu

B. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Συνοπτική Παρουσίαση των Εξελίξεων από το 1923 έως το 1973: Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ηγέτης του εθνικιστικού κινήματος και διακεκριμένος στρατιωτικός προώθησε πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων με το οποίο η Τουρκία, μια πρώην μοναρχία, εγκατέλειψε σημαντικό τμήμα της οθωμανικής και ισλαμικής κληρονομιάς της. Το 1923 ανακήρυξε την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Οι μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε περιλάμβαναν την κοσμική διακυβέρνηση του κράτους (1928), την κατάργηση των ισλαμικών δικαστηρίων και της θρησκευτικής εκπαίδευσης στα σχολεία, τη χειραφέτηση των γυναικών (το 1934), την κατάργηση της πολυγαμίας, την ανάπτυξη της βιομηχανίας, την εισαγωγή του λατινικού αλφαβήτου, την υιοθέτηση του γρηγοριανού ημερολογίου και την υποστήριξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και τεχνολογίας. Το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα, (CHP) η μοναδική πολιτική ομάδα της οποίας τη λειτουργία επέτρεψε ο Ατατούρκ παρέμεινε στην εξουσία έως το 1946 οπότε η Τουρκία υιοθέτησε τον πολυκομματισμό. Το Δημοκρατικό Κόμμα (DP), που ιδρύθηκε από τους αρχηγούς της αντιπολίτευσης κέρδισε τις πρώτες ελεύθερες εκλογές της Τουρκίας που διεξήχθησαν το 1950 και παρέμεινε στην εξουσία την επόμενη δεκαετία³⁸. Οι στρατιωτικοί επικαλέστηκαν το δόγμα του «κεμαλισμού» για να δικαιολογήσουν τα τρία πραξικοπήματα που συντάραξαν τη χώρα από το 1960³⁹. Το Μάρτιο του 1960 ο Στρατηγός Γκουρσέλ ανέτρεψε την κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος υποστηρίζοντας ότι είχε προδώσει την αρχή του Ατατούρκ για λειτουργία κοσμικού κράτους. Το συντηρητικό Κόμμα της Δικαιοσύνης (Adalet Partisi) με αρχηγό τον Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ παρέμεινε στην εξουσία από το 1965 έως το 1971. Η «κατευθυνόμενη δημοκρατία» υπό στρατιωτική επίβλεψη διατηρήθηκε έως το 1973 και χαρακτηρίστηκε από τη διακυβέρνηση από δεξιό «μη κόμμα», στρατιωτικό νόμο και αυστηρή καταστολή όλων των αριστερών δραστηριοτήτων. Η στρατιωτική διακυβέρνηση της χώρας διήρκεσε έως τον Οκτώβριο του 1973 όταν ο Μπουλέντ Ετζεβίτ, αρχηγός του Λαϊκού Δημοκρατικού Κόμματος διαπραγματεύτηκε κοινοβουλευτική συμμαχία με το Εθνικό Κόμμα της Σωτηρίας, μια φιλο-ισλαμική αριστερή ομάδα.

Τα πραξικοπήματα του 1974 και του 1980 : Το 1974 η Τουρκία απάντησε στο υποστηριχθέν από την Ελλάδα πραξικόπημα της Κύπρου εισβάλλοντας στο βόρειο τμήμα του νησιού με στόχο την προστασία του τουρκικο-κυπριακού πληθυσμού. Αποτέλεσμα της τούρκικης αντίδρασης ήταν η διχοτόμηση της νήσου. Μια μακρά περίοδος ανεπιτυχών πολιτικών συμμαχιών των οποίων ηγούνταν είτε ο Μπουλέντ Ετζεβίτ είτε ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ προκάλεσαν πολιτική αστάθεια και έξαρση της βίας ανάμεσα στις αριστερές και δεξιές πολιτικές ομάδες της Τουρκίας. Το 1980 κατέλαβαν την εξουσία οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας υπό το στρατηγό Εβρέν και συγκρότησαν ένα πενταμελές Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας στο οποίο συμμετείχαν κυρίως πολιτικοί. Από το 1981 έως το 1983 εξαπολύθηκε εκστρατεία για την καταπολέμηση όλων των πιθανών πηγών της πολιτικής βίας, απαγορεύθηκε η λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και στους πολιτικούς να αναλαμβάνουν οιαδήποτε πρωτοβουλία. Λόγω του πραξικοπήματος η Τουρκία εκδιώχθηκε από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης και ανεστάλη η παροχή βοήθειας από την πρώην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και νυν Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Νοέμβριο του 1982 εγκρίθηκε νέο σύνταγμα παρά τις ευρέως εκφρασθείσες αντιρρήσεις για τις εκτεταμένες εξουσίες του Προέδρου της χώρας και τους δικαστικούς περιορισμούς των δικαιωμάτων των συνδικαλιστικών οργανώσεων και του τύπου⁴⁰. Το 1983 αποκαταστάθηκε η δημοκρατική διακυβέρνηση της χώρας⁴¹.

³⁸ The Europa World Year Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3911.

³⁹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

⁴⁰ The Europa World Year Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3911.

⁴¹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey

Μετά την άρση της 30μηνιας απαγόρευσης ίδρυσης πολιτικών κομμάτων που διέταξε το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, τα προηγούμενα πολιτικά κόμματα παρέμεναν επικηρυγμένα και τα μέλη τους συνενώθηκαν σε νέους πολιτικούς σχηματισμούς με νέα ονόματα και νέους αρχηγούς. Το Εθνικό Κόμμα της Δημοκρατίας (Nationalist Democracy Party – NDP), το Λαϊκό Κόμμα (Populist Party – PP), και το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (Motherland Party – ANAP) ήσαν τα μόνα κόμματα στα οποία επετράπη να συμμετάσχουν στις εθνικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1983. Τις εκλογές κέρδισε το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας και το Δεκέμβριο του 1983 διορίστηκε πρωθυπουργός ο Τουργκούτ Οζάλ. Το 1987 ανακλήθηκε η απαγόρευση που είχε επιβληθεί το 1981 σε περισσότερους από 200 πολιτικούς: ο Μπουλέντ Ετζεβίτ ανέλαβε την αρχηγία του Δημοκρατικού Αριστερού Κόμματος και ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ εξελέγη αρχηγός του Κόμματος του Αληθινού Μονοπατιού.

Οι εθνικές εκλογές του 1991: Τον Οκτώβριο του 1990, και λόγω ενδοκομματικών διαφωνιών στο κυβερνών κόμμα ANAP ο Μεσούντ Γιλμάζ αναδείχθηκε ηγέτης της πλέον φιλελεύθερης πτέρυγας του και σχημάτισε νέα κυβέρνηση. Στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1991 ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ σχημάτισε κυβέρνηση συμμαχίας με το Σοσιαλοδημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα το οποίο επικράτησε του ANAP και εφάρμοσε πρόγραμμα πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, που περιλάμβανε την εφαρμογή τροποποιήσεων που αποθάρρυναν τα βασανιστήρια. Αυτό το πρόγραμμα όμως δεν υλοποιήθηκε λόγω ενδοκυβερνητικών διαφωνιών.

Το 1993, πέθανε από καρδιά ο Πρόεδρος Τουργκούτ Οζάλ και εκλέχτηκε στο ύπατο αξίωμα του κράτους ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Η Τανσού Τσιλέρ εξελέγη αρχηγός του Κόμματος του Αληθινού Μονοπατιού, σχημάτισε κυβέρνηση και έγινε η πρώτη γυναίκα πρωθυπουργός της Τουρκίας. Εφάρμοσε το οικονομικό πρόγραμμα που είχε εγκρίνει η τουρκική εθνοσυνέλευση, με κύριο χαρακτηριστικό την επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων των κρατικών εταιρειών. Όμως, η νέα κυβέρνηση δοκιμάστηκε από τις εντάσεις που καλλιέργησε η έξαρση της βίας από το εκτός νόμου κόμμα PKK και στις αρχές του 1994 η υποτίμηση της τούρκικης λίρας προκάλεσε δυσπιστία στους σημαντικότερους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Το Νοέμβριο του 1994 η Εθνοσυνέλευση μεταβίβασε 100 κρατικές επιχειρήσεις στον ιδιωτικό τομέα αν και ήταν σθεναρή η αντιπολίτευση του κόμματος της κυβερνητικής συμμαχίας, SHP. Το Φεβρουάριο του 1995 το SHP ανακοίνωσε τη συγχώνευσή του με το CHP και διεύρυνε την κυβερνητική πλειοψηφία αφού επαναδιαπραγματεύθηκε τους όρους της συμμαχίας. Η Τσιλέρ ολοκλήρωσε με επιτυχία συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που περιλάμβαναν μεταξύ άλλων την κατάργηση των περιορισμών των πολιτικών κομμάτων και των συνδικαλιστικών ενώσεων και μείωσε στο 18^ο από το 21^ο έτος την ηλικία άσκησης του δικαιώματος του εκλέγειν. Επιπλέον, αύξησε κατά 100 τις έδρες της εθνοσυνέλευσης, στην οποία πλέον εκλέγονταν 550 βουλευτές. Όμως, απέτυχε να εξασφαλίσει επαρκή υποστήριξη για την τροποποίηση της «Αντι-Τρομοκρατικής» νομοθεσίας η οποία ήταν καίριας σημασίας για την επικύρωση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ – Τουρκίας⁴², που αφορούσε στα βιοτεχνικά και επεξεργασμένα γεωργικά αγαθά⁴³.

Οι εθνικές εκλογές του 1995: Το Δεκέμβριο του 1995 τις εθνικές εκλογές κέρδισε το Ισλαμικό Κόμμα της Ευημερίας (Welfare Party – Refah Party) που επωφελήθηκε της δυσανεξίας που προκάλεσαν η διαφθορά, η άνοδος του πληθωρισμού και η αύξηση της ανεργίας. Τον Ιούνιο του 1996 το RP και το κεντροδεξιό κόμμα DYP σχημάτισαν την πρώτη ισλαμική κυβέρνηση συνασπισμού της Τουρκίας, η οποία υποστήριξε την ενίσχυση των πολιτι-

⁴² The Europa World Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3912.

⁴³ USDOS, Bureau for Europe, Background Notes: Turkey, 10/1999, p. 12.

κών και οικονομικών σχέσεων με άλλες ισλαμικές χώρες, την αποχώρηση της χώρας από το NATO και την τελωνειακή ένωση με την ΕΕ και την ενίσχυση του κρατικού παρεμβατισμού⁴⁴. Ο πρωθυπουργός του κόμματος Refah Νεκμετίν Ερμπακάν διαφώνησε με την στρατιωτική εξουσία της χώρας για διάφορες κυβερνητικές πολιτικές, όπως για το δικαίωμα των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων να φορούν τον παραδοσιακό φερετζέ. Ο Ερμπακάν αναγκάστηκε να παραιτηθεί τον Ιούνιο του 1997 λόγω της πίεσης που άσκησε στην κυβέρνησή του η στρατιωτική εξουσία της χώρας⁴⁵. Στις 16 Ιανουαρίου 1998 το Συνταγματικό Δικαστήριο της Τουρκίας απαγόρευσε τη λειτουργία του Refah Party (RP) επικαλούμενο «την υποβόσκουσα» φονταμενταλιστική δράση του και ιδεολογία του κατά της κοσμικής διακυβέρνησης του κράτους. Επίσης επέβαλε στον Ερμπακάν και σε άλλους έξι αξιωματούχους του κόμματος 5ετή αποκλεισμό από την πολιτική ζωή της χώρας. Το Φεβρουάριο του 1998 περίπου εκατό πρώην βουλευτές του κόμματος δημιούργησαν το FP. Τον Αύγουστο του 1998 12 πρώην βουλευτές του Refah Party συμπεριλαμβανομένων του Ερμπακάν και του αρχηγού του FP, Ρεκάι Κουτάν κατηγορήθηκαν για παράνομη ιδιοποίηση των πόρων του RP πριν αυτό διαλυθεί⁴⁶.

Ισλαμικός ακτιβισμός και διαφθορά: στην τριμερή κυβέρνηση που σχηματίστηκε τον Ιούλιο του 1997 συμμετείχαν τα εξής κόμματα: ANAP, Δημοκρατική Αριστερά και Δημοκρατικό Κόμμα της Τουρκίας, με πρωθυπουργό το Μεσούντ Γιλμάζ, ηγέτη του ANAP. Η νέα κυβέρνηση βελτίωσε το καθεστώς της τάξης, τη νομοθεσία και τις σχέσεις με την ΕΕ. Υιοθέτησε νομοθεσία με την οποία επεκτάθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση από τα 5 στα 8 χρόνια: στόχος ήταν η αύξηση του ορίου ηλικίας για την εισαγωγή στα Ισλαμικά σχολεία από το 11^ο στο 14^ο έτος και ο περιορισμός της ισλαμικής επιρροής. Η κυβέρνηση κατέρρευσε το Νοέμβριο του 1998 μετά από 16 μήνες έντονης πίεσης που άσκησε η στρατιωτική εξουσία για τη χαλιναγωγή του ισλαμικού ακτιβισμού. Ταυτόχρονα, δέχθηκε επιθέσεις για διαφθορά. Η κοινή γνώμη διαμαρτυρήθηκε όταν το Φεβρουάριο του 1998 το στρατιωτικό κατεστημένο της χώρας αποφάσισε να απαγορεύσει το ισλαμικό ένδυμα, ιδίως στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το Μάιο του 1998, μετά την ολοκλήρωση της σχετικής έρευνας, η εθνοσυνέλευση αποφάσισε την παραπομπή του Μ. Γιλμάζ στη δικαιοσύνη, με την κατηγορία της διαφθοράς για προσφορές που υποβλήθηκαν για σύναψη κυβερνητικών συμβάσεων. Ο πρωθυπουργός παραιτήθηκε στα τέλη του 1998 μετά την απαγγελία κατηγοριών διαφθοράς σχετικά με την ιδιωτικοποίηση της τουρκικής εταιρείας Ticaret Bankası και την αποτυχία να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή. Τον ίδιο μήνα κατά τη δίκη του πρώην υπουργού Εσωτερικών Μεχμέτ Αγκάρ ανακοινώθηκε η εμπλοκή του στα γεγονότα του Susurluk. Το Σεπτέμβριο του 1998 παραπέμφθηκε σε ανάκριση η Τανσού Τσιλέρ κατηγορούμενη για κατάχρηση των δημοσίων πόρων στη διάρκεια της πρωθυπουργίας της, τους οποίους παραδέχθηκε ότι απέσπασε από μυστικό κυβερνητικό κονδύλι. Οι κατηγορίες για διαφθορά απορρίφθηκαν το Νοέμβριο του 1998 ελλείψει επαρκών αποδεικτικών στοιχείων. Το Σεπτέμβριο, καταδικάστηκε σε 10μηνη φυλάκιση ο δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης Ρετσέπ Ταγίπ Εντρογκάν που κρίθηκε ένοχος πρόκλησης διχόνοιας. Το Δεκέμβριο του 1998 οι εισαγγελικές αρχές απάγγειλαν σε βάρος του κατηγορίες για «εξύβριση της δικαστικής εξουσίας». Παραιτήθηκε από τη δημαρχία και από την ηγεσία του FP. Το Νοέμβριο του 1998 η Εθνοσυνέλευση αποφάσισε να παραπεμφθεί σε ανάκριση ο Γασάρ Τοπού, υπουργός Δημοσίων Έργων και Κατοικίας με την κατηγορία κατάχρησης εξουσίας στα πλαίσια της υποβολής προσφορών

⁴⁴ The Europe World Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3912.

⁴⁵ Facts on File News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

⁴⁶ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, 47th edition, Europa Publications, p. 1171.

που αφορούσαν στο Έργο Αναβάθμισης του Κόλπου της Σμύρνης. Το Δεκέμβριο του 1998 ο Οτσέρ Τσιλέρ απαλλάχθηκε της κατηγορίας πλαστογραφίας εγγράφων⁴⁷.

Οι εθνικές εκλογές του 1999: Το Ιανουάριο του 1999 το κόμμα DSP του Μπουλέντ Ετζεβίντ ηγήθηκε μιας μεταβατικής κυβέρνησης έως τη διεξαγωγή πρόωρων εκλογών τον Απρίλιο του 1999. Το DSP κέρδισε το 22% των ψήφων, το MHP το 18% και το FP το 16%. Το ANAP και το DYP κέρδισαν αντίστοιχα το 13% και 12% των ψήφων. Η εντυπωσιακή ανάδειξη του MHP οφείλεται στη δημόσια συνειδητοποίηση της υποτιθέμενης διαφθοράς της κεντροδεξιάς πτέρυγας, στην εκστρατεία της στρατιωτικής εξουσίας που στόχευε στην αποτροπή ανάδειξης των ισλαμιστών και στο αίσθημα του εθνικισμού που πυροδότησε το Φεβρουάριο του 1999 η σύλληψη του Α. Οτσαλάν. Ο Μπουλέντ Ετζεβίντ σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με τα κόμματα DSP, MHP και ANAP και τον Ιούνιο του 1999 έλαβε την ψήφο εμπιστοσύνης της βουλής⁴⁸. Η νέα κυβέρνηση, η πρώτη κυβέρνηση πλειοψηφίας από το 1995 κατείχε στην Εθνοσυνέλευση 351 έδρες. Τον Ιανουάριο του 1999 απερρίφθη η πρόταση για απαγόρευση λειτουργίας του HADEP λόγω υποτιθέμενων σχέσεων με το PKK και το Μάρτιο του 1999 το Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάσισε ότι το HADEP δικαιούτο να προσβάλει τις εκλογές του Απριλίου του 1999⁴⁹.

Η σύλληψη του Αμπντουλάχ Οτσαλάν, ηγέτη του PKK: Ο Οτσαλάν συνελήφθη στις 17.2.1999 στην Ελληνική Πρεσβεία της Κένυας αφού προηγουμένως, τον Οκτώβριο του 1998, απελάθηκε από τη Συρία και ανεπιτυχώς υπέβαλε αίτημα ασύλου στη Ρωσία και στην Ιταλία. Στις 23.2.1999 δικαστήριο κρατικής ασφάλειας απήγγειλε σε βάρος του κατηγορία για προδοσία και για το θάνατο 30.000 ανθρώπων στη διάρκεια του 15ετούς κουρδικού αγώνα για αυτονομία. Κατά την ενώπιον του δικαστηρίου διαδικασία ο Οτσαλάν παρουσίασε τον εαυτό του ως μετριοπαθή, κάλεσε το PKK να παύσει το πυρ και διακήρυξε τη βούλησή του να διαπραγματευθεί συμφωνία ειρήνης για την κουρδική περιοχή της χώρας. Τον Ιούνιο του 1999 καταδικάστηκε σε θάνατο και εν συνεχεία οι δικηγόροι του άσκησαν προσφυγή στην Τουρκία και στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁵⁰. Προϋπόθεση της εκτέλεσης της θανατικής ποινής είναι η έγκρισή της από το κοινοβούλιο και η επικύρωσή της από τον Πρόεδρο της χώρας. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ζήτησε την αναστολή της διαδικασίας της κοινοβουλευτικής έγκρισης για όσο διάστημα απαιτούσε η εξέταση της προσφυγής που εκκρεμούσε ενώπιόν του⁵¹. Το Τουρκικό Εφετείο και ο Εισαγγελέας απέρριψαν την προσφυγή του Οτσαλάν, αλλά στις 12.1.2000 χορήγησαν αναστολή εκτέλεσης της ποινής έως ότου αποφασίσει επί της υπόθεσης το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Το Φεβρουάριο του 2000 ο ηγέτης του PKK διακήρυξε την παύση πυρός και αναφέρεται ότι αφαίρεσε την επικηρυγμένη λέξη «Κουρδιστάν» από την επωνυμία της οργάνωσης. Αναφέρεται ότι τον Οκτώβριο του 1999 παραδόθηκαν στις αρχές περίπου 1500 αντάρτες του PKK. Όμως οι τουρκικές αρχές συνεχίζουν να κακομεταχειρίζονται τους φίλα προσκείμενους στους κούρδους πολιτικούς του HADEP και τον Απρίλιο του 2000 εξαπέλυσαν στο βόρειο Ιράκ νέα επίθεση κατά των κούρδων ανταρτών υποστηρίζοντας ότι παρά τη διακήρυξη του Οτσαλάν για παύση πυρός το PKK εγκαταστάθηκε εκ νέου σε παραμεθόριες περιοχές. Σκοτώνοντας και κακοποιώντας σε αρκετές περιπτώσεις ο στρατός ανάγκασε περισσό-

⁴⁷ The Europe Year Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3914.

⁴⁸ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

⁴⁹ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, 47th edition, Europa Publications, p. 1172.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

τερους από τους μισούς κατοίκους 5.000 χωριών της νοτιοανατολικής Τουρκίας να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τους οικισμούς τους σκοτώνοντας. Το Νοέμβριο του 1999 το Κοινοβούλιο ήρε την 12ετή κατάσταση ανάγκης που είχε κηρύξει στην επαρχία Σίιρτ διατηρώντας τη όμως σε ισχύ στις υπόλοιπες τέσσερις επαρχίες Diyarbakir, Hakkari, Sirnak και Tunceli⁵².

Οι σχέσεις με τη Συρία, την Ιταλία και την Ελλάδα: Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Συρία διαταράχθηκαν τον Ιούλιο του 1998 λόγω της επιμονής της Συρίας να διεκδικεί την περιοχή Χατάι της Τουρκίας και επιδεινώθηκαν τον Οκτώβριο του 1998, όταν η Τουρκία απείλησε τη Συρία ότι θα χρησιμοποιούσε βία εάν η τελευταία δεν απομάκρυνε από το έδαφος της τον Α. Οτσαλάν και δεν έκλεινε τα στρατόπεδα εκπαίδευσης των τρομοκρατών τόσο στη Συρία όσο και στην κοιλάδα Μπεκάα στο Λίβανο. Αναφέρθηκε ότι η Τουρκία ανέπτυξε στα νότια σύνορά της περίπου 10.000 στρατεύματα και ότι ανακάλεσε από τη Συρία τον πρέσβη της. Η Αίγυπτος και το Ιράν προσπάθησαν να μεσολαβήσουν στη διαφωνία και τελικά η Τουρκία και η Συρία υπέγραψαν συμφωνία που όριζε την παύση της δράσης του PKK από το έδαφος της Συρίας, η οποία δεσμεύθηκε να εξαναγκάσει τον Α. Οτσαλάν να αναχωρήσει από την επικράτειά της. Τον Οκτώβριο του 1998 η Τουρκία ανακάλεσε για σύντομο χρονικό διάστημα τον πρέσβη της από την Ιταλία επειδή η χώρα αυτή φιλοξένησε συνάντηση των εξόριστων κούρδων πολιτικών. Οι σχέσεις των δύο κρατών επιδεινώθηκαν όταν ο Α. Οτσαλάν υπέβαλε αίτημα ασύλου στις ιταλικές αρχές και η Ιταλία αρνήθηκε την έκδοσή του στην Τουρκία. Έως τον Ιανουάριο του 1999, οπότε ο Οτσαλάν εγκατέλειψε την Ιταλία, το αντι-ιταλικό κλίμα στην Τουρκία χαρακτηρίστηκε από διαδηλώσεις και μποϋκοτάζ των ιταλικών αγαθών.

Σεισμοί: Στις 17.8.1999 ένας σεισμός 7,4 της κλίμακας Ρίχτερ κατέστρεψε ολοκληρωτικά την βιομηχανική περιοχή Ιζμίτ, στη βορειοδυτική Τουρκία. Ο σεισμός προκάλεσε το θάνατο 17.000 ανθρώπων, τον τραυματισμό 40.000, άφησε 600.000 άστεγους και επέφερε καιρίο πλήγμα στην οικονομία της χώρας. Στις 14.11.1999 ένας δεύτερος σεισμός 7,2 της κλίμακας Ρίχτερ σκότωσε άλλους 7.000 ανθρώπους. Κυριάρχησε θυμός για την αργοπορημένη ανταπόκριση των κρατικών υπηρεσιών, ειδικά της Εταιρείας της Ερυθράς Ημισελήνου, στην καταστροφή και για την ενδημική διαφθορά που επέτρεψε την ανέγερση οικοδομών που δεν πληρούσαν τα κριτήρια ασφαλείας σε μια περιοχή που είναι γνωστό ότι είναι σεισμογενής. Η διεθνής βοήθεια και η αξιοπρόσεκτη υποστήριξη του τουρκικού λαού από την Ελλάδα σηματοδότησε τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Μετά από την ενθάρρυνση του προέδρου των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον, τον Νοέμβριο του 1999, η Ελλάδα αποδέχθηκε το Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς την απόφαση της Διάσκεψης Κορυφής του Ελσίνκι (ΕΕ) να αναγνωρίσει στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξή στην ΕΕ χώρας. Σε αντάλλαγμα, η Τουρκία ενθάρρυνε τους Τουρκοκύπριους να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.

Οι σχέσεις Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης: από την 1.12.1964 η Τουρκία είναι συνδεδεμένο μέλος με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Απρίλιο του 1987 υπέβαλε επίσημα αίτηση ένταξης στην Ε.Ε. Η αίτηση αυτή απορριπτόταν έως το 1993 λόγω της μη ικανοποιητικής κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του υψηλού πληθωρισμού, των δημογραφικών χαρακτηριστικών της χώρας και ιδίως του αγροτικού πληθυσμού, της έλλειψης κοινωνικής ασφάλειας και της αδράνειας των πολιτικών διαπραγματεύσεων για την Κύπρο. Η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ την 1.1.1996 αφού η κυβέρνηση εγ-

⁵² Ibid.

γυήθηκε τη βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μεταχείρισης του κουρδικού πληθυσμού και η Ελλάδα, λαμβάνοντας εγγυήσεις για την είσοδο της Κύπρου στην ΕΕ, απέσυρε το βέτο. Όμως, η Ελλάδα απέκλειε την τελευταία 5ετία τη βοήθεια της ΕΕ προς την Τουρκία για την εφαρμογή ενός νέου καθεστώτος εμπορικών συναλλαγών επικαλούμενη τη δράση της γείτονος στο Αιγαίο που θεωρεί ότι παραβιάζει την οικονομική συμφωνία. Η τουρκική κυβέρνηση απέδωσε στην ΕΕ την αποτυχία της να προσχωρήσει στη συμφωνία και τον Ιανουάριο του 1997 προειδοποίησε ότι θα εμπόδιζε τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ εάν η ΕΕ συνέχιζε να αρνείται να εξετάσει την υποψηφιότητά της.

Το Δεκέμβριο του 1997 στη Διάσκεψη Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της ΕΕ στο Λουξεμβούργο η Τουρκία αποκλείστηκε από την ομάδα των υποψήφιων προς ένταξη κρατών. Εν συνεχεία απέρριψε την πρόσκληση να παρακολουθήσει το Μάρτιο του 1998 τη νέο-ιδρυθείσα Διάσκεψη της ΕΕ. Απειλήσε με μποϋκοτάζ των ευρωπαϊκών αγαθών και με απόσυρση της αίτησής της εάν δεν περιλαμβανόταν έως τον Ιούνιο του 1998 στον επόμενο κατάλογο των υποψηφίων προς ένταξη κρατών. Πάγωσε τις σχέσεις της με την ΕΕ έως το 1999⁵³. Τον Ιούνιο του 1998 η ΕΕ επικέντρωσε την προσοχή της στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία ισχυριζόμενη ότι αποτελεί πρωταρχική πηγή ανησυχίας αλλά ανέλαβε πρωτοβουλίες για τη βελτίωση των σχέσεων διευρύνοντας τη συμφωνία τελωνειακής ένωσης ώστε να προάγει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Αποφάσισε επίσης να εκδίδει σε τακτές περιόδους εκθέσεις για την πρόοδο που σημειώνει η Τουρκία στον τομέα της ικανοποίησης των γενικών κριτηρίων ένταξης στην ΕΕ συνεχίζοντας όμως να μπλοκάρει τη βοήθεια λόγω των ανησυχιών για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁴.

Τον Ιούνιο του 1999 στη Διάσκεψη του Ελσίνκι η ΕΕ ανακήρυξε την Τουρκία υποψήφια προς ένταξη χώρα. Αφού έθεσε τους σημαντικότερους όρους που διέπουν τις σχέσεις της Τουρκίας με την Ελλάδα και την Κύπρο, υπογράμμισε ρητά ότι οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη δεν θα ξεκινήσουν εάν δεν ικανοποιηθούν τα πολιτικά κριτήρια που έθεσε το Συμβούλιο τον Ιούνιο του 1993 – τα αποκαλούμενα κριτήρια της Κοπεγχάγης – τα οποία εστιάζουν στην «σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων»⁵⁵. Το Νοέμβριο του 1999 η ΕΕ εξέδωσε την πρώτη έκθεση για την πρόοδο της Τουρκίας στη διαδικασία της ένταξης. Η Επιτροπή σχολίασε τις «συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», «τις σημαντικές αποτυχίες στον τρόπο μεταχείρισης των μειονοτήτων» και την «απουσία πραγματικού πολιτικού ελέγχου επί των ενόπλων δυνάμεων»⁵⁶.

Τον Απρίλιο του 2000 η ΕΕ εξέφρασε «την ανησυχία της επειδή δυστυχώς διαπίστωσε ότι δεν έχει υπάρξει σημαντική πρόοδος από τη Διάσκεψη του Ελσίνκι». Το Σεπτέμβριο του 2000 προκάλεσε τριβές η ιδιαίτερη έμφαση που αποδίδει η ΕΕ στο ζήτημα των δικαιωμάτων των μειονοτήτων της Τουρκίας: ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών εξέφρασε το θυμό του επειδή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε να συνδεθεί η απελευθέρωση πακέτου βοήθειας ύψους 135.000.000 ευρώ με την πρόοδο της προστασίας των κουρδικών πολιτισμικών δικαιωμάτων και της ενίσχυσης της οικονομίας στη νοτιοανατολική περιοχή της Τουρκίας⁵⁷.

Το Νοέμβριο του 2000 η Επιτροπή της ΕΕ εξέδωσε *Σχέδιο Συμφωνίας για την Ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ*. Αν και η κυβερνητική απάντηση – που περιλαμβανόταν στο *Εθνικό Πρόγραμμα Υιοθέτησης του Κεκτημένου* που εκδόθηκε το Μάρτιο του 2001 – στο ευρωπαϊ-

⁵³ The Europe Year Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3921.

⁵⁴ Human Rights Watch, World Report 1999, Turkey – Role of the International Community.

⁵⁵ The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001, Turkey, p. 9.

⁵⁶ Human Rights Watch, World Report 2000, Turkey – Role of the International Community.

⁵⁷ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments, p. 329.

κό έγγραφο ικανοποιούσε τα περισσότερα από τα κριτήρια της ΕΕ, ήταν τόσο ευρέως διατυπωμένη που δεν περιλάμβανε συγκεκριμένες δεσμεύσεις για την κατάργηση της θανατικής ποινής, τη μεταρρύθμιση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας ή την υιοθέτηση νομοθεσίας για τη χρήση της κουρδικής γλώσσας στη μετάδοση εκπομπών και στην εκπαίδευση⁵⁸. Η Έκθεση για τα Πολιτικά Κριτήρια της Ειδικής Επιτροπής για τις σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ που δημοσιεύθηκε στις 28.2.2000 από την Ειδική Επιτροπή για τις Σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ που υπάγεται στο γραφείο του τούρκου πρωθυπουργού και το *Ημερολόγιο της Δημοκρατίας, του Κράτους Δικαίου και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* που παρουσιάστηκε στα μέσα του 2000 από τη Γραμματεία του Υψηλού Επιπέδου Συμβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Γραφείου του Πρωθυπουργού περιλάμβανε προτάσεις για συνταγματικές, νομοθετικές και διοικητικές μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς και μέτρα για την αναμόρφωση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, την κατάργηση της θανατικής ποινής, την υιοθέτηση νέας νομοθεσίας που διασφαλίζει την ελευθερία έκφρασης, την ίδρυση δικαστικής αστυνομίας, την κατάργηση της *incomunicado* κράτησης[#] στα αστυνομικά τμήματα και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Όμως, οι παραλείψεις και η έλλειψη σαφήνειας για την τελική μορφή αυτών των μεταρρυθμίσεων και για το χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, όπως αποτυπώνονταν στο Ημερολόγιο (τέλος του 2001 ή του 2002) άφηναν περιθώριο για ανησυχία καθώς πολλές είναι οι αλλαγές που θα έπρεπε ήδη να έχουν υιοθετηθεί⁵⁹.

Το Πρόγραμμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Κούρδων υπογράμμισε την απουσία της λέξης «Κούρδος» στο σχέδιο της συμφωνίας προσχώρησης της Τουρκίας στην ΕΕ. Επίσης το ζήτημα των εσωτερικά εκτοπισμένων δεν αντιμετωπίζεται σύμφωνα με τα κριτήρια που θέτει η ΕΕ για να προχωρήσει η διαδικασία ένταξης της Τουρκίας. Τα περισσότερα από τα κριτήρια της συμφωνίας χαρακτηρίστηκαν γενικής φύσης και δεν προβλέπονταν συγκεκριμένες προθεσμίες ή χρονοδιαγράμματα που να σηματοδοτούν την πρόοδο της Τουρκίας στο ζήτημα της βελτίωσης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶⁰.

Στο δεύτερο εξάμηνο του 2001 κύριο έργο της κυβέρνησης ήταν εκτός από την αποκατάσταση της δημοσιονομικής εμπιστοσύνης η υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων του συνταγματικού και νομικού συστήματος ώστε να πληρωθούν οι πολιτικές προϋποθέσεις των κριτηρίων που έθεσε η ΕΕ στη Κοπεγχάγη ως προαπαιτούμενο για την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης. Τον Ιούνιο του 2001 η Διακομματική Επιτροπή του Τουρκικού Κοινοβουλίου υιοθέτησε σχέδιο προτάσεων μεταρρυθμίσεων που θα συζητιόταν στο Κοινοβούλιο το Σεπτέμβριο του 2001⁶¹. Αναμένεται ότι οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις θα υποβαθμιστούν, κυρίως από το ΜΗΡ, καθώς τα κυβερνητικά κόμματα τις συζητούν. Στη διάρκεια του 2001-2002 η δυναμική ενίσχυσης των εντάσεων με την ΕΕ είναι πάντα παρούσα ενόψει της αντίρρησης της Τουρκίας στην αναδύμενη πολιτική ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας. Η τουρκική κυβέρνηση ανησυχώντας μήπως αποκλειστεί από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε θέματα ασφαλείας συνέχιζε να αρνείται στην προταθείσα από την ΕΕ Ευρωπαϊκή Δύναμη Άμεσης Δράσης απεριόριστη και εγγυημένη πρόσβαση στις νατοϊκές εγκαταστάσεις που βρίσκονται στο έδαφός της⁶².

⁵⁸ The Economist Intelligence Unit, Country Profile 2001, Turkey, p. 9.

[#] Σημ. Μεταφραστική: πρόκειται για την κράτηση όπου ο μεν κρατούμενος δεν δικαιούται να έχει πρόσβαση σε δικηγόρους, οι δε αρχές δεν ενημερώνουν τους συγγενείς του για την κράτηση.

⁵⁹ International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), 2001, "Turkey" in Human Rights in OSCE Region: the Balkans, the Causasus, Europe, Central Asia and North America, Report 2001 (Events of 2000), pp. 296-297.

⁶⁰ Kurdish Human Rights Project (KHRP), 9/2000, "KHRP Offers Recommendations as Turkey's EU Accession Moves Forward", Newline, Issue 11/12, p. 6, summer/autumn 2000.

⁶¹ The Economist Intelligence Unit, Country Report, 7/2001, Turkey, p. 8.

⁶² The Economist Intelligence Unit, Country Forecast, 7/2001, Turkey, p. 4.

Εξέγερση στις φυλακές: Το Σεπτέμβριο του 1999 ξέσπασε εξέγερση στις φυλακές όλης της χώρας λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και του συνωστισμού των κρατουμένων. Δέκα φυλακισμένοι σκοτώθηκαν και αρκετοί δεσμοφύλακες κρατήθηκαν όμηροι. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης διαβεβαίωσε ότι δεν θα παραιτείτο στη διάρκεια της εξέγερσης και ανακοίνωσε την ίδρυση ειδικής δύναμης, αρμόδιας για την ασφάλεια των φυλακών. Περίπου 100 άνθρωποι συνελήφθησαν στην Κωνσταντινούπολη γιατί μοίραζαν φυλλάδια για όσα συνέβησαν στις φυλακές.

Η εξέγερση συνεχιζόταν στα τέλη του 1999 και στις αρχές του 2000. Το Φεβρουάριο του 2000 υπογράφηκε πρωτόκολλο για την εκπαίδευση των φυλακισμένων. Το Νοέμβριο του 2000 οι πολιτικοί κρατούμενοι της Τουρκίας άρχισαν απεργία πείνας, διαμαρτυρόμενοι για τα σχέδια μεταφοράς τους σε φυλακές υψίστης ασφαλείας όπου θα κρατούνταν σε κελιά τύπου F και όχι σε ομαδικούς κοιτώνες. Οι φυλακισμένοι φοβούνταν ότι η απομόνωση σε αυτά τα κελιά θα τους καθιστούσε ευάλωτους στην κακομεταχείριση από τους δεσμοφύλακες και το προσωπικό των φυλακών. Μετά τις απόπειρες αναγκαστικής σίτισης των φυλακισμένων, κατά παράβαση της διεθνούς ιατρικής δεοντολογίας, φυλακισμένοι και αρχές «κράτησαν τις αποστάσεις». Το Δεκέμβριο του 2000, οι τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας εισέβαλαν σε είκοσι φυλακές προκειμένου να σταματήσουν την απεργία πείνας των κρατουμένων. Η τριήμερη επιχείρηση προκάλεσε το θάνατο 30 φυλακισμένων και δύο στρατιωτών. Αφού οι αρχές επανέκτησαν τον έλεγχο των φυλακών, περίπου 1.000 φυλακισμένοι μεταφέρθηκαν σε κελιά τύπου F όπου πολλοί συνέχισαν την απεργία πείνας.

Στις 29.3.2000 η Εθνοσυνέλευση απέρριψε τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που πρότεινε η κυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένων μέτρων μείωσης της 7ετούς προεδρικής θητείας σε 5ετή, της υιοθέτησης της εκλογής του προέδρου της χώρας με καθολική εκλογή και της δυνατότητας του αρχηγού του κράτους να επανεκλεγεί. Κύριος στόχος αυτής της πρότασης ήταν να επιτραπεί στο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ να επανεκλεγεί στην προεδρία της χώρας. Το Μάιο του 2000 η Εθνοσυνέλευση εξέλεξε τον Αχμέντ Νεκντέντ Σεζέρ, Πρόεδρο του Ανωτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου, στο αξίωμα της προεδρίας της χώρας. Πρόκειται για το 10ο πρόεδρο της Τουρκίας. Τον Ιούλιο του 2000 διορίστηκε αναπληρωτής πρωθυπουργός με ειδικές αρμοδιότητες σε θέματα της ΕΕ ο Μ. Γιλμάζ⁶³. Τον Ιούνιο του 2000 η Εθνοσυνέλευση ανακοίνωσε το όγδοο 5ετές αναπτυξιακό πρόγραμμά της: στόχος του είναι η βελτίωση της παροχής υπηρεσιών των οικονομικών και κοινωνικών οργανισμών δημόσιας ωφέλειας στη νοτιοανατολική Τουρκία, η βελτίωση της εκπαίδευσης, η μεταρρύθμιση των δημοσίων δαπανών προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και η προετοιμασία της πρόσβασης των πολιτών στα αρχεία της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο πρωθυπουργός Μ. Ετζεβίτ υποστήριξε την κατάργηση της θανατικής ποινής διευκολύνοντας την έκδοση εγκληματιών στην Τουρκία. Η κατάργηση της θανατικής ποινής αποτελεί αντικείμενο ζωηρών διαφωνιών στους κόλπους της κυβέρνησης συνασπισμού.

Τον Αύγουστο 2000 το δικαστήριο κρατικής ασφάλειας εξέδωσε ένταλμα σύλληψης ενός δημοφιλούς θρησκευτικού ηγέτη, του Fetullah Gulen, ο οποίος κατηγορήθηκε για υπόθαλψη του κοσμικού συστήματος διακυβέρνησης του κράτους. Η κατηγορία απερρίφθη μετά την τηλεοπτική εμφάνιση του Ετζεβίτ ο οποίος εξέφρασε τη λύπη του για την απόφαση του δικαστηρίου. Τον ίδιο μήνα το στρατιωτικό κατεστημένο υποστήριξε ότι χιλιάδες δημόσιοι υπάλληλοι προσπαθούσαν να πλήξουν το κοσμικό κράτος και κάλεσε την Εθνοσυνέλευση να υιοθετήσει μέτρα για την απομάκρυνσή τους από τις θέσεις εργασίας τους. Προηγούμενες προσπάθειες της κυβέρνησης προς αυτήν την κατεύθυνση προσέκρουσαν στην άρνηση του προέδρου Σεζέρ.

⁶³ Regional Surveys of the World, The Middle East and North Africa 2001, 47th, edition, Europa Publications, p. 1173.

Το Δεκέμβριο του 2000, το Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας επιλήφθηκε της υπόθεσης απαγόρευσης λειτουργίας του κόμματος FP επειδή εστίαζε το έργο του σε φονταμενταλιστικές δραστηριότητες και ήταν κόμμα παράνομα ιδρυθέν από το προκάτοχό του RP. Η λειτουργία του κόμματος απαγορεύθηκε τον Ιούνιο του 2001.

Οικονομική κατάσταση (2000-2001): το 2000 η οικονομία της Τουρκίας παρουσίασε σημαντική βελτίωση. Εφαρμόστηκε πρόγραμμα σταθερότητας, διαρθρωτικών αλλαγών και ενισχυμένου ελέγχου των δημοσιονομικών συστημάτων που για την κυβέρνηση και τους διεθνείς επενδυτές είναι καίριας σημασίας⁶⁴. Όμως, η κυβέρνηση συνάντησε σοβαρές δυσκολίες στην υλοποίησή του λόγω των οικονομικών κρίσεων του Νοεμβρίου του 2000 και του Φεβρουαρίου του 2001⁶⁵. Σοβαρή τραπεζική κρίση ξέσπασε το Νοέμβριο του 2000 μετά από έρευνες που διεξήγαγε ο Οργανισμός Τραπεζών και Επίβλεψης σε 10 τράπεζες που είχαν κηρύξει πτώχευση. Η έρευνα αποκάλυψε την έλλειψη εμπιστοσύνης των ξένων επενδυτών στην τουρκική οικονομία λόγω του μεγάλου ελλείμματος και των καθυστερήσεων υλοποίησης του προγράμματος των διαρθρωτικών αλλαγών. Το ΔΝΤ αποφάσισε να χορηγήσει στην Τουρκία έκτακτο δάνειο ύψους 7.500 εκατομμυρίων \$ και η Παγκόσμια Τράπεζα 5.000 εκατομμυρίων \$ ώστε να ενισχυθεί ο δημοσιονομικός τομέας και να επιταχυνθούν οι ιδιωτικοποιήσεις.

Στα μέσα Φεβρουαρίου του 2001 ξέσπασε μια δεύτερη οικονομική κρίση λόγω διαφωνίας ανάμεσα στον Πρόεδρο και στον Πρωθυπουργό της χώρας: ο πρόεδρος κατηγόρησε τον πρωθυπουργό ότι δεν ανταποκρίθηκε προσηκόντως στις κατηγορίες για κυβερνητική διαφθορά. Για να περισώσει τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις της Τουρκίας και να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των χρηματοπιστωτικών αγορών ο Μπ. Ετζεβίντ αντικατέστησε το Μάρτιο του 2001 τον υπουργό οικονομικών Ρετζέπ Ονάλ με τον Κεμάλ Ντερβίς, διακεκριμένο οικονομολόγο της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το Νοέμβριο του 2000 η Παγκόσμια Επιτροπή Φραγμάτων διαπίστωσε ότι το σχέδιο κατασκευής του φράγματος Ilisu στον ποταμό Τίγρη είχε εγκριθεί κατά παράβαση επτά βασικών κατασκευαστικών αρχών που αφορούσαν μεταξύ άλλων την αποδοχή του από την κοινή γνώμη και τη διάσωση των ποταμών και των πόρων διαβίωσης των κατοίκων των πληττόμενων περιοχών. Η κατασκευή του φράγματος θα προκαλούσε στη νοτιοανατολική Τουρκία την μετακίνηση περισσότερων των 25.000 κούρδων και θα κάλυπτε χώρους αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.

Το Μάρτιο του 2001 η κυβέρνηση ανακοίνωσε πρόγραμμα πολιτικών, κοινωνικών και διοικητικών μεταρρυθμίσεων προκειμένου να προωθήσει τη διαδικασία ένταξης της χώρας στην ΕΕ. Ο υπεύθυνος για τη διεύρυνση της ΕΕ Επίτροπος καλωσόρισε το πρόγραμμα αλλά παρατήρησε ότι δεν ικανοποιεί τα κουρδικά αιτήματα για μεγαλύτερη προστασία των πολιτισμικών δικαιωμάτων στην εκπαίδευση και στην μετάδοση εκπομπών. Αν και η κυβέρνηση εξέταζε το ενδεχόμενο άρσης της απαγόρευσης μετάδοσης εκπομπών στην κουρδική γλώσσα, συνάντησε την ισχυρή αντίσταση του ΜΗΡ⁶⁶.

Γ. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Διεθνές νομικό πλαίσιο

Η Τουρκία είναι μέλος του ΟΗΕ από την 24.10.1945. Έκτοτε έχει υπογράψει τις ακόλουθες διεθνείς συμβάσεις που αφορούν στην προστασία των προσφύγων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

⁶⁴ The Europa World Year Book 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3916.

⁶⁵ Facts on File News Service, Turkey – Country Profile, 2001.

⁶⁶ The Europe World Year Book, 2001, Turkey, Vol. II, 42nd edition, London, p. 3916.

Σύμβαση του ΟΗΕ	Ημερομηνία προσχώρησης (π) Ημερομηνία έναρξης ισχύος
Σύμβαση για το Καθεστώς των προσφύγων (1951)	20.3.1962
Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων (1967)	31.7.1968 (π)
Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος τη Γενοκτονίας (1948)	31.7.1950 (π)
Διεθνής Σύμβασης για τον Εξάλειψη όλων των Μορφών των Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (1979)	20.12.1985 (π) 19.1.1986
Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984)	2.8.1988 (π) 1.9.1988
Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού	4.4.1995 (π) 4.5.1995

Πηγή : UNHCR/CDR RefWorld 2000, www.unhcr.ch, untreaty.un.org

Ως συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων η Τουρκία υπέγραψε τα άρθρα 21 και 22 της Σύμβασης αυτής στις 2.8.1988. Αναγνωρίζει την αρμοδιότητα της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης βάσει του άρθρου 22⁶⁷ και να εξετάζει προσφυγές κατά των κρατών, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 21⁶⁸.

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η Τουρκία **δεν έχει υπογράψει ούτε κυρώσει** τις ακόλουθες συμβάσεις του ΟΗΕ:

- Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών (1954)
- Σύμφωνα με τη Μείωση της Ανιθαγένειας (1961)
- Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966)
- Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων που αφορά στην Κατάργηση της Θανατικής Ποινής (1989)
- Σύμβαση για την μη εφαρμογή του θεσμού της παραγραφής στα εγκλήματα πολέμου και στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (1968)
- Διεθνής Σύμβασης για την Καταστολή και την Τιμωρία του Εγκλήματος του Apartheid (1973)

Στις 15.8.2000 η Τουρκία **υπέγραψε αλλά δεν κύρωσε** το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966), στις 8.9.2000 το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών των Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (1999) και στις 13.10.1972 τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων Μορφών των Φυλετικών Διακρίσεων (1965).

⁶⁷ Σύμφωνα με το άρθρο αυτό κάθε κράτος μέρος της Σύμβασης μπορεί να δηλώσει ότι αναγνωρίζει την αρμοδιότητα της Επιτροπής να λαμβάνει και να εξετάζει τις ανακοινώσεις από ή προς όφελος ατόμων που υπάγονται στη δικαιοδοσία της και ισχυρίζονται ότι είναι θύματα μιας παραβίασης από ένα κράτος μέρος των διατάξεων της Σύμβασης.

⁶⁸ Σύμφωνα με το άρθρο αυτό κάθε κράτος μέρος της Σύμβασης μπορεί να δηλώνει ότι αναγνωρίζει την αρμοδιότητα της Επιτροπής, να λαμβάνει και να εξετάζει τις ανακοινώσεις με τις οποίες ένας κράτος μέλος ισχυρίζεται ότι ένα άλλο κράτος μέρος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από αυτή τη Σύμβαση.

Η Τουρκία έχει υπογράψει αλλά δεν έχει κυρώσει τις ακόλουθες διεθνείς συμβάσεις που δεν έχουν αρχίσει να ισχύουν : στις 8.9.2000 το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την Συμμετοχή των Παιδιών στις Ένοπλες Συγκρούσεις (2000) και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την Πώληση των Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία (2000) και στις 13.1.1999 τη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Οικογενειών τους (1990).

Η Τουρκία είναι μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης από την 13.4.1950. Έκτοτε είναι συμβαλλόμενο μέρος στις ακόλουθες συμβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης	Ημερομηνία προσχώρησης (π) Ημερομηνία έναρξης ισχύος
Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950)	18.5.1954 18.5.1954
Πρωτόκολλο Νο. 1 στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1952)	18.5.1954 18.5.1954
Πρωτόκολλο Νο. 11 στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1994)	11.7.1997 1.11.1998
Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1993)	17.9.1997
Πρωτόκολλο Νο. 2 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (1993)	17.9.1997
Ευρωπαϊκής Κοινωνικός Χάρτης	24.11.1989 24.12.1989

Πηγή : UNHCR / CDR RefWorld 2000, www.coe.int

Στις 14.3.1985 η Τουρκία υπέγραψε αλλά δεν κύρωσε το Πρωτόκολλο Νο. 7 στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1984), στις 18.4.2001 το Πρωτόκολλο Νο. 12 στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (2000), και στις 5.5.1988 το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (1988).

Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει το Πρωτόκολλο Νο. 6 στη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που αφορά στην Κατάργηση της Θανατικής Ποινής (1983).

Η Τουρκία είναι μέλος της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (NATO) από το 1952 και φιλοξενεί δύο νατοϊκές διοικήσεις στην Σμύρνη. Η Τουρκία είναι επίσης μέλος του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και της Ισλαμικής Διάσκεψης (ΟΙΔ). Έχει ιδρύσει τελωνειακή ένωση με την ΕΕ από τον Ιανουάριο του 1996 και είναι μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)⁶⁹.

⁶⁹ USDOS, Bureau for Europe, Background Notes: Turkey, 10/1999, p. 12.

Εθνικό Νομικό Πλαίσιο

Η ισχύουσα σημαντικότερη εθνική νομοθεσία η οποία αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι η ακόλουθη:

Ο Αντιτρομοκρατικός Νόμος της 11.4.1991: Ο νόμος αυτός αντικατέστησε διάφορα άρθρα του Τουρκικού Ποινικού Κώδικα. Κατάργησε τα άρθρα 141, 143 και 163 που απαγορεύουν τον κομμουνισμό, τον κουρδικό εθνικισμό και τις πολιτικές δραστηριότητες του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Αναφέρεται ότι αφέθηκαν ελεύθεροι πολλοί πολιτικοί κρατούμενοι. Όμως, με τον ευρύ ορισμό της έννοιας της τρομοκρατίας, ο αντιτρομοκρατικός νόμος εφαρμόστηκε για «να κρατηθούν υποτιθέμενοι τρομοκράτες και άλλοι με την κατηγορία ότι οι πράξεις τους, τα λόγια τους ή οι ιδέες τους συνιστούσαν διάδοση αποσχιστικής προπαγάνδας».

Το άρθρο 1 του αντιτρομοκρατικού νόμου ορίζει ότι τρομοκρατία «είναι κάθε πράξη η οποία διαπράττεται από ένα ή περισσότερα άτομα που ανήκουν σε μια οργάνωση με στόχο την αλλαγή των χαρακτηριστικών του πολιτεύματος όπως αναφέρονται στο Σύνταγμα, του πολιτικού, νομικού, κοινωνικού, κοσμικού και οικονομικού συστήματος, και η οποία προσβάλλει την αδιαίρετη ενότητα του κράτους, της επικράτειας και του έθνους ... με οποιαδήποτε μέθοδο πίεσης, άσκησης δύναμης και βίας, τρομοκράτησης, εκφοβισμού, καταπίεσης ή απειλής».

Το άρθρο 8 του νόμου αναφέρεται στην προπαγάνδα κατά του αδιαίρετου του κράτους και εφαρμόζεται για την άσκηση ποινικής δίωξης και τη φυλάκιση όσων εκφράζουν τη γνώμη τους με ειρηνικά μέσα. Το άρθρο αυτό έχει εφαρμοσθεί για τη δίωξη συγγραφέων, δημοσιογράφων, πολιτικών και διανοουμένων που υποστηρίζουν τους κούρδους. Τον Οκτώβριο του 1995 τροποποιήθηκε ο νόμος και μειώθηκε η διάρκεια των ποινών φυλάκισης που προβλέπει το άρθρο 8 σε ένα έως τρία έτη (από δύο έως πέντε) και θεσμοθετήθηκε η δυνατότητα της μετατροπής των ποινών φυλάκισης σε πρόστιμο και της αναστολής της εκτέλεσης της ποινής. Βάσει αυτής της διάταξης απολύθηκαν το 1995 από τις φυλακές 143 κρατούμενοι και στα μέσα Νοεμβρίου 1996 άλλοι 126. Η διάταξη του άρθρου 8 ορίζει ότι για να εκδώσει απόφαση ο εισαγγελέας υποχρεούται να αποδείξει την πρόθεση του δράστη να πλήξει την ακεραιότητα του κράτους. Μετά την τροποποίησή του το άρθρο 8 ορίζει : « Απαγορεύονται η έγγραφη και η προφορική προπαγάνδα και οι συγκεντρώσεις, οι συναντήσεις και οι διαδηλώσεις που συνιστούν προσβολή της αδιαίρετης ενότητας του κράτους της Τουρκικής Δημοκρατίας, της επικράτειάς της και του έθνους. Όσοι διαπράττουν παρόμοιες πράξεις τιμωρούνται με φυλάκιση ενός έως τριών ετών και με πρόστιμο 100 έως 300 εκατομμυρίων τουρκικών λιρών. Στην περίπτωση της υποτροπής δεν επιβάλλεται πρόστιμο»⁷⁰.

Ο νόμος περί μεταμέλειας: Στα τέλη Αυγούστου 1999 η τουρκική εθνοσυνέλευση υιοθέτησε νόμο περί μεταμέλειας που προβλέπει την αμνήστευση των ανταρτών που δεν συμμετείχαν σε μάχες. Σύμφωνα με το νόμο άλλοι επωφελούνται με μείωση της ποινής. Όσοι επιθυμούν να υπαχθούν στο νόμο υποχρεούνται να παράσχουν πληροφορίες για το αντάρτικο κίνημα. Δεν εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του νόμου οι ιδρυτές και τα ανώτατα στελέχη του PKK . Ο νόμος ισχύει για έξη μήνες. Για τα μέλη του PKK που υπάγονται στο νόμο και έχουν καταδικαστεί σε θάνατο προβλέπεται μείωση της ποινής φυλάκισης η οποία δεν μπορεί να είναι κατώτερη των εννέα ετών, ενώ όσοι έχουν καταδικαστεί σε ισόβια κάθειρξη δικαιούνται να ζητήσουν τη μείωση της ποινής φυλάκιση η οποία δεν μπορεί να είναι κατώτερη των έξη ετών⁷¹.

⁷⁰ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2001, p. 7-8.

⁷¹ The Anatolia News Agency, Ankara, Parliament passes repentance law to encourage Kurdish rebels to surrender, 27/8/1999.

Δ. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου εν γένει: Το Σεπτέμβριο του 1998 επισκέφθηκαν την Τουρκία δύο μέλη της Ομάδας Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τις Αναγκαστικές ή Μη Ηθελημένες Εξαφανίσεις. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο ακατάπαυστος πόλεμος ανάμεσα στο PKK και τις κυβερνητικές δυνάμεις δημιουργεί έντονη ανησυχία για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στην κυβέρνηση της χώρας όσο και στη διεθνή κοινότητα. Αν και οι στρατιωτικές και άλλες δραστηριότητες των δύο πλευρών έχουν επικεντρωθεί στη νοτιοανατολική Τουρκία, οι συνέπειες των συγκρούσεων επηρεάζουν όλη τη χώρα⁷².

Η Έκθεση του 2000 του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ σημειώνει ότι η παρούσα κυβέρνηση σεβάστηκε εν γένει σε αρκετούς τομείς τα ανθρωπίνια δικαιώματα των πολιτών. Όμως, σε άλλους τομείς ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν χαμηλού επιπέδου, όπως στις εξωδικαστικές εκτελέσεις συμπεριλαμβανομένων των θανάτων που οφείλονται στην υπερβολική χρήση βίας. Σε αντίθεση με το 1999 δεν αναφέρθηκαν θάνατοι, λόγω βασανιστηρίων, στη διάρκεια της κράτησης, ούτε μυστηριώδεις εκτελέσεις και εξαφανίσεις πολιτικά δραστηριοποιημένων ανθρώπων. Όμως, τα βασανιστήρια, οι ξυλοδαρμοί και άλλες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις δυνάμεις ασφαλείας αποτέλεσαν εκτεταμένη πρακτική. Η Αστυνομία και η Χωροφυλακή συχνά υπέβαλαν κρατούμενους σε βασανιστήρια και παραβίασαν τα δικαιώματα τους στη διάρκεια της *incomunicado* κράτησης και της ανάκρισης. Η έλλειψη καθολικής και άμεσης πρόσβασης σε δικηγόρο, οι μακροχρόνιες περίοδοι κράτησης όσων κατηγορούνται για πολιτικά εγκλήματα ειδικότερα στην περιοχή που έχει κηρυχτεί σε κατάσταση ανάγκης και η νοοτροπία της ατιμωρησίας ήταν σημαντικοί παράγοντες που συνέβαλαν στη διάπραξη βασανιστηρίων από την αστυνομία και άλλες δυνάμεις ασφαλείας. Επιπλέον, το κλίμα βίας που καλλιεργεί η επανάσταση του PKK και η αριστερά καθώς και η ισλαμική φονταμενταλιστική τρομοκρατία των πόλεων σε συνδυασμό με το ποινικό δικονομικό σύστημα που στηρίζεται στην ομολογία εμπόδισαν τις προηγούμενες προσπάθειες εφαρμογής των νομικών απαγορεύσεων της χρήσης των βασανιστηρίων. Λόγω της μείωσης των αντιτρομοκρατικών επιχειρήσεων και του συνολικού αριθμού των συλλήψεων και των κρατήσεων στα νοτιοανατολικά της χώρας, αναφέρθηκαν λιγότερες περιπτώσεις παραβίασεως των δικαιωμάτων των κρατούμενων. Όμως η αναλογία των υποθέσεων παραβίασης παραμένει σε υψηλά επίπεδα και αρκετές από αυτές δεν έχουν αναφερθεί ή καταγραφεί⁷³.

Η έκθεση του 2001 της οργάνωσης Human Rights Watch αναφέρει ότι το 2000 η τουρκική κυβέρνηση δεν σημείωσε καμιά πρόοδο στις καίριες μεταρρυθμίσεις που αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρέλειψε να επωφεληθεί της ευκαιρίας που παρείχε η αξιοσημείωτη μείωση της ένοπλης βίας των παράνομων οργανώσεων. Οι πολιτικοί και οι συγγραφείς διώχθηκαν και φυλακίστηκαν επειδή εξέφρασαν τις απόψεις τους με μη βίαια μέσα και οι πολιτικοί κρατούμενοι κινδύνευσαν κάποιες φορές έως θανάτου από την κακομεταχείριση και τα βασανιστήρια που υπέστησαν. Η μείωση της πολιτικής βίας συνέβαλε στη συνολική μείωση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναφέρθηκαν λιγότεροι θάνατοι στη διάρκεια της κράτησης, γεγονός που υποδηλώνει ότι η πίεση της εθνικής και διεθνούς κοινής γνώμης μπορεί να είχε αποτρεπτικά αποτελέσματα στους ανακριτές της αστυνομίας⁷⁴.

⁷² United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political rights, including questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, 55th session, E/CN.4/1999/62/Add.2, 28.12.1998, para. 54.

⁷³ USDOS, 2000 Country Report on Human Rights Practices: Turkey, 2/2001, p. 1.

⁷⁴ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Development.

Επιπλέον, η τακτική έκθεση του 2000 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόοδο της Τουρκίας στη διαδικασία ένταξης αναφέρει ότι η Τουρκία δεν πληροί τα πολιτικά κριτήρια συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έκθεση αναφέρει ότι η διακυβέρνηση της χώρας δι-
απνέεται από τα βασικά χαρακτηριστικά του δημοκρατικού πολιτεύματος αλλά η Τουρκία εφαρμόζει με αργούς ρυθμούς τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις που εγγυώνται τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Πολλοί τομείς της εν γένει κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμά-
των προκαλούν ανησυχία. Αν και υλοποιούνται προγράμματα κατάρτισης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχει εξαλειφθεί η πρακτική των βασανιστηρίων και της κα-
κομεταχείρισης των πολιτών, γεγονός που προκαλεί έντονη ανησυχία στις αρχές και στο κοινοβούλιο. Οι συνθήκες στις φυλακές δεν έχουν βελτιωθεί αν και η Τουρκία υιοθέτησε ουσιαστική μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος. Η ελευθερία της έκφρασης κα-
θώς και η ελευθερία της συνάθροισης και του συνεταιρίζεσθαι περιορίζονται τακτικά. Φαί-
νεται ότι υιοθετήθηκε μια θετική προσέγγιση για τις μη μουσουλμανικές κοινότητες όσον αφορά στη θρησκευτική ελευθερία, αλλά θα πρέπει να επεκταθεί σε όλες τις θρησκευτικές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων των μη σουνιτών μουσουλμάνων. Συγκρινόμενη με το 1999 δεν βελτιώθηκε η κατάσταση των οικονομικών, κοινωνικών και μορφωτικών δικαιω-
μάτων, ειδικότερα η δυνατότητα όλων των τούρκων ανεξάρτητα της εθνοτικής καταγωγής τους να απολαμβάνουν τα μορφωτικά δικαιώματά τους. Η κατάσταση στα νοτιοανατολικά της χώρας όπου κατοικούν κατ' εξοχήν κούρδοι δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά⁷⁵.

Η από 30.11.2000 ανοικτή επιστολή της Διεθνούς Αμνηστίας προς τους ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνοψίζει τις ανησυχίες της οργάνωσης για την κατάσταση των ανθρωπί-
νων δικαιωμάτων στην Τουρκία. Αφορούν κυρίως στα βασανιστήρια και στην ατιμωρησία των κρατικών λειτουργών, στις συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές, στη θανατική ποινή, στην ανάγκη ενίσχυσης των νομικών και συνταγματικών εγγυήσεων του δικαιώματος στην ελευ-
θερία έκφρασης και στην ανάγκη διασφάλισης της εφαρμογής των διεθνών κριτηρίων της δίκαιης δίκης⁷⁶.

**Κυβερνητικές πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δι-
καιωμάτων:** η κυβέρνηση της Τουρκίας υιοθέτησε νομικά και διοικητικά μέτρα για να συμ-
μορφωθεί με τις διεθνείς υποχρεώσεις που έχει αναλάβει στον τομέα των ανθρωπίνων δι-
καιωμάτων και για να αποτρέψει τις παραβιάσεις τους.

Στα πλαίσια της θέσπισης διαδικασίας μεταρρύθμισης της προστασίας των ανθρωπί-
νων δικαιωμάτων η Τουρκία ίδρυσε το 1997 το Ανώτατο Συμβούλιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο οποίο συμμετέχουν οι αναπληρωτές υπουργοί Εξωτερικών, Εσωτερικών, Δι-
καιοσύνης, Παιδείας και Υγείας και εκπρόσωποι των Δυνάμεων Ασφαλείας. Στις 3 Δεκεμ-
βρίου 1997 ο πρωθυπουργός εξέδωσε εγκύκλιο με την οποία παραγγέλλει στις οργανώσεις εφαρμογής του νόμου και στους αξιωματούχους να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και η Κεντρική Δημόσια Διοίκηση εξέδωσε για τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις «Κώδικα Συμπε-
ριφοράς» που αφορά στις πρακτικές σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 2000, ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Υψηλού Επιπέδου Επιτροπής Συντονισμού για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συνέταξε σχέδιο πρότασης για τις πρωτο-
βουλίες που πρέπει να αναληφθούν για την ικανοποίηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, που αποτελεί αναγκαίο όρο για την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης της χώρας στην ΕΕ⁷⁷.

Στις 20.12.1997 ιδρύθηκε στη Γενική Διεύθυνση Ασφάλειας Ειδικό Γραφείο για τους Αγνοούμενους. Το Γραφείο είναι επιφορτισμένο με την έρευνα για την τύχη και την πορεία

⁷⁵ European Commission, Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, 11/2000.

⁷⁶ Amnesty International, Open Letter to EU Heads of State and Heads of Government, 30.11.2000.

⁷⁷ Amnesty International, Annual Report 2001, Turkey, p. 1.

των αγνοουμένων. Για την διευκόλυνση των ερευνών και της παραλαβής των αιτημάτων το Γραφείο λειτουργεί επί 24ώρου βάσης και διαθέτει κινητό κέντρο για τη ταχεία διεκπεραίωση των αιτημάτων. Η κυβέρνηση υλοποίησε εκστρατεία ενημέρωσης της κοινής γνώμης.

Το 1998 η Ομάδα Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τις Αναγκαστικές ή τις Μη Ηθελιμένες Εξαφανίσεις δήλωσε ότι οι τούρκικες αρχές άσκησαν πιέσεις και υπέβαλαν σε κακομεταχείριση μέλη και εκπροσώπους τόσο της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας (HRA – İnsan Hakları Dernegi) όσο και του Ιδρύματος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (HRF – İnsan Hakları Vakfi). Ασκήθηκαν ποινικές διώξεις σε βάρος του ιατρικού προσωπικού της οργάνωσης HRF που λειτουργεί στην Άγκυρα, στο Ντιαρμπακίρ και στην Κωνσταντινούπολη. Η οργάνωση HRA υπέστη σοβαρές πιέσεις: εκπρόσωποί της δολοφονήθηκαν στη νοτιοανατολική Τουρκία και απαγορεύθηκε η λειτουργία των γραφείων της. Επίσης απαγέλθηκαν κατηγορίες κατά των μελών της και κατασχέθηκαν διάφορες εκδόσεις της. Όμως, οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέχισαν να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις υψηλού επιπέδου του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και κατέθεσαν αναφορές που εξετάστηκαν από το Ειδικό Γραφείο Αγνοουμένων της Γενικής Διεύθυνσης Ασφάλειας.

Τον Ιανουάριο του 1998 η κυβέρνηση υπέβαλε στο κοινοβούλιο σχέδιο νόμου για την τροποποίηση του ποινικού κώδικα, με το οποίο καταργούνται μεταξύ άλλων η θανατική ποινή, η οποία δεν έχει εκτελεστεί από το 1984 και διευρύνεται το πεδίο της ελευθερίας της έκφρασης. Η κυβέρνηση κατέθεσε επίσης σχέδιο νόμου το οποίο προβλέπει την άσκηση ποινικής δίωξης και την παραπομπή σε δίκη των κρατικών αξιωματούχων και την τροποποίηση των άρθρων 17, 159 (εξύβριση κρατικών θεσμών) και 312 (πρόκληση μίσους λόγω φυλής ή θρησκείας) του ποινικού κώδικα. Οι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών υπογράμμισαν ότι κάποιες από τις προτεινόμενες τροποποιήσεις του δικαστικού και νομικού πλαισίου συνδέονταν στενά με τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην ΕΕ και παρέμειναν νεκρό γράμμα⁷⁸.

Το Μάιο του 1998 ο Αχμέντ Σεζέρ, ο νεοεκλεγείς πρόεδρος, πρώην δικαστής και πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου απήθυνε έκκληση με μια σειρά διαλέξεων για τη μεταρρύθμιση του συνταγματικού και νομικού συστήματος της Τουρκίας ώστε να «εκκαθαριστεί» από τα κατασταλτικά στοιχεία. Δήλωσε ότι η Τουρκία δεν «μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας αν δεν εγκαταλείψει τη δομή και τις ρυθμίσεις που παραπέμπουν στο αστυνομικό κράτος»⁷⁹.

Στις 21.8.1998 η κυβέρνηση υιοθέτησε νέες διαδικασίες κράτησης με τη μορφή του «Κανονισμού για τη Σύλληψη, την Κράτηση και την Ανάκριση», με στόχο την ομοιομορφία και την τυποποίηση, αποσαφηνίζοντας τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις που έχουν σύμφωνα με το νόμο οι δυνάμεις ασφαλείας, υιοθετώντας σύστημα καταγραφής της κράτησης και παρέχοντας στους εισαγγελείς την εξουσία να ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο στις δυνάμεις ασφαλείας. Όμως, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις παραπονέθηκαν στον Ειδικό Απεσταλμένο για τα Βασανιστήρια και την Κράτηση, κύριον Nigel Rodley, στη διάρκεια της επίσκεψής του στην Τουρκία το Νοέμβριο του 1998, ότι δεν υπήρξαν σημαντικές θετικές εξελίξεις μετά την έναρξη ισχύος του νέου κανονισμού. Ισχυρίστηκαν ότι συχνά δεν εφαρμόζονται οι διαδικασίες που προβλέπει ο κανονισμός για την ταχεία καταγραφή των κρατουμένων και για την ενημέρωση των συγγενών τους. Κάποιες κρατήσεις δεν είχαν καταγραφεί

⁷⁸ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political rights, including questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, 55th session, E/CN.4/1999/62/Add.2, 28.12.1998, para. 33.

⁷⁹ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

ενώ άλλες καταγράφηκαν πολύ μετά την σύλληψη. Αυτή η πρακτική διευκολύνει τις αναγκαστικές εξαφανίσεις⁸⁰.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης παρακολούθησε τα τεκταινόμενα στην Τουρκία μέσω των πολιτικών, ανακριτικών και δικαστικών οργάνων του. Το 1998 υποβλήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2.500 προσφυγές κατά της Τουρκίας⁸¹. Τον Ιούλιο του 1999 το Δικαστήριο καταδίκασε σε 13 υποθέσεις την Τουρκία για παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και την καταδίκασε να καταβάλει αποζημίωση 110.000 εκατομμυρίων τουρκικών λιρών. Το Δεκέμβριο του 1999 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο απεφάνθη ότι η Τουρκία παραβίασε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επειδή απαγόρευσε τη λειτουργία του Δημοκρατικού Κόμματος και την καταδίκασε να καταβάλει αποζημίωση 70.000 γαλλικών φράγκων. Ανακοινώθηκε επίσης η ίδρυση συμβουλευτικής επιτροπής ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την παροχή πληροφοριών και την ανάληψη πρωτοβουλιών για τις προσφυγές που κατατίθενται. Το 2000 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε σε δώδεκα υποθέσεις την Τουρκία ένοχη των «εξαφανίσεων», των εξωδικαστικών εκτελέσεων, των θανάτων στη διάρκεια της κράτησης, των βασανιστηρίων και της καταστολής της ελευθερίας της έκφρασης⁸². Σε έκθεση της HRF που δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 2000 αναφέρεται ότι την προηγούμενη δεκαετία περίπου 1.000.000 άνθρωποι ήσαν θύματα βασανιστηρίων. Η κυβέρνηση παραδέχθηκε σε ιδιαίτερη έκθεση που υπέβαλε στο Συμβούλιο της Ευρώπης ότι ένας συνδικαλιστής που πέθανε το Μάρτιο του 1999 ενόσω κρατείτο μπορεί να είχε υποστεί βασανιστήρια⁸³.

Έως τον Οκτώβριο του 2000, δεν είχε δημοσιευθεί η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, η οποία συντάχθηκε μετά την επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τουρκία τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς. Η Επιτροπή εξέτασε κυρίως τις αλλαγές του σωφρονιστικού συστήματος. Οι εκθέσεις που συντάσσει η Επιτροπή μετά τις επισκέψεις στα συμβαλλόμενα κράτη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων δημοσιεύονται μόνο με τη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου κράτους. Οκτώ εκθέσεις που αφορούν στην Τουρκία παραμένουν αδημοσίευτες⁸⁴. Από το 1990 δημοσιεύθηκε μόνο μια (του 1997) από τις οκτώ εκθέσεις της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων που αναφέρονται στις πρακτικές της κράτησης και των βασανιστηρίων. Δημοσιολογήθηκαν οι παρατηρήσεις της επίσκεψης που πραγματοποίησε η Επιτροπή το 1999 όταν συναντήθηκε στη φυλακή με τον Α. Οτσαλάν⁸⁵.

Η κοινή τουρκο-ευρωπαϊκή Κοινοβουλευτική Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η Τουρκία δεν έχει σημειώσει πρόοδο από τον Ιούνιο του 2000. Το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς ο τούρκος Υπουργός Εξωτερικών εξέφρασε το θυμό του επειδή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνέδεσε την απελευθέρωση πακέτου βοήθειας ύψους 135.0000.000 ευρώ με την πρόοδο της προστασίας των μορφωτικών δικαιωμάτων των κούρδων και της ανάπτυξης της οικονομίας στη νοτιοανατολική Τουρκία⁸⁶.

⁸⁰ United Nations, Commission on Human Rights, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, E/CN.4/1999/61/ADD.1, 27.1.1999, para. 34.

⁸¹ United Nations, Commission on Human Rights, Question of the Violation of Human Rights and Fundamental Freedoms in any part of the World, Written Statement submitted by the International Federation of Human Rights, a non-governmental organisation in special consultative status, 55th session, E/CN.4/1999/NGO/19, 1999.

⁸² Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

⁸³ The Europa World Year Book 2001, Turkey, 42nd edition, Vol. II, London, p. 3917.

⁸⁴ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

⁸⁵ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

⁸⁶ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

Δικαίωμα στη Ζωή, στην Προσωπική Ασφάλεια και στη Σωματική Ακεραιότητα

Εξωδικαστικές, συνοπτικές ή αυθαίρετες εκτελέσεις: η Διεθνής Αμνηστία ανέφερε τουλάχιστον 15 εξωδικαστικές εκτελέσεις το 1998⁸⁷ και το θάνατο του Erdinc Aslan, ενός ριζοσπάστη αριστερού που πυροβολήθηκε από την αστυνομία τον Οκτώβριο του 1999⁸⁸. Σύμφωνα με την οργάνωση Human Rights Watch το 1998 πέθαναν από βασανιστήρια τουλάχιστον δέκα κρατούμενοι. Θάνατοι στη διάρκεια της κράτησης σημειώθηκαν και το 1999, καθώς αναφέρθηκαν επτά περιπτώσεις. Μειώθηκε η συχνότητα των εξωδικαστικών εκτελέσεων τόσο στις πόλεις όσο και στις αγροτικές περιοχές⁸⁹.

Τον Ιανουάριο του 1999 το Συνταγματικό Δικαστήριο ακύρωσε διάταξη νόμου με την οποία παρέχονταν στις δυνάμεις ασφαλείας η εξουσία να «πυροβολούν άμεσα και χωρίς διασταγμό όσους πολίτες δεν σταματούν στις προειδοποιήσεις τους για έλεγχο»⁹⁰. Σύμφωνα με την έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (2000 και 2001) τα στατιστικά στοιχεία αποδεικνύουν μείωση των εξωδικαστικών εκτελέσεων από το 1999 και πλέον δεν μπορούν να θεωρηθούν σημαντικό στοιχείο της καθημερινής ζωής στη νοτιοανατολική Τουρκία. Το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας δεν αναφέρει θανάτους κρατουμένων λόγω βασανιστηρίων.

Όμως, στο 2000 άλλοι πέντε κρατούμενοι πέθαναν σε ύποπτες συνθήκες, δηλαδή αυτοκτόνησαν. Περισσότεροι από 20 άνθρωποι σκοτώθηκαν, όταν άνοιξε εναντίον τους πυρ η αστυνομία, η χωροφυλακή και οι ένοπλες δυνάμεις επειδή «αδιαφόρησαν» σε «σήμα ελέγχου» στα πλαίσια της σύλληψης, της παράνομης εισόδου στη χώρα ή σε τυχαίους πυροβολισμούς. Το Σεπτέμβριο του 2000 η χωροφυλακή πυροβόλησε και σκότωσε έναν άνθρωπο και στην επαρχία Χακάρι στρατιώτες σκότωσαν τρεις χωρικούς που επέστρεφαν στα σπίτια τους. Οι συγγενείς τους που βρήκαν τις σωρούς διαπίστωσαν ότι τα χέρια των θυμάτων ήταν δεμένα πίσω στην πλάτη τους. Το Δεκέμβριο του 2000 31 φυλακισμένοι και δύο αξιωματούχοι των δυνάμεων ασφαλείας σκοτώθηκαν στα πλαίσια αστυνομικής επέμβασης για την αντιμετώπιση των εκτεταμένων απεργιών πείνας και των βίαιων διαμαρτυριών για τα νέα κελιά τύπου F που εισήγαγε η κυβέρνηση στις φυλακές⁹¹.

Το 1999 και το 2000 το PKK και άλλες μικρότερες ομάδες κούρδων διέπραξαν εξωδικαστικές εκτελέσεις, με στόχο όσους πίστευαν ότι υποστήριζαν το κράτος, όπως μέλη των πολιτοφυλακών που χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση ή της δύναμης πολιτικής άμυνας, μέλη των οικογενειών τους, ντόπιους αξιωματούχους και δασκάλους που δίδασκαν την τουρκική και όχι την κουρδική γλώσσα. Επιθέσεις των κούρδων κατά των τούρκων στρατιωτών και τρομοκρατικές ενέργειες, συμπεριλαμβανομένων εμπρησμών, πυροβολισμών και βομβαρδισμών ακολούθησαν την καταδίκη του ηγέτη του PKK Α. Οτσαλάν αλλά κόπασαν στα τέλη του χρόνου⁹².

Αναφέρεται ότι σε τρία ξεχωριστά περιστατικά που έλαβαν χώρα τον Αύγουστο του 2000 ο Τούρκικος Στρατός των Εργατών και των Αγροτών (TIKKO – Workers and Peasant's Army of Turkey) απήγαγε και σκότωσε στην επαρχία Τοκάτ δύο αξιωματούχους της τοπικής κοινωνίας και έναν πολίτη⁹³. Τουλάχιστον 29 αυθαίρετες εκτελέσεις που διαπράχθηκαν το 1999 αποδίδονται στις ένοπλες ομάδες της αντιπολίτευσης, όπως στο PKK και στο TIKKO. Αναφέρεται ότι το DHKP-C σκότωσε το 1999 πληροφόροδοτες. Η αστυνομία ανέφερε 13 θανάτους που προκλήθηκαν στα πλαίσια συγκρούσεων που ξέσπασαν ανάμεσα σε δύο έ-

⁸⁷ Amnesty International, Annual Report 1999, Turkey, p. 4.

⁸⁸ Amnesty International, Annual Report 1999, Turkey, p.4.

⁸⁹ Human Rights Watch, World Report 2000, Turkey – Human Rights Developments.

⁹⁰ Council of Europe, European Commission, 1999 Regular Report from the commission on Turkey's progress towards the accession, 13.10.1999, p.11.

⁹¹ USDOS, 2000 Country Report on Human Rights Practices, Turkey, 2/2001, p. 4.

⁹² Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

⁹³ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

νοπλες ομάδες της Χεζμπολάχ⁹⁴. Αναφέρεται ότι ένοπλοι αποσχιστές και αριστερές ομάδες ευθύνονται για την αυθαίρετη εκτέλεση 39 πολιτών και φυλακισμένων. Το Μαρξιστικό – Λενινιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα (Marxist-Leninist Communist Party - MLCP) εκτέλεσε το 1999 δύο πληροφοριοδότες της αστυνομίας⁹⁵.

Το Φεβρουάριο του 2001 επισκέφθηκε την Τουρκία ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΗΕ για τους ανεξιχνίαστους θανάτους. Η κυβέρνηση του επέτρεψε να εξετάσει περιπτώσεις θανάτων εννέα χρόνια μετά τις πρώτες πολιτικές δολοφονίες που διαπράχθηκαν στην Τουρκία. Αναφέρεται ότι ο Ειδικός Απεσταλμένος Esma Jahangir θα συναντούσε αξιωματούχους και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ειδικά στο Ντιαρμπακίρ και στο Μπάτμαν όπου εκατοντάδες πολιτικές δολοφονίες διαπράχθηκαν την περίοδο 1992-1998⁹⁶.

Η θανατική ποινή : η Τουρκία δεν έχει εκτελέσει καμιά θανατική ποινή από το 1984 και ανήκει στην κατηγορία των κρατών που έχουν εν τοις πράγμασι καταργήσει την εσχάτη των ποινών⁹⁷. Ο αντιτρομοκρατικός νόμος του 1991 προβλέπει τη μετατροπή σε κάθειρξη 10 έως 20 ετών των θανατικών ποινών που επιβλήθηκαν σε 25 υποθέσεις πριν την 8.4.1991, ανάλογα με το αδίκημα για το οποίο επιβλήθηκε η καταδίκη. Όμως, κάποια αδικήματα τιμωρούνται, σύμφωνα με τον αντιτρομοκρατικό νόμο, με τη θανατική ποινή.

Καμιά θανατική ποινή δεν έχει εκτελεστεί στην Τουρκία από το 1984, αν και τα δικαστήρια συνεχίζουν να επιβάλλουν την εσχάτη των ποινών. Για να εκτελεσθεί η ποινή του θανάτου είναι αναγκαία η επικύρωσή της από την Εθνοσυνέλευση, η οποία τα τελευταία χρόνια διστάζει να συγκατατεθεί. Στις αρχές του 2000 κατατέθηκε σχέδιο νόμου για την κατάργηση της θανατικής ποινής αλλά η πρωτοβουλία αυτή ανεστάλη μετά τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν. Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει το 6^ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που καταργεί τη θανατική ποινή⁹⁸. Τους πρώτους έντεκα μήνες του 2000 τα δικαστήρια αποφάσισαν την καταδίκη σε θανατική ποινή σε 80 τουλάχιστον υποθέσεις, στις 28 από τις οποίες διετάχθη εν συνεχεία η μετατροπή της σε κάθειρξη. Στα τέλη του έτους υποβλήθηκαν στο κοινοβούλιο για οριστική έγκριση 71 καταδικαστικές αποφάσεις που διατάσσουν τη θανατική ποινή⁹⁹.

Αυθαίρετες συλλήψεις και κράτηση: στις 21.8.1998, η κυβέρνηση υιοθέτησε το νέο Κανονισμό για τη Σύλληψη, την Κράτηση και την Ανάκριση, που αποσκοπεί στην εφαρμογή ομοιόμορφων και τυποποιημένων διαδικασιών, που αποσαφηνίζουν το σύστημα καταγραφής των κρατούμενων και παρέχουν στους εισαγγελείς τη δυνατότητα να ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο στις δυνάμεις ασφαλείας. Το άρθρο 9 του Κανονισμού ορίζει ότι ο συλληφθείς μπορεί να ενημερώνει τους συγγενείς του ακόμα και όταν κατηγορείται για αδικήματα που εκδικάζονται από τα δικαστήρια κρατικής ασφάλειας, με την προϋπόθεση ότι η ενέργειά του αυτή δεν παρακωλύει την εξέλιξη της ανάκρισης. Το άρθρο 10 προβλέπει ότι είναι υποχρεωτικό να υποβληθεί σε ιατρικές εξετάσεις όποιος συλλαμβάνεται και κρατείται ή όποιος συλλαμβάνεται βίαια. Η κατάσταση της υγείας του κρατούμενου εξετάζεται ακόμα και στην περίπτωση της αλλαγής του τόπου κράτησης ή της απόλυσής του. Το άρθρο 11 του κανονισμού αναφέρεται στα αρχεία που πρέπει να τηρούνται και τα οποία περιλαμβάνουν πληροφορίες για την ταυτότητα του κρατούμενου, εκθέσεις για την κράτηση, τις διαδικασίες έναρξης της κράτησης, τα ονόματα των συγγενών που ενημερώθηκαν και, ανάλογα με

⁹⁴ Amnesty International, Annual Report 2000, Turkey, p. 4.

⁹⁵ Amnesty International, Annual Report 2000, Turkey, p. 3.

⁹⁶ Kurdish Observer, Unsolved deaths will be examined by UN, 2/2001.

⁹⁷ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR/ACCORD 6th European Country of Origin Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 89.

⁹⁸ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment, Turkey, 1.4.2000, p. 8.

⁹⁹ Amnesty International, Annual Report 2001, Turkey, p. 5.

την περίπτωση, του δικηγόρου και του διερμηνέα που κλήθηκαν, καθώς και για τη διαδικασία απόλυσης.

Κυβερνητικοί αξιωματούχοι πληροφόρησαν την Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ για τις Α-ναγκαστικές ή μη Ηθελημένες Εξαφανίσεις ότι προσάγεται ενώπιον δικαστή εντός 48 ωρών όποιος συλλαμβάνεται κατηγορούμενος για αδίκημα που εμπίπτει στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας. Όταν οι αυτουργοί είναι πολλοί και κατηγορούνται για αδικήματα που εκδικάζονται από δικαστήρια κρατικής ασφάλειας ο εισαγγελέας μπορεί να παρατείνει την περίοδο της κράτησης για τέσσερις ημέρες, εφόσον κατά την κρίση του απαιτείται περαιτέρω χρόνος για τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού ή για την ανάκριση όλων των κατηγορουμένων. Αν η ανάκριση δεν ολοκληρωθεί εντός της 4ήμερης κράτησης ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την παράτασή της για άλλες επτά ημέρες. Στις περιοχές που τελούν σε καθεστώς κατάστασης ανάγκης αυτή η 7ήμερη περίοδος μπορεί να παραταθεί ως δέκα ημέρες.

Μη κυβερνητικές πηγές ανέφεραν ότι συχνά οι κρατούμενοι δεν καταγράφονται αμέσως αλλά αρκετές ημέρες μετά τη σύλληψή τους και πριν ολοκληρωθεί η ανάκριση: η τακτική αυτή διευκολύνει τη χρήση των βασανιστηρίων. Εάν ο κρατούμενος αποβιώσει, είναι εύκολο για την αστυνομία να αρνηθεί την κράτησή του. Αναφέρθηκε επίσης ότι στην καλλίτερη περίπτωση τα μέλη της οικογένειας μπορούν να ελπίζουν σε μια προφορική επιβεβαίωση της κράτησης και ότι σε κάποιες περιπτώσεις μη ηθελημένης εξαφάνισης αυτή η επιβεβαίωση παρασχέθηκε κατ' αρχήν και αργότερα αναιρέθηκε. Οι συγγενείς διστάζουν να ελέγξουν στα αστυνομικά τμήματα, φοβούμενοι μήπως συλληφθούν. Ελλείπει οιασδήποτε επίσημης ενημέρωσης η οικογένεια ανησυχεί τις περισσότερες φορές μόνον αν κάποιος δεν επιστρέφει στο σπίτι. Ειδικότερα η αντιτρομοκρατική υπηρεσία αρνείται την παροχή πληροφοριών σε συγγενείς και δικηγόρους ισχυριζόμενη ότι δεν έχει την αρμοδιότητα να τους ενημερώνει¹⁰⁰.

Βασανιστήρια και άλλες μορφές σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας: σύμφωνα με κάποιες εκθέσεις του 2000 όταν οι κρατούμενοι δυνάμει του αντιτρομοκρατικού νόμου δεν παρέχουν πληροφορίες και δεν ομολογούν, οι ανακριτές συχνά χρησιμοποιούν ξυλοδαμούς έως ηλεκτροσόκ και άλλες μεθόδους βασανιστηρίων. Μια δίκη που στηρίζεται σε ομολογία που εξήχθη με τη χρήση βασανιστηρίων μπορεί να προχωρήσει και ακόμα και να περατωθεί πριν το δικαστήριο κρίνει τους ισχυρισμούς του κατηγορούμενου για τα βασανιστήρια που υπέστη. Τα βασανιστήρια συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα για την Τουρκία. Το Κέντρο Τεκμηρίωσης της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRF, το 1997 παρείχε υπηρεσίες αποκατάστασης σε 537 θύματα βασανιστηρίων και το πρώτο εξάμηνο του 1998 σε περίπου 350¹⁰¹. Το 2000 έλαβε 1.003 αιτήσεις. Η HRF διαπίστωσε μια δραματική αύξηση των καταγγελιών για βασανιστήρια στα κέντρα της, στην Κωνσταντινούπολη και στο Ντιαρμπακίρ, που έφθασε στο απόγειό της τον Ιανουάριο του 2001. Αν και τα στατιστικά στοιχεία δεν συνδέονται άμεσα με τον αριθμό των ανθρώπων που βασανίστηκαν ο συντονιστής της οργάνωσης πιστεύει ότι αποτελούν μια ένδειξη για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία¹⁰². Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δημοσίευσε εννέα εκθέσεις των ερευνών που διεξήγαγε το 2000 για τα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση. Οι εκθέσεις περιλαμβάνουν φωτο-

¹⁰⁰ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on enforced or involuntary Disappearances, 55th session, E/CN.4/1999/62/Add. 2, 28.12.1998, para. 27.

¹⁰¹ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Torture and Detention, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, 55th session, E/CN.4/1996/61/Add.1, 27.1.1999, para. 10.

¹⁰² Turkish Daily News, «Tension rises, Torture escalates», Turkish Probe issue no. 425, 11.3.2001.

γραφίες κέντρων κράτησης, δωμάτια ανάκρισης, όργανα βασανιστηρίων, μεταγραφές συνεντεύξεων με τους κρατούμενους, στοιχεία που συμβάλουν στην τεκμηρίωση και στον εντοπισμό των βασανιστηρίων¹⁰³.

Σύμφωνα με την έκθεση του Νοεμβρίου του 1998 του Ειδικού Απεσταλμένου του ΟΗΕ για τα Βασανιστήρια και την Κράτηση, τα βασανιστήρια δεν εφαρμόζονται συστηματικά στην Τουρκία, δηλαδή η πολιτική εξουσία ούτε τα εγκρίνει ούτε τα ανέχεται. Όμως, ο Ειδικός Απεσταλμένος διαπίστωσε ότι τα βασανιστήρια χρησιμοποιούνται συστηματικά σε διάφορες περιοχές της χώρας με την έννοια ότι αποτελούν καθημερινή πρακτική στην οποία προσφεύγουν οι υπηρεσίες εφαρμογής του νόμου κατά την ανάκριση για την εξαγωγή ομολογιών και για εκφοβισμό, ανεξάρτητα από την έγκριση ή την αποδοκιμασία των ανώτερων κλιμακίων των δημοσίων υπηρεσιών ή της πολιτικής ηγεσίας της Τουρκίας. Οι αρχές υποστήριξαν ότι μειώθηκαν οι περιπτώσεις των βασανιστηρίων και απέδωσαν τη μείωση αυτή στην αποδυνάμωση της τρομοκρατίας, στη νέα νομοθεσία και στην ενίσχυση της κατάρτισης του προσωπικού. Η Υψηλού Επιπέδου Συντονιστική Επιτροπή σε Θέματα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που ιδρύθηκε στις 9.4.1997 ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες για τη σύνταξη και τροποποίηση της νομοθεσίας που ορίζει την πρόληψη της χρήσης της βίας και την τιμωρία όσων εφαρμόζουν την πρακτική των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης. Όμως, αυτές οι εξελίξεις δεν συνέβαλαν καθοριστικά στην εξάλειψη των βασανιστηρίων

Πολλές διατάξεις του εσωτερικού τουρκικού δικαίου απαγορεύουν και ποινικοποιούν τα βασανιστήρια. Το άρθρο 7 του Συντάγματος ορίζει ότι «κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή κακομεταχείριση, που δεν αρμόζουν στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια». Ο Ποινικός Κώδικας τιμωρεί τη χρήση των βασανιστηρίων: στο άρθρο 243 ορίζει ότι ο κρατικός λειτουργός που υποβάλει σε βασανιστήρια τον κατηγορούμενο και τον μεταχειρίζεται σκληρά, απάνθρωπα και εξευτελιστικά προκειμένου να τον αναγκάσει να ομολογήσει το αδίκημα που διέπραξε τιμωρείται με ποινή φυλάκισης έως πέντε ετών και μπορεί να αποταχθεί από το σώμα είτε προσωρινά είτε οριστικά. Το άρθρο 245 αφορά στους αστυνόμους που εν ώρα υπηρεσίας ή κατά την εκτέλεση διαταγών ανωτέρων απειλούν ή μεταχειρίζονται ανάρμοστα ή προκαλούν σωματικούς τραυματισμούς σε οποιονδήποτε και προβλέπει ποινή φυλάκισης τριών μηνών έως τριών ετών και προσωρινή απόταξη από το σώμα. Προτάθηκε η τροποποίηση του άρθρου 243 ώστε να αυξηθούν οι ποινές φυλάκισης σε δύο έως οκτώ χρόνια και του άρθρου 245 σε έξη μήνες έως πέντε χρόνια. Το άρθρο 24 που προστέθηκε στο άρθρο 245 απαγορεύει τη χρήση αποδεικτικών στοιχείων που συλλέχθηκαν παράνομα: «τα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέχθηκαν παράνομα από τις ανακριτικές και τις διωκτικές αρχές δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της ετυμηγορίας».

Το άρθρο 354 του ποινικού κώδικα ορίζει για την πλαστογραφία των ιατρικών πιστοποιητικών. Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις αυξάνουν την ποινή φυλάκισης από τέσσερα σε οκτώ χρόνια. Το άρθρο 13 του Ν. 3842 που τροποποιεί τον Κώδικα Ποινής Δικονομίας απαγορεύει τα βασανιστήρια και άλλες παράνομες μεθόδους ανάκρισης.

Οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι ανέφεραν στον Ειδικό Απεσταλμένο ότι οι δυνάμεις ασφαλείας διερευνούν τις υποθέσεις με βάση «τα αποδεικτικά στοιχεία του υπόπτου παρά αντιστρόφως». Εκπαιδεύονται να συλλέγουν τις πληροφορίες με περισσότερο επαγγελματικό και επιστημονικό τρόπο προσφεύγοντας στη χρήση τεχνολογικά προηγμένων εγκληματολογικών και ιατροδικαστικών εργαστηρίων. Πρόκειται σύντομα να επεκταθεί το πιλοτικό πρόγραμμα βιντεοσκόπησης των ανακρίσεων. Όμως υπογραμμίζεται ότι δεν είναι εξοπλισμένοι με κάμερες οι χώροι ανάκρισης όλων των αστυνομικών τμημάτων. Επίσης, διεθνής εμπειρογνώμονας αναφέρει ότι η κράτηση στην απομόνωση σε σκοτεινά κελιά που διαπιστώθηκε ότι εφαρμόζεται στο Τμήμα Ναρκωτικών της Κωνσταντινούπολης έχει αρνητικές

¹⁰³ Amnesty International, Annual Report 2001, Turkey, p. 3.

συνέπειες για τους κρατούμενους οι οποίες οφείλονται στην παρατεταμένη στέρηση των αισθήσεων του φωτός και του ήχου που προκαλεί βραχυπρόθεσμα παραισθήσεις, απώλεια μνήμης, κατάθλιψη και αγωνία ή μακροπρόθεσμα χρόνια ψυχιατρικά προβλήματα.

Ο Ειδικός Απεσταλμένος ανέφερε ότι τα τελευταία χρόνια έχουν αλλάξει οι μέθοδοι βασανισμού οι οποίες σε μερικές περιοχές είναι λιγότερο σκληρές. Αναφέρεται ότι λόγω των συντομότερων περιόδων κράτησης κάποιες δυνάμεις ασφαλείας διεξάγουν ανακρίσεις χωρίς να αφήνουν ορατά σημάδια βασανιστηρίων στους κρατούμενους. Οι μέθοδοι βασανιστηρίων που εφαρμόζονται είναι: κάλυψη των ματιών των κρατουμένων, ξυλοδαρμοί των θυμάτων ενόσω είναι γυμνοί, περιλούσιμο με κρύο νερό υψηλής πίεσης και εν συνεχεία έκθεση σε ανεμιστήρα, σύσφιξη των όρχεων, χρήση εξυβριστικών εκφράσεων εκφοβισμού, όπως απειλές κατά της ζωής και της προσωπικής ακεραιότητας των θυμάτων ή των μελών των οικογενειών τους. Επίσης συνήθειες μέθοδοι βασανισμού των γυναικών είναι ο βιασμός, η σεξουαλική παρενόχληση και η απειλή βιασμού. Στους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου ο ξυλοδαρμός χρησιμοποιείται περισσότερο ως μέσο αναμόρφωσης παρά ως μέσο εξαγωγής ομολογίας. Αναφέρεται ότι η φάλαγγα (ξυλοδαρμός στις πατούσες), το παλαιστινιακό βασανιστήριο (δέσιμο των χεριών στην πλάτη και κρέμασμα από τα δεμένα χέρια), το ηλεκτροσόκ εφαρμόζονται σπανιότερα, ειδικά στην Άγκυρα και στο Ντιαρμπακίρ, αλλά δεν έχουν εξαλειφθεί σε άλλες περιοχές της χώρας. Λόγω της μετάθεσης των αστυνομών από τις περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας άρχισαν πάλι να χρησιμοποιούνται στο Αϊδίνη και στη Μανίδα κάποιοι μέθοδοι βασανιστηρίων που παλαιότερα ήσαν χαρακτηρίζαν τις περιοχές που μαίνονταν οι συγκρούσεις του PKK με τις τούρκικες ένοπλες δυνάμεις. Αναφέρεται ότι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Τουρκικού Κοινοβουλίου βρήκε αποδεικτικά στοιχεία βασανιστηρίων σε κρατητήρια της νοτιοανατολικής Τουρκίας, ενώ το ειδησεογραφικό πρακτορείο Reuters ανέφερε στις 3.8.2001 ότι η γιατρός Sema Piskinsüt, πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής φέρεται να δήλωσε σε συνέντευξη τύπου ότι «είδε σε δωμάτια ανακρίσεων σημάδια βασανιστηρίων ... ηλεκτρικά και τηλεφωνικά καλώδια, σωλήνες, ρόπαλα, νερό».

Οι περισσότερες περιπτώσεις βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης αφορούν κρατούμενους πριν τη μεταγωγή ή την απόλυσή τους. Αναφέρθηκε ότι έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα στην Άγκυρα και στην Κωνσταντινούπολη το φαινόμενο απαγωγής και βασανισμού ή κακομεταχείρισης πολιτών χωρίς να συλλαμβάνονται και να κρατούνται: πρόκειται για μέθοδο παράκαμψης του νέου κανονισμού που αφορά στις περιόδους κράτησης. Όπως για παράδειγμα η περίπτωση του Taylan Genç, τον οποίον απήγαγαν στις 4.3.1998 στην Άγκυρα ένστολοι αστυνομικοί μετά από μια δημόσια διαδήλωση που οργάνωσε η Συνομοσπονδία των Συνδικαλιστικών Ενώσεων, τον οδήγησαν σε ερημική τοποθεσία και τον απείλησαν με θάνατο εάν δεν αποδεχόταν να συνεργαστεί ως πληροφοριοδότης της αστυνομίας.

Μη κυβερνητικές πηγές που συναντήθηκαν με τον Ειδικό Απεσταλμένο για τα Βασανιστήρια ισχυρίστηκαν ότι μειώθηκαν οι περιπτώσεις των βασανιστηρίων που αναφέρθηκαν στη νότια και νοτιοανατολική Τουρκία και ειδικά στις ζώνες που έχουν κηρυχτεί σε κατάσταση ανάγκης επειδή τα θύματα ήσαν λιγότερο πρόθυμα να τα αναφέρουν και οι περισσότεροι ανεξάρτητοι δικηγόροι και γιατροί μετανάστευσαν στην Κωνσταντινούπολη και στην Άγκυρα. Έτσι, δεν υπάρχουν στοιχεία για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σ'

αυτές τις περιοχές¹⁰⁴. Ο εξευτελισμός που προκαλούν τα βασανιστήρια και οι τραυματισμοί πολύ συχνά δυσκολεύουν τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα¹⁰⁵.

Η πρακτική των βασανιστηρίων στα σωφρονιστικά καταστήματα: ο Ειδικός Απεσταλμένος για τα Βασανιστήρια ανέφερε ότι οι αρχές χρησιμοποίησαν ευρέως υπερβολική βία στις φυλακές για να καταστείλουν τις διαμαρτυρίες των φυλακισμένων. Οι κρατούμενοι διαμένουν σε κοιτώνες όπου είναι εν γένει δύσκολο να υποστούν βασανιστήρια ή κακομεταχείριση καθώς προστατεύονται από τους συγκρατούμενους τους. Από βασανιστήρια ή κακομεταχείριση κινδυνεύουν όταν μεταφέρονται στο δικαστήριο ή σε άλλες φυλακές της χώρας¹⁰⁶. Η έναρξη λειτουργίας νέων σωφρονιστικών καταστημάτων με κελιά τύπου F όπου διαμένουν ένας έως τρεις κρατούμενοι σε αντίθεση με το προισχύσαν σύστημα των κοιτώνων αναζωπύρωσε τους φόβους των κρατούμενων ότι θα κινδυνεύσουν ιδιαίτερα από σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Παρά τις εκτεταμένες διαμαρτυρίες και τις συγκρούσεις που σταμάτησαν το Δεκέμβριο του 2000 μεταφέρθηκαν στις νέες φυλακές όσοι κρατούνταν δυνάμει του αντιτρομοκρατικού νόμου. Το Μάιο του 2001 τροποποιήθηκε το άρθρο 16 του αντιτρομοκρατικού νόμου και πλέον οι κρατούμενοι έχουν πρόσβαση σε κοινωνικές δραστηριότητες εντός των φυλακών, στη βιβλιοθήκη και σε χώρους άθλησης και δικαιούνται να δέχονται απρόσκοπτα επισκέψεις. Όμως, τα νέα αυτά μέτρα δεν έχουν ακόμη εφαρμοστεί¹⁰⁷. Το Συμβούλιο της Ευρώπης κατέκρινε ιδιαίτερα τις δυνάμεις ασφαλείας της Τουρκίας για τις σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπραξαν το Δεκέμβριο του 2000 όταν με τη βία έθεσαν τέλος στις απεργίες πείνας των κρατούμενων που διαμαρτύρονταν κατά των σύγχρονων φυλακών ασφαλείας που προβλέπουν αυστηρότερα μέτρα απομόνωσης καθιστώντας τους περισσότερο ευάλωτους στη βιαιότητα των αστυνομικών δυνάμεων. Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά των Βασανιστηρίων εξέφρασε τις έντονες ανησυχίες της για τις συνθήκες που επικρατούν στις γυναικείες φυλακές Baygampassa της Κωνσταντινούπολης όπου οι δυνάμεις ασφαλείας πυρπόλησαν τον κοιτώνα του υψηλότερου ορόφου και εγκατέλειψαν αβοήθητες τις κρατούμενες προκαλώντας το θάνατο έξη εκ των δέκα επτά. Οι εκθέσεις της προκαταρκτικής εξέτασης αναφέρουν ότι οι δυνάμεις ασφαλείας χρησιμοποίησαν σφαίρες και χειροβομβίδες κατά των κρατούμενων ακόμα και όταν αυτές δεν αντιστάθηκαν στον τερματισμό της απεργίας πείνας. Αναφέρθηκε ότι 29 κρατούμενες και 3 στρατιώτες σκοτώθηκαν στα πλαίσια των επιχειρήσεων των δυνάμεων ασφαλείας σε 20 φυλακές της χώρας. Η αντιπροσωπεία του Συμβουλίου της Ευρώπης που επισκέφθηκε την Τουρκία ανακάλυψε ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία ξυλοδαρμών που διέπραξαν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι αφού ανέκτησαν τον έλεγχο των φυλακών¹⁰⁸.

Κακοποιημένοι φυλακισμένοι μεταφέρθηκαν στα νέα κελιά τύπου F όπου αναφέρθηκε ότι η παροχή ιατρικής θεραπείας εξαρτιόταν από τον τερματισμό της απεργίας πείνας. Περιορισμένο δικαίωμα επισκεπτηρίων είχαν οι συγγενείς των κρατούμενων, οι δικηγόροι και μετά από πολλές προσπάθειες οι γιατροί. Διάφορες δημοκρατικές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της απάνθρωπης μεταχείρισης των κρατούμενων στις νέες φυλακές και

¹⁰⁴ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Torture and Detention, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, 55th session, E/CN.4/1996/61/Add.1, 27.1.1999, para. 14.

¹⁰⁵ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 92.

¹⁰⁶ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Torture and Detention, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, 55th session, E.CN.4/1996/61/Add.1, 27.1.1999, para. 24.

¹⁰⁷ Amnesty International, Isolation over Turkey's new prisons, 6/2001.

¹⁰⁸ BBC News, Turkish Forces let inmates burn, 16.3.2001.

της υποχρεωτικής σίτισης αντιμετωπίστηκαν με απειλές προστίμων και άσκηση ποινικής δίωξης¹⁰⁹.

Ο ρόλος των Εισαγγελέων: οι εισαγγελείς των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας δήλωσαν ότι η άσκηση ποινικής δίωξης για υποστήριξη και υποκίνηση των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων στηριζόταν κυρίως στις δηλώσεις των κατηγορουμένων αφού δεν υπήρχαν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία. Οι κρατούμενοι που ισχυρίστηκαν ότι αναγκάστηκαν να ομολογήσουν απολύθηκαν αλλά δεν εξετάστηκαν οι ισχυρισμοί τους για τα βασανιστήρια που υπέστησαν. Ο Προϊστάμενος της Εισαγγελίας ενημέρωσε τον Ειδικό Απεσταλμένο για τα Βασανιστήρια ότι η δήλωση ομολογίας είναι αποδεκτή ακόμα και όταν είναι προϊόν βασανιστηρίων, εφόσον υπάρχουν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία. Δήλωσε ότι οι τρομοκράτες αυτό-τραυματίζονται στη διάρκεια της κράτησης προκειμένου να ισχυριστούν αργότερα ότι υπέστησαν βασανιστήρια από την αστυνομία και ότι οι περισσότεροι εισαγγελείς πιστεύουν ότι η αστυνομία ενεργεί καλοπροαίρετα. Οι εισαγγελείς των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας δεν ερευνούν τους ισχυρισμούς περί βασανιστηρίων που προβάλλουν οι κατηγορούμενοι που ανακαλούν τις ομολογίες που εξάγονται στη διάρκεια της κράτησης με μεθόδους κακομεταχείρισης. Οι εισαγγελείς δεν τηρούν στατιστικά στοιχεία καθώς πιστεύουν ότι οι τρομοκράτες επικαλούνται τα βασανιστήρια για να απαξιώσουν το διωκτικό και δικαστικό σύστημα.

Κράτηση *Incommunicado* : σύμφωνα με τον Κανονισμό του 1998 για τη Σύλληψη, την Κράτηση και την Ανάκριση, οι δικηγόροι των κρατουμένων που υπάγονται στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας έχουν πρόσβαση στους πελάτες τους μετά την 4ήμερη παράταση της κράτησης. Περαιτέρω συναντήσεις δικηγόρων και κρατουμένων είναι εφικτές μόνον με την παρουσία της αστυνομίας. Οι δικηγόροι δεν έχουν πρόσβαση στο φάκελο της υπόθεσης όταν έχει ληφθεί απόφαση για μεταγωγή του κρατούμενου. Έχουν πρόσβαση σ' αυτόν αφού ο εισαγγελέας αποφασίσει για την άσκηση ποινικής δίωξης, διαδικασία που απαιτεί συνήθως έναν έως δύο μήνες. Ο κανονισμός προβλέπει ότι δεν είναι αναγκαία η προσαγωγή του κρατούμενου ενώπιον δικαστή όταν έχει αποφασισθεί η διάρκεια της κράτησης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι η 7ήμερη κράτηση στις περιοχές που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης επιτρέπεται μόνον όταν διασφαλίζονται άλλες εγγυήσεις, όπως η δυνατότητα αποκατάστασης των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το δικαίωμα του κρατούμενου να συμβουλευθεί δικηγόρο μετά την πάροδο του πρώτου 48ωρου κράτησης¹¹⁰.

Ο κανονισμός επιβάλλει την καταγραφή των στοιχείων της σύλληψης και της κράτησης με στόχο τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Όμως, παρατηρήθηκαν καθυστερήσεις από τη μεταφορά του κρατούμενου στο αστυνομικό τμήμα έως την καταγραφή της κράτησης. Είναι επίσης υποχρεωτική η καταγραφή των στοιχείων του αξιωματούχου που διατάσσει την απόλυση και αυτού που διατάσσει την κράτηση. Για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κρατούμενου ευθύνεται ο αξιωματούχος που διατάσσει την κράτηση και παραλείπει να καταγράψει τα στοιχεία του. Αναφέρθηκε ότι οι κρατούμενοι δεν ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους και ότι τους ζητήθηκε να υπογράψουν δηλώσεις που δεν διάβασαν ώστε να αποποιηθούν του δικαιώματός τους να επικοινωνήσουν με δικηγόρο¹¹¹. Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή διαπίστωσε στα πλαίσια επίσκεψης που

¹⁰⁹ IKM – Belgium Committee against Torture through Isolation, Force feeding of political prisoners on hunger strikes, Announcement and Appeal to participate in Human Rights Delegation in Turkey, 3/2001.

¹¹⁰ Υπόθεση Aksoy κατά Τουρκίας, 18.12.1996, (προσφυγή No. 1000/1995/606/695). Παράγραφοι 82 έως 83.

¹¹¹ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Torture and Detention, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, 55th session, E/CN.4/1996/61/Add.1, 27.1.1999, para. 51.

πραγματοποίησε το Μάρτιο του 2000 στην Αστυνομική Διεύθυνση του Erzincan ότι οι καταγραφές των κρατήσεων των τελευταίων δύο ετών αναφέρουν ότι οι κρατούμενοι «δεν ζήτησαν δικηγόρο». Παρόμοια ήσαν τα ευρήματα της Επιτροπής στην Αστυνομική Διεύθυνση του Tunceli.

Τα αδικήματα που υπάγονται στο Νόμο περί Οργανωμένου Εγκλήματος εκδικάζονται από τα δικαστήρια κρατικής ασφάλειας και άρα οι κρατούμενοι δεν έχουν δικαίωμα να επικοινωνήσουν με δικηγόρο. Το Νοέμβριο του 1999 κρατήθηκαν incommunicado για έξι ημέρες στην Αστυνομική Διεύθυνση της Κωνσταντινούπολης 88 μέλη του Ιδρύματος Επιστημονικής Έρευνας – μιας οργάνωσης που εξετάζει την επιστήμη από τη σκοπιά της προσήλωσης στο Ισλάμ. Πολλοί ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν βασανιστήρια: οι αρχές ασφαλείας κάλυψαν τα μάτια τους, τους στέρησαν τον ύπνο, τους απαγόρευαν την πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής, τους κρέμασαν από τα χέρια και τους υπέβαλαν σε ηλεκτροσόκ.

Η επικάλυψη των ματιών των κρατουμένων είναι καθημερινή πρακτική στα αστυνομικά τμήματα. Οι κρατούμενοι, άντρες και οι γυναίκες, αναφέρουν σεξουαλική κακοποίηση ή μεταχείριση σεξουαλικής παρενόχλησης, ενώ οι άντρες ότι έχουν υποστεί πρωκτικό βιασμό. Σύμφωνα με την τροποποίηση του Κανονισμού για τη Σύλληψη, την Κράτηση και την Ανάκριση οι γυναίκες κρατούμενες ελέγχονται από γυναίκες αστυνόμους. Όμως, αυτό το μέτρο δεν μπορεί να σταματήσει το σεξουαλικό εξευτελισμό που μπορεί να εκδηλώνεται κατ' ιδίαν στα αστυνομικά τμήματα.

Ο Ειδικός Απεσταλμένος για τα Βασανιστήρια σύστησε το 1998 την τροποποίηση της νομοθεσίας ώστε να διασφαλισθεί ότι κανένας δεν θα κρατείται χωρίς να έχει δικαίωμα άμεσης επικοινωνίας με δικηγόρο. Παρόμοιες συστάσεις απηύθυνε το 1997 στην τουρκική κυβέρνηση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων: «όσοι συλλαμβάνονται από τις υπηρεσίες εφαρμογής του νόμου, ανεξάρτητα από το αδίκημα για το οποίο κατηγορούνται, θα πρέπει να δικαιούνται να επικοινωνούν με ανεξάρτητο δικηγόρο από την έναρξη της κράτησής τους». Η Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων συνέστησε επίσης στην έκθεση του 1993 την άμεση πρόσβαση των κρατουμένων σε δικηγόρο. Στις 28.2.2000 δημοσιεύθηκε η Έκθεση για τα Πολιτικά Κριτήρια της Ειδικής Επιτροπής για τις Σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ η οποία συντάχθηκε από την Ειδική Επιτροπή που υπάγεται στο γραφείο του τούρκου πρωθυπουργού και προσαρτάται στο *Ημερολόγιο για τη Δημοκρατία, το Κράτος Δικαίου και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα* το οποίο συντάχθηκε από τη Γραμματεία του Υψηλού Επιπέδου Συμβουλίου του πρωθυπουργικού γραφείου στα μέσα στο 2000 και προτείνει να υιοθετηθούν οι προαναφερόμενες συστάσεις στα τέλη του 2001¹¹².

Ο ρόλος του ιατρικού προσωπικού: τα προβλήματα που εντόπισε ο Ειδικός Απεσταλμένος για τα Βασανιστήρια στον τομέα της πρόληψης των βασανιστηρίων, της εξιχνίασής τους και της διερεύνησής τους οφείλονται στην ελλιπή ιατροδικαστική κατάρτιση και στην ανεπάρκεια του εξοπλισμού του ιατρικού προσωπικού που είναι επιφορτισμένο με την έκδοση πιστοποιητικών υγείας των κρατουμένων. Επίσης, αμφισβητούνται ο ρόλος και η αξιοπιστία του ιατρικού προσωπικού των σωφρονιστικών καταστημάτων. Σύμφωνα με τον Υπουργό Εσωτερικών, αρμόδιο για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι ιατροδικαστές αναφέρονται στο Συμβούλιο Ιατροδικαστικής που υπάγεται στα Υπουργεία Δικαιοσύνης και Υγείας. Ο Τουρκικός Ιατρικός Σύλλογος είναι ένα άλλο όργανο που έχει την αρμοδιότητα να αποφασίζει την όμηνη απαγόρευση άσκησης του επαγγέλματος των μελών του που παραβιάζουν τα καθήκοντά τους και να ασκεί ένδικα μέσα για την περαιτέρω απαγόρευση άσκησης του επαγγέλματός τους. Επίσης δημοσίευσε «εναλλακτικές εκθέσεις» όταν οι επίσημες παρέλειπαν να αναφέρουν τα σημάδια των βασανιστηρίων.

¹¹² Human Rights Watch, Turkey: Human Rights and the European Union Accession Partnership, 9/2000.

Οι γιατροί των φυλακών είναι υπάλληλοι του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ιεραρχικά υπάγονται στο Διευθυντή των Φυλακών. Ανεπίσημες πηγές υποστηρίζουν ότι δέχονται πιέσεις για να εκδώσουν πλαστά πιστοποιητικά υγείας αλλά και για να αποφασίσουν εάν κάποιος κρατούμενος έχει ανάγκη άμεση ή ειδική νοσοκομειακή θεραπεία ή για να διαγνώσουν ασθένεια. Δεν χορηγήθηκε αναβολή ή αναστολή έκτισης της ποινής, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 399 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σε κάποιους κρατούμενους της φυλακής Sagmaçilar της Κωνσταντινούπολης που λόγω της παρατεταμένης απεργίας πείνας υπέφεραν από εκφυλιστικά συμπτώματα γνωστά ως σύνδρομο Wernicke-Korsakoff.

Το Υπουργείο Υγείας αναφέρει ότι δεν επαρκούν οι ιατροδικαστές για την κάλυψη των αναγκών των σωφρονιστικών καταστημάτων. Αναφέρεται ότι στις αγροτικές περιοχές ανατίθενται ιατροδικαστικά καθήκοντα σε γιατρούς της γενικής ιατρικής που δεν έχουν την εμπειρία, ούτε την εξειδίκευση της διάγνωσης των βασανιστηρίων και της εφαρμογής των ιατροδικαστικών μεθόδων. Το Συμβούλιο Ιατροδικαστικής άρχισε να υλοποιεί το 1998 πιλοτικό πρόγραμμα κατάρτισης των γιατρών της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Άγκυρας με τυποποιημένες οδηγίες. Ελπίζεται ότι αυτό το σχήμα θα επεκταθεί και στις αγροτικές περιοχές.

Για να εξεταστούν οι ισχυρισμοί για βασανιστήρια απαιτείται η ύπαρξη ιατρικού πιστοποιητικού ή αυτόπτη μάρτυρα. Το Υπουργείο Υγείας τονίζει ότι οι γιατροί είναι ανεξάρτητοι αλλά ο Ειδικός Απεσταλμένος πληροφορήθηκε για τις συνθήκες που πραγματοποιούνται οι ιατρικές εξετάσεις και εκδίδονται τα πλαστά πιστοποιητικά υγείας. Αναφέρεται ότι οι αστυνομικές αρχές στην πόλη Μπάτμαν έχουν δικές τους ιατρικές σφραγίδες που χρησιμοποιούν για να παρακάμπτουν την παραπομπή των κρατουμένων σε εξειδικευμένους γιατρούς και ότι παραπέμπουν το θύμα βασανιστηρίων σε γιατρό της επιλογής τους. Κάποιες φορές οι γιατροί εκδίδουν πιστοποιητικά χωρίς να εξετάσουν τον ασθενή ή δεν διευκρινίζουν ότι τα αναφερόμενα τραύματα είναι αποτέλεσμα βασανιστηρίων.

Οι γιατροί που εκδίδουν σωστά ιατρικά πιστοποιητικά υπομένουν πάσης φύσεως εκφοβισμούς, όπως κράτηση, κακομεταχείριση και βασανιστήρια. Ο Τουρκικός Ιατρικός Σύλλογος αναφέρει ότι οι προαναφερόμενες πιέσεις που ασκούνται συχνά στους γιατρούς που υπηρετούν στις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα που δυσχεραίνει το έργο του ιατρικού προσωπικού. Το Συμβούλιο Ιατροδικαστικής δήλωσε άγνοια για τις μορφές πίεσης που ασκούνται στους γιατρούς. Άρχισε να εφαρμόζεται νέα πρακτική σύμφωνα με την οποία οι ιατρικές γνωματεύσεις αποστέλλονται στους εισαγγελλείς σε σφραγισμένους φακέλους που ταχυδρομούνται από τους ιατρούς¹¹³.

Τον Ιούνιο του 2000 οι Γιατροί για τα Δικαιώματα της Ανθρωπότητας διαμαρτυρήθηκαν για την ποινική δίωξη που ασκήθηκε σε βάρος τριών συναδέλφων τους που εργάζονταν εθελοντικά στο παράρτημα της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRF στη Σμύρνη. Ο εισαγγελέας απήγγειλε σε βάρος τους κατηγορίες για παροχή υπηρεσιών σε «μέλη παράνομης οργάνωσης», για «αντίσταση κατά των αστυνομικών αρχών και για προπαγάνδα στην κηδεία μέλους μιας παράνομης οργάνωσης», για «κριτική δικαστικών αποφάσεων που αφορούσαν στην μεταγωγή κρατουμένων», για «τη γνωμοδότηση που υπέβαλαν στο δικαστήριο βάσει του άρθρου 30 παρ.2 του τουρκικού νόμου περί Τύπου» και για δημοσίευση άρθρου το 1999 στην εφημερίδα Τζουμχουριέτ όπου εξέφραζαν τις ανησυχίες τους για το διωγμό που υποφέρουν οι γιατροί που παρέχουν τις υπηρεσίες τους στους επιζώντες των βασανιστηρίων¹¹⁴.

¹¹³ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Torture and Detention, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights resolution 1995/37, 55th session, E/CN.4/1996/61/Add.1, 27.1.1999, para. 54.

¹¹⁴ Physicians for Human Rights, Campaigns-Update on cases in Turkey, 6/2000.

Αναγκαστικές ή μη ηθελημένες εξαφανίσεις: η πρακτική των αναγκαστικών ή μη ηθελημένων εξαφανίσεων μπορεί να αποδοθεί στο αναξιόπιστο σύστημα καταγραφής των συλλήψεων και των κρατήσεων στους αστυνομικούς σταθμούς και στη συστηματική παράλειψη των δυνάμεων ασφαλείας να ενημερώνουν τις οικογένειες των κρατουμένων¹¹⁵. Όμως, τα τελευταία χρόνια διαπιστώθηκε μια μείωση των περιπτώσεων. Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ δεν αναφέρει το 2000 υποθέσεις εξαφάνισης πολιτικών προσώπων ενώ το 1999 είχε καταγράψει 39¹¹⁶. Τα μέλη της Ομάδας Εργασίας του ΟΗΕ για τις Αναγκαστικές ή Μη Ηθελημένες Εξαφανίσεις ενημερώθηκαν το Σεπτέμβριο του 1998 από την οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRA ότι το 90% των αναγκαστικών ή μη ηθελημένων εξαφανίσεων στην Τουρκία συνδέονταν με το κουρδικό ζήτημα. Στη διάρκεια του 1998 αναφέρθηκαν 13 υποθέσεις. Στα θύματα συγκαταλέγονταν μέλη των κομμάτων της αντιπολίτευσης, δημοσιογράφοι που εργάζονταν σε εφημερίδες της αντιπολίτευσης, συνδικαλιστές ή χωρικοί που κρίνονται ύποπτοι υποστήριξης ανατρεπτικών οργανώσεων.

Οι περισσότερες υποθέσεις που υποβλήθηκαν στην κυβέρνηση αφορούσαν πολίτες κουρδικής εθνοτικής καταγωγής από τις επαρχίες Ντιαμπαρκίρ και Σίρτ, της νοτιοανατολικής Ανατολίας. Κάποιες από τις αναφερθείσες εξαφανίσεις διαπράχθηκαν στην Αττάλεια, στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη. Οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν έμοιαζαν: τα περισσότερα θύματα συνελήφθησαν στα σπίτια τους με την κατηγορία ότι ανήκαν στο ΡΚΚ και οδηγήθηκαν στο αστυνομικό τμήμα ενώ εν συνεχεία οι αρχές, συνήθως οι αστυνομικές ή οι εισαγγελικές, αρνήθηκαν την κράτηση. Σε πολλές περιπτώσεις αναφέρθηκαν βασανιστήρια ή κακομεταχείριση των κρατουμένων. Κάποιες από τις εξαφανίσεις έλαβαν χώρα στη διάρκεια επιθέσεων της χωροφυλακής, που συχνά συνοδεύονταν από πολιτοφύλακες. Αν και ο συνολικός αριθμός των υποθέσεων που διαβιβάστηκε στην κυβέρνηση είναι ιδιαίτερα χαμηλός, αξίζει ιδιαίτερη προσοχή με στόχο τη βελτίωση της πρακτικής και της συμπεριφοράς των δυνάμεων ασφαλείας¹¹⁷.

Η αποδυνάμωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του ΡΚΚ στη νοτιοανατολική Τουρκία και οι εκκλήσεις που απηύθυνε ο Α. Οτσαλάν στους αντάρτες να αποσυρθούν από τις περιοχές δράσης τους συνέβαλαν καθοριστικά στην εξάλειψη της πρακτικής της οργάνωσης να απαγάγει νεαρούς άντρες ή να απειλεί τις οικογένειές τους προκειμένου να ενισχύσει τις δυνάμεις του. Σταμάτησαν επίσης οι απαγωγές που διέπρατταν οι τρομοκράτες του ΡΚΚ και οι κρατικοί αξιωματούχοι¹¹⁸.

Ατιμωρησία: ο Νόμος για τη Δίωξη των Δημοσίων Υπαλλήλων και άλλων Υπαλλήλων της Διοίκησης άρχισε να ισχύει το Δεκέμβριο του 1999 προκειμένου να επιταχυνθεί η εξέταση των ισχυρισμών και να εξαλειφθεί η ατιμωρησία¹¹⁹. Οι εισαγγελείς ασκούν με μεγαλύτερη προθυμία ποινική δίωξη για κακομεταχείριση ή βασανιστήρια σε βάρος αστυνομών και χωροφυλάκων αν και η καταδίκη τους και η επιβολή προσήκουσας ποινής αποτελεί σπάνιο φαινόμενο¹²⁰. Το Μάρτιο του 2000 καταδικάστηκαν δύο αστυνομικοί για την εξαφάνιση του Mural Yildiz το 1995: το δικαστήριο διέταξε 3μηνη φυλάκιση για «παράβαση καθήκοντος εξ αμελείας» η οποία εν συνεχεία μετατράπηκε σε πρόστιμο 1.200.000 τουρκικών λιρών. Δέκα αστυνομικοί που κατηγορήθηκαν ότι βασάνισαν στη Μανίσα μια ομάδα νεαρών πολιτών 15 έως 25 ετών δεν αποτάχθηκαν από το σώμα. Από το 1998 δεν έχουν

¹¹⁵ Human Rights Watch, Turkey: Human Rights and the European Union Accession Partnership, 9/2000.

¹¹⁶ USDOS, 2000 Country Report on Human Rights Practices: Turkey, 2/2002, p. 6.

¹¹⁷ United Nations Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on enforced and involuntary Disappearances, 55th, session, E/CN.4/1999/62/Add.2, 28.12.1998, para. 50.

¹¹⁸ USDOS, 2000 Country Report on Human Rights Practices: Turkey, 2/2001, p. 6.

¹¹⁹ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR/ ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 92.

¹²⁰ Human Rights Watch, Turkey: Human Rights and the European Union Accession Partnership, 9/2000.

απαγγεληθεί κατηγορίες για το περιστατικό εξαφάνισης των εκδοτών Neslihan Uslu, Hasan Aydogan, Metin Andac, Mehmet Mandal. Από το 1997 δεν έχουν ακόμα διευκυνθεί οι εξαφανίσεις του Ilya Eren και του 73χρονου Fikri Ozgen που κρατήθηκαν από ένστολους αστυνομικούς. Σύμφωνα με την οργάνωση Human Rights Watch η κυβέρνηση συνέχισε να αγνοεί το 2000 τα αιτήματα διεξαγωγής ανακρίσεων για τις «μεθόδους εξαφάνισης»¹²¹.

Στις 18.7.2001 το Συνταγματικό Δικαστήριο απεφάνθη ότι τα βασανιστήρια δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Ν. 4616/22.12.2000 περί Αμνηστίας. Όμως, ο νόμος προβλέπει την υφ' όρον απόλυση, την αναστολή των δικών και των ανακρίσεων των αξιωματούχων εφαρμογής του νόμου που κατηγορούνται ή καταδικάζονται για κακομεταχείριση. Η νομοθεσία αυτή συμβάλλει στην ατιμωρησία της κακομεταχείρισης καθώς οι περισσότερες διώξεις για βασανιστήρια ήσαν σπάνιες και οι καταδίκες που επιβλήθηκαν αφορούν, σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία, αδικήματα που κρίνεται ότι συνιστούν κακομεταχείριση¹²².

Ο σεβασμός των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων

Απαγόρευση λειτουργίας των κομμάτων: από τις κοινοβουλευτικές εκλογές του Απριλίου 1999 τα ισλαμικά και κουρδικά πολιτικά κόμματα υπομένουν σοβαρούς εκφοβισμούς. Σύμφωνα με την Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ για τις Αναγκαστικές ή Μη Ηθελημένες Εξαφανίσεις το HADEP, ένα νόμιμο πολιτικό κόμμα με κυρίαρχο το κουρδικό εθνοτικό στοιχείο υπέστη σοβαρές κρατικές διώξεις. Πριν τις εκλογές του 1999 περίπου 500 μέλη και υποστηρικτές του κόμματος συνελήφθησαν σε επιθέσεις που εξαπέλυσαν οι αρχές στα γραφεία του και στις οικίες των μελών του και οι δυνάμεις ασφαλείας ακύρωσαν τις κομματικές συγκεντρώσεις. Η οργάνωση Human Rights Watch ανέφερε ότι στις εθνικές εκλογές του 1999 σε μια τουλάχιστον εκλογική περιφέρεια καταστράφηκαν τα ψηφοδέλτια του HADEP. Τον Ιούλιο του 1999 παραιτήθηκαν πέντε μέλη του κόμματος, συμπεριλαμβανομένου του Murat Bozlak, τα οποία καταδικάστηκαν από το Εφετείο σε φυλάκιση και σε απαγόρευση κάθε πολιτικής δραστηριότητας επειδή το 1993 είχαν εκφωνήσει μια ομιλία που κατά την κρίση του προκάλεσε εθνικό διχασμό¹²³. Το Φεβρουάριο του 2000 κατηγορήθηκαν για συνεργασία με την ένοπλη ομάδα του PKK πέντε δήμαρχοι που είχαν εκλεγεί με την υποστήριξη του HADEP. Κατά την ανάκριση υπέστησαν ξυλοδαρμούς με τα μάτια καλυμμένα. Αφέθηκαν ελεύθεροι ενώ ασκήθηκε σε βάρος τους ποινική δίωξη. Το Φεβρουάριο του 2000 18 μέλη του εκτελεστικού γραφείου του κόμματος καταδικάστηκαν σε φυλάκιση τριών ετών και εννέα μηνών ο καθένας επειδή το Φεβρουάριο του 1999 υποκίνησαν απεργίες πείνας διαμαρτυρούμενοι για τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν από τις τουρκικές αρχές. Το Νοέμβριο του 2000 συνελήφθησαν 50 μέλη των τοπικών επιτροπών του κόμματος στις περιοχές Βάν και Χακάρ. Ο αρχηγός του κόμματος, Ahmet Turan Demir αντιμετώπισε την ποινή της φυλάκισης στα πλαίσια της ποινικής δίωξης που ασκήθηκε κατά του HADEP. Αναφέρθηκε ότι το 2000 υπέστησαν στο Ντιαρμπακίρ υπέστησαν δίωξη από τις αρχές υποστηρικτές του κόμματος. Στην ίδια πόλη σκοτώθηκε το 1999 ένας 80χρονος, μέλος του HADEP¹²⁴.

Τον Ιανουάριο του 1998 το Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάσισε τη διάλυση του RP. Εν συνεχεία οι αρχηγοί του κόμματος απομακρύνθηκαν από τις κοινοβουλευτικές τους έδρες. Τον Αύγουστο του 1999 το κοινοβούλιο τροποποίησε το Νόμο για τα Πολιτικά Κόμματα για να εξασφαλίσει την υποστήριξη του FP στη ψήφιση μέτρων οικονομικής μεταρρύθ-

¹²¹ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

¹²² Amnesty International, Turkey, The Amnesty Law – An Ambiguous step, No. EUR 44/052/2001, 28.8.2001.

¹²³ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

¹²⁴ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 97.

μισης που ρύθμιζε την δανειοδότηση της χώρας από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η τροποποίηση αφορούσε στα κριτήρια των αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται για την παύση λειτουργίας ενός κόμματος λόγω της αντι-κοσμικής του δράσης και ήρε εν μέρει την απαγόρευση συμμετοχής στην πολιτική ζωή του πρώην αρχηγού του RP, Νεκμετίν Ερμπακάν¹²⁵. Τον Ιούλιο του 2001 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επικύρωσε την απόφαση του τουρκικού δικαστηρίου και έκρινε ότι μπορεί να απαγορευθεί η λειτουργία των ισλαμικών κομμάτων εάν αποτελούν απειλή για τη δημόσια τάξη και τη δημοκρατία. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι το πρόγραμμα του RP που πρόβλεπε την ίδρυση θρησκευτικών δικαστηρίων συγκρούσαν με τις αξίες που διακηρύσσει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ότι δεν παρείχε εγγυήσεις για την μη προσφυγή στη βία για την κατάληψη της εξουσίας¹²⁶.

Το Φεβρουάριο του 1999 το Συνταγματικό Δικαστήριο απαγόρευσε τη λειτουργία του φιλοκουρδικού Δημοκρατικού Κουρδικού Κόμματος (Democratic Kurdish Party – DKP) επειδή προήγαγε αποσχιστική ιδεολογία. Την ίδια χρονιά ο Προϊστάμενος της Εισαγγελίας της Άγκυρας κατέθεσε προσφυγή για την παύση λειτουργίας του ισλαμικού κόμματος FP το οποίο ιδρύθηκε μετά την απαγόρευση λειτουργίας του RP. Έως τις 20.5.2001 δεν είχε εκδοθεί απόφαση επί της προσφυγής¹²⁷.

Δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι: Τα άρθρα 5 και 76 του Ν. 2908/1983 για το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι ορίζουν ότι απαγορεύεται η δημιουργία οργανώσεων που έχουν ως σκοπό να πλήξουν την ενότητα του τουρκικού κράτους, που δραστηριοποιούνται βάσει διακριτικών γνωρισμάτων όπως είναι η περιοχή, η φυλή, το κοινωνικό καθεστώς, η θρησκεία ή η αίρεση, ή ισχυρίζονται ότι είναι μειονότητες επικαλούμενες τα προαναφερόμενα διακριτικά γνωρίσματα ή «δημιουργούν» μειονότητες προάγοντας γλώσσες και πολιτισμούς που δεν είναι τουρκικοί. Αν και κάποιες από τις διατάξεις αποτελούν βάσεις ίδρυσης ρατσιστικών ή διακριτικών οργανώσεων η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας ανησυχεί επειδή κάποιες από τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας περιορίζουν υπέρμετρα τη δυνατότητα των πολιτών να ιδρύουν οργανώσεις για να εκφράσουν την εθνική – πολιτισμική και γλωσσολογική τους ταυτότητα¹²⁸.

Οι αρχές μπορούν να περιορίζουν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και της συνάθροισης για λόγους δημόσιας τάξης. Απαιτείται ενημέρωση των αρχών πριν την πραγματοποίηση της διαδήλωσης. Τον Ιούλιο του 1999 απαγορεύθηκε η τρίμηνη λειτουργία του τμήματος Gaziantep της HRA. Τον Ιανουάριο του 2000 έκλεισε ένα τμήμα της οργάνωσης Mazlum-Der, με την κατηγορία της προσβολής του κράτους. Το Μάιο του 2000 οι αρχές έκλεισαν και άλλο τμήμα της οργάνωσης και τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς η αστυνομία εισέβαλε σε παραρτήματα και οικίες των μελών του διοικητικού συμβουλίου της οργάνωσης¹²⁹.

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 4 του προαναφερόμενου νόμου, αναγκάστηκε να παραιτηθεί τον Ιούνιο του 1999 από την εκπροσώπηση της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRA και να αποποιηθεί την ιδιότητα του μέλους ο Akin Birdal, πρώην πρόεδρος, ο οποίος φυλακίστηκε για ομιλία που εκφώνησε. Η απόλυσή του από τις φυλακές το Σεπτέμβριο του 1999 θεωρήθηκε ελιγμός που μεθοδεύτηκε από τις αρχές για να αποφύγουν την αμηχανία που θα προκαλούσε η καταδίκη του κατά τη Διάσκεψη του ΟΑΣΕ που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το Νοέμβριο του 1999 και τη Διάσκεψη της ΕΕ που συγκλήθηκε στο

¹²⁵ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

¹²⁶ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001, p.22.

¹²⁷ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 87.

¹²⁸ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey. Adopted on 15.12.2000, CRI (2001) 37, Strasbourg, 3.7.2001, para. C8.

¹²⁹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

Ελσίνκι το Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς. Το Μάρτιο του 2000 διατάχθηκε ο περαιτέρω εγκλεισμός του στις φυλακές, από όπου απολύθηκε το Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς¹³⁰.

Οι εργαζόμενοι δικαιούνται να ιδρύουν συνδικαλιστικές ενώσεις, να συμμετέχουν σε συλλογικές διαπραγματεύσεις και να απεργούν, με εξαίρεση όσους απασχολούνται στους τομείς της προστασίας της ζωής και της περιουσίας. Στην κατηγορία αυτή των εργαζομένων εμπίπτουν και όσοι απασχολούνται στα ορυχεία και σε εταιρείες πετρελαίου, στους τομείς της υγιεινής, στην άμυνα και στην εκπαίδευση. Τον Αύγουστο του 1999 οργάνωσαν απεργία οι εργατικές ενώσεις διαμαρτυρούμενες για τις μεταρρυθμίσεις του συστήματος χορήγησης των συντάξεων¹³¹.

Δικαίωμα στη δίκαιη δίκη: κυβερνητικοί αξιωματούχοι ενημέρωσαν τον Ειδικό Απεσταλμένο του ΟΗΕ ότι όποιος συλλαμβάνεται προσάγεται ενώπιον του αρμόδιου δικαστή εντός 24 ωρών. Εάν το αδίκημα υπάγεται στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας ο δράστης προσάγεται ενώπιον του δικαστή εντός 48 ωρών. Όταν οι ύποπτοι είναι πλέον του ενός ο εισαγγελέας μπορεί με έγγραφη διάταξη να παρατείνει την περίοδο αυτή έως τέσσερις ημέρες, εάν κατά την κρίση του απαιτείται περαιτέρω χρόνος για τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού ή για την εξέταση όλων των δραστών. Εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η έρευνα της υπόθεσης η προαναφερόμενη περίοδος προσαγωγής μπορεί με αίτηση του εισαγγελέα και απόφαση του δικαστή να παραταθεί έως επτά ημέρες. Για τα αδικήματα που εκδικάζονται από τα δικαστήρια κρατικής ασφάλειας και έχουν διαπραχθεί σε περιοχές που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης η προηγούμενη 7ήμερη περίοδος μπορεί να παραταθεί έως 10 ημέρες.

Οι κρατούμενοι κατά τον Αντιτρομοκρατικό νόμο έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο τέσσερις ημέρες μετά τη σύλληψή τους. Αναφέρθηκε ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι αστυνομικοί, αγνοώντας αυτό το δικαίωμα, αρνήθηκαν στους κρατούμενους την επικοινωνία με δικηγόρο. Στην πράξη οι δικηγόροι μπορούν να επικοινωνήσουν με τον πελάτη τους για λίγα λεπτά και με την παρουσία αστυνομικού οργάνου¹³². Σύμφωνα με την έκθεση του 1999 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει εκδώσει 13 αποφάσεις επί ατομικών προσφυγών που κατατέθηκαν το 1994-1995 κατά της Τουρκίας. Σε εννέα υποθέσεις το Δικαστήριο απεφάνθη ότι οι προσφεύγοντες στέρηθηκαν του δικαιώματός τους να κριθεί η υπόθεσή τους από «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο» επειδή αυτή εκδικάστηκε από δικαστήρια κρατικής ασφάλειας.

Η δίκη του Α. Οτσαλάν δεν πληρούσε τα διεθνή κριτήρια του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Ο κατηγορούμενος στέρηθηκε του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και οι συνήγοροί του υπέστησαν εκφοβισμούς. Ένας εξ αυτών παραιτήθηκε το Φεβρουάριο, ισχυριζόμενος αδυναμία να εκπληρώσει το έργο του, επειδή φοβόταν για τη ζωή του και ένας άλλος συνελήφθη ως ύποπτος σχέσεων με το PKK. Ένας άλλος κατηγορήθηκε επίσης για σχέσεις με το PKK. Αντιδρώντας στη διεθνή κατακραυγή η Τουρκία αναθεώρησε το Σύνταγμά της τον Ιούνιο του 1999 και οι στρατιωτικοί δικαστές απομακρύνθηκαν από τη σύνθεση των δικαστηρίων κρατικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένου του δικαστηρίου που έκρινε την υπόθεση του Οτσαλάν¹³³.

Δικαίωμα στην ελευθερία της θρησκείας: ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΗΕ υπέβαλε την μεταβατική έκθεσή του προς την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την Εξάλειψη

¹³⁰ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 93.

¹³¹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

¹³² United Nations, Commission on Human Rights, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley submitted pursuant to Commission on Human Rights Resolution 1995/37 on Civil and Political Rights including questions of Torture and Detention, Commission on Human Rights, 55th session, E/CN.4/1999/61/Add.1, 27.1.1999, para. 36.

¹³³ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

όλων των Μορφών Μισαλλοδοξίας και Διάκρισης λόγω της Θρησκείας ή της Πίστης μετά την επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τουρκία το Νοέμβριο του 2000. Διαπίστωσε ότι η πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης σε ζητήματα θρησκείας και πίστης είναι υπερβολικά περίπλοκη και προδήλως αντίθετη με τις διαβεβαιώσεις των κυβερνητικών αξιωματούχων που διακηρύσσουν ότι είναι πρότυπο ανοχής και μη διάκρισης. Ο Ειδικός Απεσταλμένος υποστηρίζει ότι ο ενεργός ρόλος του κράτους στα θρησκευτικά ζητήματα συνιστά υπερβολική παρέμβαση όχι μόνον στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εκδηλώνουν την πίστη τους αλλά επίσης στην έννοια της ελευθερίας της θρησκείας και της πίστης. Η κρατική παρέμβαση στα μουσουλμανικά θρησκευτικά ζητήματα περιορίζει τις ιδιαίτερες ανάγκες των μουσουλμανικών μειονοτήτων των Αλεβήδων όσον αφορά στους λατρευτικούς χώρους και στη θρησκευτική παιδεία. Επιπλέον, οι πολιτικές τουρκοποίησης ενισχύουν τη διακριτική μεταχείριση των μειονοτήτων¹³⁴.

Το Σύνταγμα του 1982 εγγυάται την ελευθερία της θρησκείας και της πίστης καθώς και την αρχή της μη διάκρισης για λόγους θρησκείας και πίστης. Το άρθρο 10 του Συντάγματος ορίζει ότι όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου χωρίς διάκριση λόγω γλώσσας, φυλής, χρώματος, φύλου, πολιτικών ή φιλοσοφικών πεποιθήσεων, θρησκείας ή αίρεσης ή οιοδήποτε άλλου διακριτικού γνωρίσματος παρόμοιας φύσης. Το άρθρο 70 ορίζει ότι κάθε τούρκος πολίτης έχει δικαίωμα διορισμού στο δημόσιο τομέα με μοναδικό κριτήριο τις ικανότητες που διαθέτει για την εκπλήρωση της υπηρεσίας που του ανατίθεται. Το άρθρο 14 ορίζει ότι κανένα από τα δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύνταγμα δεν μπορεί να ασκηθεί με τρόπο ο οποίος συνιστά απειλή της αδιαίρετης ενότητας του κράτους (...) στοιχειοθετώντας διακρίσεις βασισμένες στη γλώσσα, στη φυλή, στη θρησκεία ή στην αίρεση (...), το άρθρο 15 που αφορά στην αναστολή άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών ορίζει ότι κανείς δεν υποχρεούται να δηλώσει τη θρησκεία του, τα πιστεύω του, τις σκέψεις του ή τη γνώμη του ούτε μπορεί να καταδικαστεί γι' αυτά. Το άρθρο 24 προστατεύει τις πράξεις λατρείας, τις θρησκευτικές τελετές και λειτουργίες ορίζοντας ότι μπορούν να ασκούνται ελεύθερα εφόσον δεν παραβιάζουν τις διατάξεις του άρθρου 14 του Συντάγματος.

Το 1961 ιδρύθηκε το Τμήμα Θρησκευτικών Υποθέσεων που είναι συνταγματικό όργανο, αρμόδιο για κάθε ζήτημα που αφορά στην πίστη, στη λατρεία, στις ηθικές αρχές του Ισλάμ, στη διαφώτιση του κοινού. Στη δικαιοδοσία του υπάγεται η διαχείριση των τόπων λατρείας. Η κρατική παρέμβαση στη θρησκεία δημιουργεί προβλήματα καθώς προάγει μόνον την έννοια Χαναφί του Ισλάμ. Τα προβλήματα αυτά αφορούν μεταξύ άλλων τους άθεους πολίτες που ζουν εν μέσω της μουσουλμανικής πλειοψηφίας και με τη φορολογία τους χρηματοδοτούν τις θρησκευτικές δραστηριότητες του κράτους. Το κράτος επιτρέπει τη μη μουσουλμανική θρησκευτική εκπαίδευση αλλά έχει την εξουσία να την ελέγχει.

Η πρακτική αναγραφής της θρησκείας του πολίτη στις ταυτότητες, μια πρακτική που αποφασίστηκε το Νοέμβριο του 1979 από το Συνταγματικό Δικαστήριο, μπορεί να θεωρηθεί αντίθετη με την αρχή του κοσμικού κράτους και την ελευθερία της θρησκείας. Ο Ειδικός Απεσταλμένος ανέφερε ότι η Τουρκία προγραμματίζει να απαλείψει την αναγραφή του θρησκεύματος από τις ταυτότητες¹³⁵.

Η θρησκευτική ελευθερία περιστέλλεται από την υποχρέωση εκπλήρωσης των λατρευτικών καθηκόντων σε συγκεκριμένους χώρους, από τους περιορισμούς που προβλέπει η εθνική νομοθεσία για την ανέγερση λατρευτικών χώρων των θρησκευτικών μειονοτήτων

¹³⁴ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001, p. 40.

¹³⁵ United Nations, General Assembly Interim Report by Abdelfattah Amir, the Special Rapporteur for the Commission on Human Rights on Elimination of all forms of intolerance and of discriminations based on religion or belief, A/55/280/Add.1, 11.8.2000, p.9.

καθώς και από την υποστηριζόμενη από το στρατιωτικό κατεστημένο πολιτική της κυβέρνησης που αντιμάχεται το πολιτικό Ισλάμ. Το 1998 το κοινοβούλιο θεσμοθέτησε την υποχρεωτική διαχείριση των τζαμιών από το κράτος. Απαιτείται άδεια της διοίκησης για την ανέγερση τζαμιού και απαγορεύεται στους διαδηλωτές να φορούν στολή και μάσκα (συμπεριλαμβανομένων των μαντηλιών της κεφαλής). Το Σεπτέμβριο του 1998 η Αστυνομία διέταξε την κράτηση 40 πολιτών που παρακολουθούσαν λειτουργία σε εκκλησία της Σμύρνης χωρίς να έχουν λάβει την απαιτούμενη άδεια ¹³⁶.

Το 1996 η Τουρκία αναγνώρισε το Νεβρούζ ως ημέρα παντουρκικής εορτής. Το Μάρτιο του 2001 στα πλαίσια των εορτασμών του Νεβρούζ οι τουρκικές αρχές απαγόρευαν στην Κωνσταντινούπολη τις εκδηλώσεις που χρηματοδοτούσε το HADEP. Απαγορεύθηκαν επίσης οι εορτασμοί στην πόλη Μπιτλίκ της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Παρά την απαγόρευση δύο ομάδες περίπου 1.200 ατόμων συγκεντρώθηκαν στην περιοχή Τοπκαπί της Κωνσταντινούπολης φωνάζοντας συνθήματα, ανάβοντας φωτιές και χορεύοντας. Περίπου 3.000 έως 4.000 άνθρωποι συγκεντρώθηκαν στο πάρκο Σεχίρ και το τουρκικό πρακτορείο ειδήσεων ANATOLIA ανέφερε ότι μια ομάδα 200 ατόμων επιτέθηκε σε οχήματα και έσπασε τα παράθυρά τους. Αναφέρεται ότι η αστυνομία συνέλαβε περίπου 160 διαδηλωτές ¹³⁷.

Σύμφωνα με τις αρχές και το Συνταγματικό Δικαστήριο ο φερετζές που φορούν οι γυναίκες στα πανεπιστήμια προσβάλλει τη δημόσια ασφάλεια και την ενότητα του έθνους επειδή συνιστά δημόσια εκδήλωση της θρησκείας. Η οργάνωση Human Rights Watch αναφέρει στην έκθεσή της του 2001 ότι συνεχίζεται, υποστηριζόμενη από την Προϊσταμένη Αρχή της Δημόσιας Διοίκησης, η εκστρατεία για την για θρησκευτικούς λόγους εξάλειψη του φερετζέ στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και στα δημόσια κτίρια. Με βάση αυτή την εκστρατεία χιλιάδες πιστές μουσουλμάνες στερήθηκαν προσωρινά ή οριστικά την εκπαίδευση ενώ άλλες απομακρύνθηκαν προσωρινά ή απολύθηκαν από τη θέση που κατείχαν στους τομείς της εκπαίδευσης ή της υγείας. Το 2000 καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης ενός έτους ο Hasan Cezal Guzel, πρώην Υπουργός Παιδείας και αρχηγός του Κόμματος της Αναγέννησης, επειδή άσκησε κριτική στην κυβερνητική πολιτική για το φερετζέ ¹³⁸.

Οι δυνάμεις ασφαλείας διατάχθηκαν να υιοθετήσουν όλα «τα αναγκαία μέτρα» καταπολέμησης της «αντι-κοσμικής προπαγάνδας». Το Φεβρουάριο του 1999 η αστυνομία εισέβαλε σε ένα σχολείο και απαγόρευσε την είσοδο στις σπουδάστριες που φορούσαν τον παραδοσιακό φερετζέ. Στα τέλη Μαρτίου διατάχθηκε η φυλάκιση του πρώην δήμαρχου της Κωνσταντινούπολης Rescep Tayyip Erdogan επειδή δημόσια απήγγειλε ένα αντι-κοσμικό ποίημα. Αναφέρθηκε ότι οι δυνάμεις ασφαλείας συνέλαβαν 400 σκληροπυρηνικούς ισλαμιστές σε επιθέσεις που εξαπέλυσαν πριν τις εκλογές. Μετά τις εκλογές του 1999 απαγορεύθηκε στην Merve Kavanacı να ορκιστεί βουλευτής του FP και της αφαιρέθηκε η υπηκοότητα (είχε διπλή, αμερικανική και τουρκική) επειδή φορούσε το φερετζέ στο Κοινοβούλιο. Η πράξη της Κανακσί προκάλεσε την αντίδραση της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου η οποία άσκησε προσφυγή για την απαγόρευση λειτουργίας του FP και την απομάκρυνση της Merve Kavanacı από την πολιτική ζωή της χώρας ¹³⁹.

Δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης: σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία οι υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι συγγραφείς, οι πολιτικοί, οι θρησκευτικοί ηγέτες, οι συνδικαλιστές δικάζονται και φυλακίζονται όταν ασκούν το δικαίωμά τους στην ελευθερία της έκφρασης, ειδικά όταν εκφράζουν απόψεις για το κουρδικό ζήτημα, τις φυλακές και

¹³⁶ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

¹³⁷ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001, p. 38.

¹³⁸ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

¹³⁹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

το ρόλο του Ισλάμ¹⁴⁰. Η οργάνωση Human Rights Watch αναφέρει ότι το στρατιωτικό κατεστημένο της χώρας αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα της πολιτικής της βελτίωσης του σεβασμού της ελευθερίας της έκφρασης. Αν και στους κύκλους των τουρκικών ΜΜΕ και των πολιτικών, που κατακρίνουν ανοικτά την κυβέρνηση, έχει ξεσπάσει ζωηρή διαμάχη για τα ζητήματα της ελευθερίας της έκφρασης κινδυνεύουν από διώξεις και φυλακίσεις όσοι αντιμάχονται την επίσημη γραμμή για το ρόλο της εθνικότητας, της θρησκείας ή της συμμετοχής της στρατιωτικής εξουσίας στην πολιτική ζωή¹⁴¹.

Το τουρκικό Σύνταγμα προστατεύει την ελευθερία του λόγου και του τύπου, την οποία όμως περιορίζει η κυβέρνηση. Το Σύνταγμα επιτρέπει τον περιορισμό άσκησης της ελευθερίας αυτής για την προστασία του κοσμικού, ενιαίου κράτους και της δημόσιας τάξης. Οι εισαγγελείς εφαρμόζουν το Νόμο 5816 για την Προστασία του Ατατούρκ και το άρθρο 16 του Νόμου περί Τύπου για να περιορίσουν την ελευθερία της έκφρασης¹⁴².

Η ελευθερία της έκφρασης περιορίζεται επίσης από τον Ποινικό Κώδικα : άρθρο 312 (πρόκληση διχόνοιας λόγω φυλής ή θρησκείας), άρθρο 155 (παρακίνηση για τη μη εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας), άρθρο 159 (εξύβριση των κρατικών αξιωματούχων) και το συχνά εφαρμοζόμενο άρθρο 8 του Αντιτρομοκρατικού Νόμου το οποίο απαγορεύει τις αποσχιστικές δηλώσεις.

Οι Κούρδοι και οι ισλαμιστές πολιτικοί συνεχίζουν να αποτελούν στόχους υψηλού κινδύνου για το στρατιωτικό κατεστημένο της χώρας και συχνά επιβάλλονται σε βάρος τους ποινικές κυρώσεις. Τουλάχιστον 15 δημοσιογράφοι φυλακίστηκαν το 1999, συμπεριλαμβανομένου του Andrew Finkel, ανταποκριτή του περιοδικού Time στην Τουρκία, ο οποίος τον Ιούνιο του 1998 κατηγορήθηκε για εξύβριση της στρατιωτικής εξουσίας. Το Μάιο του 1999 ο Oral Calislar της τουρκικής εφημερίδας Τζούμχουριέτ καταδικάστηκε σε 20μηνη φυλάκιση βάσει του άρθρου 8 του αντιτρομοκρατικού νόμου, επειδή δημοσίευσε συνεντεύξεις κούρδων πολιτικών αρχηγών. Τον ίδιο μήνα έξη αστυνομικοί παραπέμφθηκαν σε δίκη κατηγορούμενοι ότι το 1996 ξυλοκόπησαν μέχρι θανάτου το δημοσιογράφο Metin Goktepe : καταδικάστηκαν για «ανθρωποκτονία εξ αμελείας» και διατάχθηκε σε βάρος τους ποινή φυλάκισης επτάμισι ετών. Η ετυμηγορία κατακρίθηκε από τις οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τον Ιούλιο του 1999 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταδίκασε σε 13 υποθέσεις την Τουρκία για παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης. Οι αρχές απαγόρευσαν τη λειτουργία του τηλεοπτικού σταθμού Kanal - 6 επειδή άσκησε κριτική στην κυβέρνηση για τον τρόπο που αντιμετώπισε το σεισμό του Αυγούστου του 1999. Αναφέρεται ότι σχεδόν καθημερινά κατάσχονται εφημερίδες και βιβλία. Το Σεπτέμβριο του 1999 η κυβέρνηση ανέστειλε για τρία έτη την εκτέλεση όλων των ποινών που είχαν επιβληθεί σε συγγραφείς και εκφωνητές, με εξαίρεση όσους είχαν διωχθεί για τους λόγους που εκφώνησαν δημόσια¹⁴³.

Με το Νόμο 4616, που συχνά αναφέρεται ως Νόμος Αμνηστίας της 22.12.2000, και ρυθμίζει την υπό όρους απόλυση και την αναστολή των δικών και των ποινών που επιβλήθηκαν για αδικήματα που διαπράχθηκαν έως την 23^η Απριλίου 1999, δεν μετέχθη στις φυλακές ο πρώην πρωθυπουργός Ν. Ερμπακάν, αρχηγός του RP, ο οποίος θα άρχιζε να εκτίει την ποινή του τον Ιανουάριο 2001. Όμως, τόσο ο Ν. Ερμπακάν όσο και ο Akin Birdal, εκπρόσωπος της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRA αναγκάστηκαν να παραιτηθούν από τις δημόσιες θέσεις που κατείχαν καθώς η ποινική καταδίκη απαγορεύει τη συμμετοχή τους

¹⁴⁰ Amnesty International, Turkey – The Amnesty Law – An Ambiguous Step, No EUR 44/052/2001, 28.8.2001.

¹⁴¹ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

¹⁴² Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001, p. 36.

¹⁴³ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

στην πολιτική ζωή της χώρας. Ο Akin Birdal κατηγορείται για τις δηλώσεις στις οποίες προέβη μετά την απόλυσή του από τις φυλακές, το Σεπτέμβριο του 2000¹⁴⁴. Εξαιρέθηκαν από την εφαρμογή του νόμου τέσσερα πρώην μέλη του κοινοβουλίου που είχαν εκλεγεί με το Δημοκρατικό Κόμμα – του οποίου η λειτουργία απαγορεύθηκε το 1999 -, οι Leyla Xana, Hatir Dicle, Selim Sadak και Orhan Doan που καταδικάστηκαν το 1994 σε 15ετή κάθειρξη για συμμετοχή σε ένοπλη παράνομη οργάνωση (PKK)¹⁴⁵. Στις 18.1.2001 απολύθηκε με όρους ο Esber Yagmurdereli, ο τυφλός δικηγόρος που καταδικάστηκε τον Οκτώβριο του 1997 κατηγορούμενος για προσβολή της τουρκικής κυβέρνησης επειδή σχολίασε την κρατική μεταχείριση του κουρδικού πληθυσμού της Τουρκίας¹⁴⁶.

Ο Νόμος 3984 αναφέρει ότι «οι εκπομπές του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης θα εκφωνούνται στην τουρκική γλώσσα (με εξαίρεση τις γλώσσες που συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του παγκόσμιου πολιτισμού και της επιστήμης)». Στην πράξη κάποιες φορές οι αρχές ανέχθηκαν τη μετάδοση εκπομπών στην κουρδική γλώσσα. Ο περιφερειακός κυβερνήτης των περιοχών που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης συχνά απαγόρευσε τις ηχογραφήσεις στην κουρδική, οι οποίες θα μπορούσαν να μεταδοθούν νόμιμα σε άλλες περιοχές της χώρας. Αναμένεται ότι ο Νόμος για τις Μεταδόσεις του 2001 θα τροποποιήσει το νομικό πλαίσιο για το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και το διαδίκτυο. Τον Ιούνιο του 2001 ο πρόεδρος Σεζέρ αρνήθηκε την επικύρωσή του ισχυριζόμενος ότι ήταν «αντιδημοκρατικός» και «αντίθετος με τα βασικά δικαιώματα και ελευθερίες». Ο πρόεδρος του Ανωτάτου Συμβουλίου της Τουρκικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης, της αρχής που ρυθμίζει τα θέματα των ραδιο-τηλεοπτικών μεταδόσεων, καλωσόρισε την απόφαση του Προέδρου αναφέροντας ότι αποτελεί ευκαιρία για τη σύνταξη ενός περισσότερο φιλελεύθερου νόμου¹⁴⁷.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία η νομοθεσία χρησιμοποιείται πολλές φορές για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης. Ο Δρ Fikret Baðkaya, ιδρυτής και πρόεδρος του Ιδρύματος του Φόρουμ της Τουρκίας και της Μέσης Ανατολής παραπέμφθηκε σε δίκη βάσει του άρθρου 8 του αντιτρομοκρατικού νόμου επειδή «διέδωσε αποσχιστική προπαγάνδα μέσω του τύπου» όταν τον Ιούνιο του 1999 δημοσίευσε στην ημερήσια εφημερίδα Özgür Bak2Ö ένα άρθρο με τον τίτλο «Ζήτημα Ιστορίας;» όπου εξέταζε τη βιωσιμότητα της πολιτικής του τούρκικου κράτους για το κουρδικό ζήτημα μετά τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν. Στις 29.6.2001 καταδικάστηκε σε φυλάκιση ενός έτους¹⁴⁸. Το Δεκέμβριο του 2000 το δικαστήριο κρατικής ασφάλειας της Κωνσταντινούπολης απαγόρευσε στα ΜΜΕ να καλύψουν τις εκτεταμένες απεργίες πείνας στις τουρκικές φυλακές. Το Δικαστήριο καταδίκασε «τις δηλώσεις της παράνομης οργάνωσης για τις νηστείες θανάτου και την προπαγάνδα καθώς και την πρόκληση διχόνοιας στο λαό ή την παρότρυνση των πολιτών να διαπράξουν αδικήματα». Στα τέλη Δεκεμβρίου 2000 κατασχέθηκαν δύο εκδόσεις της ημερήσιας εφημερίδας Yeni Evrensel¹⁴⁹.

Το Μάρτιο του 2001 ξεκίνησαν οι διαδικασίες για το κλείσιμο της ανθρωπιστικής οργάνωσης HRA, με αφορμή είδηση τουρκικού ειδησεογραφικού πρακτορείου που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2001 και σύμφωνα με την οποία η οργάνωση χρηματοδοτείτο από

¹⁴⁴ Amnesty International, Turkey – The Amnesty Law – An ambiguous step, No. EUR 44/052/2001/28.8.2001. Amnesty International: Turkey, Creating a silent society, 2/1999.

¹⁴⁵ Amnesty International, The colours of their clothes: parliamentary deputies serve 15 years imprisonment for expressions of Kurdish Political identity, No EUR 44/85/97.

¹⁴⁶ Amnesty International, Turkey – 17 years in the balance: Lawyer E. Yamyurdereli returns to prison in freedom of expression case, 11/2997.

¹⁴⁷ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23/3/2001), 22.8.2001, p. 36.

¹⁴⁸ Amnesty International, Dr. Fikret Baðkaya: Prisoner of conscience for the second time, 16.7.2001, 44/042/2001.

¹⁴⁹ The Committee to Protect Journalist, Middle East and North Africa, Country Report Turkey 2000.

την Ελληνική κυβέρνηση. Η χρηματοδότηση αυτή είναι αντίθετη με το καθεστώς της οργάνωσης ως μη κυβερνητικής. Σε έφοδο της αστυνομίας στην έδρα της οργάνωσης στην Άγκυρα κατασχέθηκαν όπλα, οβίδες και παράνομα περιοδικά. Οι υπεύθυνοι της HRA ισχυρίστηκαν ότι τα περιοδικά προσκόμισαν πολίτες της νοτιοανατολικής Τουρκίας ως αποδεικτικά στοιχεία των ισχυρισμών τους για τις επιθέσεις που εξαπέλυσαν οι δυνάμεις ασφαλείας στα σπίτια τους το 1991, στα πλαίσια των εορτασμών του Νεβρούζ. Η οργάνωση υποστήριξε ότι το υλικό αυτό θα χρησιμοποιείτο για εκθέσεις που αφορούν στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵⁰.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης κάλεσαν την Τουρκία να εφαρμόσει το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Το Εθνικό Πρόγραμμα της Τουρκίας για την Υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου, αναφέρεται «στην επανεξέταση» κάποιων άρθρων που εφαρμόστηκαν κατ' επανάληψη για τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης, αλλά συνέδεσε την προτεινόμενη μεταρρύθμιση με «τις βασικές αρχές του τούρκικου Συντάγματος, ειδικότερα με αυτές που διέπουν τον κοσμικό και δημοκρατικό χαρακτήρα του πολιτεύματος, την εθνική ενότητα και το πρότυπο του ενιαίου κράτους». Για να διασφαλίσουν την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης η κυβέρνηση και η δικαστική εξουσία της Τουρκίας πρέπει να αλλάξουν τη στάση τους αναθεωρώντας τόσο τη νομοθεσία όσο και την πρακτική.

Δικαίωμα στην ελευθερία κυκλοφορίας: το μεγαλύτερο διάστημα των δεκαετιών του 1980 και του 1990 η κυβέρνηση κήρυξε έντεκα επαρχίες σε κατάσταση ανάγκης. Το καθεστώς αυτό ισχύει σήμερα σε τέσσερις επαρχίες της κουρδικής περιφέρειας: Diyarbakir, Tunceli, Hakkari και Sirnak. Η ελευθερία κυκλοφορίας σ' αυτήν την περιφέρεια είναι περιορισμένη. Αναφέρεται ότι τα σημεία ελέγχου είναι εξοπλισμένα με ηλεκτρονική βάση δεδομένων αν και είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί ο τύπος των πληροφοριών που καταχωρούνται. Η χωροφυλακή συνεχίζει να διατάσσει την κράτηση των υπόπτων στα σημεία ελέγχου. Υπογραμμίζεται ότι δεν υποχρεούνται να αιτιολογεί τις σχετικές αποφάσεις της. Οι κυβερνήτες των περιοχών που έχουν κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης έχουν απεριόριστη εξουσία να μετακινούν τους πληθυσμούς και να περιορίζουν το δικαίωμα συνάθροισης¹⁵¹.

Το καθεστώς της κατάστασης ανάγκης επιτρέπει στους κυβερνήτες των επαρχιών να επιβάλουν απαγόρευση κυκλοφορίας, να κινητοποιούν στρατεύματα για να περιστέλλουν τις παράνομες διαδηλώσεις και να περιορίζουν με οποιοδήποτε τρόπο την ελευθερία συνάθροισης. Από τον Αύγουστο του 1984 δεν έχει σταματήσει η συστηματική πρακτική της καταστροφής και της εκκένωσης των χωριών και η αναγκαστική απομάκρυνση των κούρδων κατοίκων τους¹⁵².

Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα

Εκπαίδευση : η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας καλωσόρισε τις προσπάθειες που κατέβαλε η κυβέρνηση στον τομέα της ενημέρωσης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κάλεσε να παρακολουθήσει την αποτελεσματικότητα των μέτρων με την ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων, την αναθεώρηση των σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την αντιμετώπιση του ρατσισμού, της διακριτικής μεταχείρισης και της μισαλλοδοξίας. Υποχρεωτικό στις δύο τελευταί-

¹⁵⁰ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23/3/2001) 22.8.2001, p. 37.

¹⁵¹ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2001, p. 90.

¹⁵² Report by the International Helsinki Federation for Human Rights to the United Nations Commission on Human Rights, 54th session, Geneva, 16.3-24.2.1998. No. 16.

ες τάξεις του Δημοτικού είναι το μάθημα των Ατομικών και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διδάσκεται προαιρετικά το μάθημα «Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα».

Η Επιτροπή αναφέρει ότι οι θρησκευτικές μειονότητες που αναγνωρίζονται με τη Συνθήκη της Λοζάννης έχουν τα δικά τους σχολεία και το κράτος σέβεται τους θρησκευτικούς και άλλους κοινωνικούς τους θεσμούς. Η αρμενική κοινότητα έχει 19 σχολεία, η εβραϊκή τρία, η ελληνορθόδοξη 26. Με εξαίρεση τους μαθητές που ανήκουν σε αυτές τις μειονοτικές ομάδες το άρθρο 42 του Συντάγματος απαγορεύει τη διδασκαλία άλλης γλώσσας πλην της τουρκικής. Αναφέρεται ότι σοβαρές δυσκολίες αντιμετωπίζουν στην παρακολούθηση μαθημάτων στην τουρκική γλώσσα τα παιδιά των οποίων η μητρική γλώσσα δεν είναι η τουρκική. Η διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών και της ηθικής είναι υποχρεωτική στο πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όλοι οι μαθητές των τουρκικών σχολείων, πλην των μη μουσουλμάνων, υποχρεούνται να παρακολουθούν το μάθημα της θρησκείας της πλειοψηφίας των κατοίκων της χώρας. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού υπογράμμισε ότι η υποχρεωτική φύση της θρησκευτικής εκπαίδευσης αποτέλεσε αντικείμενο ζωηρής δημόσιας διαμάχης. Η Επιτροπή κάλεσε την κυβέρνηση να καταργήσει τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του μαθήματος των θρησκευτικών προκειμένου να εξασφαλίσει το σεβασμό της προσωπικής επιλογής της θρησκείας.

Ανέφερε επίσης ότι σε κάποιες περιπτώσεις τα παιδιά των παράνομων μεταναστών που ζουν στην Τουρκία δεν μπορούν να φοιτήσουν στα σχολεία και κάλεσε την κυβέρνηση να εξασφαλίσει τον άνευ όρων σεβασμό του θεμελιώδους δικαιώματος των παιδιών στην εκπαίδευση¹⁵³.

Σίτιση: το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης δεν έχει δραστηριοποιηθεί σε επιχειρήσεις ανακούφισης στην Τουρκία. Υπογραμμίζει ότι η Τουρκία είναι χώρα με πλεόνασμα σε τρόφιμα. Αγοράζει τρόφιμα από την Τουρκία και τα μεταφέρει σε άλλες χώρες που δεν καλύπτουν με την παραγωγή τους τις ανάγκες σίτισης του πληθυσμού τους. Παρά τον αποκλεισμό στα τρόφιμα που έχει επιβάλει η κυβέρνηση στα πλαίσια της αντι-επαναστατικής στρατηγικής που εφαρμόζει στη νοτιοανατολική Τουρκία και την έλλειψη των τροφίμων ως παράγοντα που συμβάλει στην εσωτερική μετακίνηση των κατοίκων το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης δεν έχει ασχοληθεί με το πρόβλημα¹⁵⁴.

Υγεία: Σύμφωνα με την «Έκθεση της Παγκόσμιας Υγείας 2000» του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας το σύστημα υγείας της Τουρκίας κατατάσσεται σε διεθνή κλίμακα στην 70η θέση (σε σύνολο 191 κρατών). Η ΠΟΥ αξιολόγησε πέντε δείκτες: το γενικό επίπεδο του συστήματος υγείας, τις ανισότητες στην υγεία, την εξυπηρέτηση των ασθενών, την ανταπόκριση του συστήματος στις ανάγκες των πολιτών, την άποψη που έχουν για το σύστημα οι πολίτες διαφορετικών οικονομικών υποβάθρων. Οι περισσότεροι τούρκοι που έχουν τη δυνατότητα καταφεύγουν στο σύστημα της ιδιωτικής ιατρικής ασφάλισης¹⁵⁵.

Ε. Ευάλωτες Ομάδες

Εθνοτικές μειονότητες: ο πληθυσμός της Τουρκίας είναι εθνοτικά ετερογενής με κυριότερες πληθυσμιακές ομάδες τους κούρδους και τους τούρκους¹⁵⁶. Σύμφωνα με τον Υπουργό Εξωτερικών το καθεστώς των μειονοτήτων που ζουν στην Τουρκία ρυθμίζεται από τη Σύμβαση της Λοζάννης του 1923 (Κεφάλαιο III, άρθρα 37 έως 44) και εφαρμόζεται μόνο

¹⁵³ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey Adopted on 15.12.2000, CRI (2001), 37, Strasbourg, 3.7.2001, para G15.

¹⁵⁴ US Committee for Refugees, The World of Denial: Internal Displacement in Turkey, 1/1999, p. 34.

¹⁵⁵ The World Health Report 2000, Health Systems: Improving Performance – Immigration and Nationality Directorate, Home Office, United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey, 17-22.3.2001.

¹⁵⁶ Ethnic Groups Worldwide, A Ready Reference Handbook David Levison, Oryx Press, 1998.

στους μη μουσουλμάνους της χώρας, δηλαδή στους εβραίους, στους έλληνες, και στους αρμένιους. Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει ως μειονότητες τους τούρκους πολίτες κουρδικής, ασσυριακής, λαζικής καταγωγής ή τους Ρόμα¹⁵⁷. Οι τούρκοι βουλγαρικής καταγωγής έχουν αναγνωρισθεί ως μειονότητα από τη Συνθήκη Φιλίας που υπέγραψε η Τουρκία με τη Βουλγαρία το 1925¹⁵⁸.

Οι κουρδικές καταγωγής Τούρκοι: παραδοσιακά είναι εγκατεστημένοι στις ορεινές επαρχίες της νοτιοανατολικής Τουρκίας και μετακινήθηκαν από τις αγροτικές περιοχές στα αστικά κέντρα και τις μεγαλύτερες πόλεις της Δυτικής Ανατολίας. Αυτή η διαδικασία μετακίνησης επιταχύνθηκε στη δεκαετία του 1990 λόγω της επιδείνωσης της κατάστασης ασφαλείας στα νοτιοανατολικά¹⁵⁹. Η πλέον βίαιη μορφή μετακίνησης είναι η εκκένωση ολόκληρων χωριών που επέβαλαν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις για να στερήσουν τα αντάρτικα κουρδικά κινήματα από τη δυνατότητα στήριξης τους από τον άμαχο πληθυσμό. Οι κρατικές αρχές υποστηρίζουν ότι από το 1984 έως το 1999 περίπου 350.000 κάτοικοι απομακρύνθηκαν από 3.500 χωριά. Σύμφωνα με την έκθεση για την κατάσταση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που δημοσίευσε το 2001 το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ 1.000.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να μετακινηθούν. Με πληθυσμό 16.000.000 οι κούρδοι αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα της Τουρκίας. Στους κούρδους δεν αναγνωρίζονται τα δικαιώματα της εθνοτικής μειονότητας. Οι εκδηλώσεις της εθνοτικής ταυτότητάς τους κατεστάλησαν από τις τουρκικές αρχές. Πολυάριθμες είναι οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των αυθαίρετων συλλήψεων, των βασανιστηρίων, των εξωδικαστικών εκτελέσεων και των αδιάκριτων επιθέσεων. Σημαντική πηγή ανασφάλειας για τους άμαχους είναι το σύστημα «των Φρουρών των Χωριών» ή Πολιτοφυλάκων¹⁶⁰.

Οι κούρδοι που ζουν εκτός της νοτιοανατολικής Τουρκίας δεν υποφέρουν κατ' αρχήν από διώξεις ούτε από γραφειοκρατική διακριτική μεταχείριση εφόσον δεν διακηρύσσουν δημόσια ή με πολιτικά μέσα την κουρδική εθνοτική τους ταυτότητα. Οι κούρδοι που μεταναστεύουν προς τα δυτικά της χώρας (συμπεριλαμβανομένων όσων μετακινήθηκαν λόγω των συγκρούσεων στην νοτιοανατολική Τουρκία) διαφυλάσσουν την πολιτισμική και κοινωνική ταυτότητά τους, είναι αμόρφωτοι (κυρίως λόγω της πολιτικής του ΡΚΚ να δολοφονεί τους δασκάλους) και δεν έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες προσαρμογής στο αστικό περιβάλλον. Κατά συνέπεια, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση οι περισσότεροι από τους κούρδους που μεταναστεύουν στις μεγάλες πόλεις (για παράδειγμα Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη) λόγω κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, και όχι λόγω διακριτικής μεταχείρισης¹⁶¹. Οι κούρδοι που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη γενέτειρα γη τους και εγκαταστάθηκαν στην Άγκυρα, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη βοηθήθηκαν από άλλους κούρδους μετανάστες ιδιαίτερα στην αναζήτηση της στέγης και εργασίας. Δεν έχουν πρόσβαση στην κοινωνική πρόνοια γιατί δεν έχουν έγκυρες ταυτότητες. Παραμένουν εκτεθειμένοι στις απειλές των σωμάτων ασφαλείας. Εκτεταμένες είναι οι διακρίσεις που υπομένουν στην αγορά εργασίας. Δεν συντρέχουν ακόμη οι συνθήκες επαναπατριsmού που προβλέπονται από τη μονομερή παύση πυρός που κήρυξε το ΡΚΚ το 1999. Εξαρτώμενοι σε υψηλό βαθμό από αγροτικούς πόρους, δεν έχουν πρόσβαση σε καλλιεργήσιμη γη καθώς οι

¹⁵⁷ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR/ ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13-14/11/2000, p. 94.

¹⁵⁸ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, Adopted on 15.12.2000, CRI (2001), 37, Strasbourg, 3.7.2001, para. J 25.

¹⁵⁹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, 1.3.1999, Country Assessment – Turkey.

¹⁶⁰ Global IDP Project, IDPs in Turkey, Profile Summary, 8/2001.

¹⁶¹ Immigration and Refugees Board, Turkey: the Situation of the Kurds, Documentation, Information and Research Branch, Ottawa, Canada, 2/1996.

αρχές παρέλειψαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα των ναρκών, των πληθυσμών, της κατοχής της γης από τους πολιτοφύλακες, της άνισης κατανομής της ιδιοκτησίας γης¹⁶².

Από τις τέσσερις κυριότερες κουρδικές διαλέκτους μόνο δύο ομιλούνται στην Τουρκία: η Kurmanji και η Zaza. Οι περισσότεροι κούρδοι της Τουρκίας ομιλούν την Kurmanji, αλλά όσοι ζουν στην βορειοδυτική κουρδική περιοχή, κυρίως στις επαρχίες Tunceli και Elazig ομιλούν τη Zaza. Η κουρδική δεν είναι διάλεκτος της τουρκικής γλώσσας¹⁶³. Ομιλείται ευρέως στους δρόμους, ιδιαίτερα στον εκτεταμένο κουρδικό νότο. Όμως, από τη διατύπωση του αντιτρομοκρατικού νόμου που ψηφίστηκε τον Απρίλιο του 1994 προκύπτει ότι απαγορεύεται η μετάδοση εκπομπών ή η δημοσίευση εντύπων στην κουρδική καθώς και η χρήση της σε δημόσιες συναντήσεις ή σε δημόσια κτίρια, στην εκπαίδευση ή στις κυβερνητικές επιχειρήσεις¹⁶⁴. Ο νόμος του 1994 για τις εκπομπές της Τηλεόρασης και της Ραδιοφωνίας αποκλείει τη χρήση της κουρδικής γλώσσας. Το Μάρτιο του 1999 έκλεισε ο κουρδικός τηλεοπτικός σταθμός MED TV, που εξέπεμπε από το Λονδίνο. Όμως αμέσως μετά το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα άρχισε να λειτουργεί με την τεχνική υποστήριξη της τουρκικής κυβέρνησης το σταθμό KTV (κουρδική τηλεόραση). Τον Ιούλιο του 1999 δύο άλλοι τηλεοπτικοί σταθμοί άρχισαν να εκπέμπουν και να μεταδίδουν εκπομπές στην κουρδική γλώσσα, οι MEDIA TV και CTV (πολιτιστική τηλεόραση) που το Μάρτιο του 2000 αντικαταστάθηκαν από το σταθμό METV.

Η εκπαίδευση και η διδασκαλία των ξένων γλωσσών ρυθμίζονται από το σχετικό νόμο του 1983. Διδάσκονται η αραβική, η αγγλική, η γαλλική κλπ, αλλά όχι η κουρδική, η γλώσσα των Ρόμα και των Λαζών. Το Ίδρυμα Κουρδικού Πολιτισμού και Έρευνας που εδρεύει στην Κωνσταντινούπολη αποπειράθηκε το 1998 να διδάξει μαθήματα στην κουρδική, τα οποία όμως σταμάτησαν και ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος των μελών του διοικητικού συμβουλίου με την κατηγορία της πρόκλησης διχόνοιας κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 312 του Ποινικού Κώδικα. Το δικαστήριο κρατικής ασφάλειας που εκδίκασε την υπόθεση στις αρχές του 2000 αθώωσε τους κατηγορούμενους. Το Μάρτιο του 2000 το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε σε μια υπόθεση που αφορούσε το κουρδικό όνομα ενός παιδιού ότι επιτρέπεται να δίδονται στα παιδιά και μη τουρκικά ονόματα¹⁶⁵.

Θρησκευτικές μειονότητες

Το Γραφείο των Ιδρυμάτων (Vakiflar Geneal Mudurlugu) ρυθμίζει τις δραστηριότητες των θρησκευτικών μειονοτήτων, των Ελληνορθόδοξων, των Αρμενίων Ορθοδόξων και των Εβραίων. Το Γραφείο αυτό εγκρίνει τη λειτουργία των εκκλησιών, των μοναστηριών, των συναγωγών, των σχολείων και των θρησκευτικών ιδρυμάτων φιλανθρωπίας όπως είναι τα νοσοκομεία και τα ορφανοτροφεία¹⁶⁶. Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τις κοινότητες των μειονοτήτων είναι η αδυναμία των ιδρυμάτων να αγοράζουν ακίνητα ή να λαμβάνουν δωρεές. Με βάση απόφαση του Αρείου Πάγου του 1974 απαγορεύεται στα ιδρύματα να αγοράζουν ή να πωλούν ακίνητη περιουσία που απέκτησαν μετά το 1936. Αναφέρεται ότι βάσει της απόφασης αυτής περιήλθε στο κράτος το οποίο δεν κατέβαλε αποζημίωση η ακίνητη περιουσία των ιδρυμάτων. Από αυτήν την απόφαση επλήγησαν ιδιαίτερα οι κοινότητες των Ελλήνων και των Αρμενίων¹⁶⁷.

¹⁶² Global IDP Project, IDPs in Turkey, Profile Summary, 8/2001.

¹⁶³ Ethnologue, 13th edition 1996, Summer Institute of Linguistics.

¹⁶⁴ USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practices: Turkey, 25.2.2000, p. 29.

¹⁶⁵ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13-14/11/2000, p. 94.

¹⁶⁶ USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey 5.9.2000, p. 1.

¹⁶⁷ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, Adopted on 15.12.2000, CRI (2001) 37, Strasbourg, 3.7.2001, para. J26.

Τα παιδιά των Ελληνορθοδόξων, των Αρμενίων και των Εβραίων εξαιρούνται από την υποχρέωση παρακολούθησης του μαθήματος των θρησκευτικών. Όμως δεν εξαιρούνται από αυτήν την υποχρέωση άλλες μη μουσουλμανικές μειονότητες, όπως οι καθολικοί, οι προτεστάντες και οι Σύριοι. Οι Εβραίοι και οι Χριστιανοί ασκούν ελεύθερα τα λατρευτικά τους καθήκοντα. Όμως οι Τούρκοι που εκχριστιανίζονται αντιμετωπίζουν την κακομεταχείριση της οικογένειας ή των γειτόνων. Ο προσηλυτισμός είναι κοινωνικά απαράδεκτος αν και δεν προβλέπονται νομικοί περιορισμοί στην αλλαγή της θρησκείας. Μερικά μέλη θρησκευτικών μειονοτήτων ισχυρίστηκαν ότι είχαν περιορισμένη προοπτική επαγγελματικής αποκατάστασης σε κυβερνητικές ή στρατιωτικές θέσεις λόγω των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Πολλά μέλη των θρησκευτικών μειονοτήτων φοβούνται την πιθανότητα όξυνσης του ισλαμικού εξτρεμισμού και την εμπλοκή των μετριοπαθών ισλαμιστών στην πολιτική ζωή της χώρας¹⁶⁸.

Ο Ειδικός Απεσταλμένος για την Εξάλειψη όλων των Μορφών της Θρησκευτικής Μισαλλοδοξίας κατέληξε το 2000 ότι οι μειονότητες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα που άπτονται θρησκευτικών ζητημάτων. Οι αρχές κατάσχεσαν την ακίνητη περιουσία των ιδρυμάτων, στερώντας τους τα εισοδήματα. Οι μειονότητες δεν δικαιούνται να λειτουργούν θρησκευτικές σχολές με αποτέλεσμα να πλήττεται ο θεσμός της εκλογής θρησκευτικών αρχηγών και η διαχείριση των κοινοτήτων. Οι αρχές αρνήθηκαν να διορίσουν διευθυντές στα χριστιανικά σχολεία στα οποία απαγορεύθηκε να δέχονται μαθητές από άλλες κοινότητες. Η διαδικασία εκλογής του Ελληνορθόδοξου και του Αρμενίου Πατριάρχη πλήττεται από την παρέμβαση των αρχών. Αναγνωρίζεται η ελευθερία της λατρείας αλλά περιορίζονται οι τόποι λατρείας. Οι αρχές αποθαρρύνουν κάθε δημόσια θρησκευτική εκδήλωση¹⁶⁹.

Αλεβίτες: όπως οι Τούρκοι, οι κούρδοι χωρίζονται σε δύο θρησκευτικές ομάδες – τους σουνίτες μουσουλμάνους και τους Αλεβίτες. Οι κούρδοι που είναι σουνίτες μουσουλμάνοι αποτελούν τα 2/3 του συνολικού κουρδικού πληθυσμού της Τουρκίας, ενώ οι Αλεβίτες κούρδοι αποτελούν μειοψηφία του 1/3 και αντιστοίχως περίπου το 1/3 του συνολικού πληθυσμού των Αλεβιτών της Τουρκίας. Οι Αλεβίτες κούρδοι ζουν σε περιθωριακές περιοχές ανάμεσα στις κυρίως κούρδικες περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας και τις τούρκικες περιοχές της Ανατολίας, συγκεντρωμένοι στις επαρχίες Tunceli, Sivas, Cagum, Tokat και Maras. Όμως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι πρόκειται για περιοχές όπου ζουν αμιγώς Αλεβίτες. Οι Αλεβίτες κούρδοι συχνά προδίδουν την καταγωγή τους με τον τρόπο ομιλίας τους καθώς οι περισσότεροι ομιλούν την κουρδική διάλεκτο Zaza που ομιλεί μια μειοψηφία των Κούρδων (την ίδια τακτική ακολουθούν οι Τούρκοι Αλεβίτες)¹⁷⁰.

Οι Αλεβίτες, είτε τούρκοι είτε κούρδοι, δεν ακολουθούν τις τυπικές προϋποθέσεις του σουνιτικού Ισλάμ. Δεν προσεύχονται στα τζαμιά αλλά σε δωμάτια που αποκαλούνται Cemeni. Δεν λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από τη Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων, που μεταξύ άλλων στηρίζει τα θρησκευτικά ιδρύματα. Αναφέρεται επίσης ότι η Διεύθυνση έχει κτίσει τζαμιά για σουνίτες στα χωριά των Αλεβιτών οι οποίοι θεωρούν ότι αυτοί οι λατρευτικοί χώροι προσβάλουν τα θρησκευτικά τους πιστεύω. Η θρησκευτική παιδεία είναι υποχρεωτική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα σχολικά βιβλία περιλαμβάνουν πλη-

¹⁶⁸ USDOS Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000, p. 4.

¹⁶⁹ United Nations, General Assembly. Interim Report on Elimination of all Forms of Intolerance and of Discrimination based on Religion or Belief, prepared by Abdelfattah Amor, Special Rapporteur on the Commission on Human Rights in accordance with the GA resolution, A55/280/Add.1, 17.12.1999, 11.8.2000, p. 26 para. 150.

¹⁷⁰ David McDowall, 1992, The Kurds: A Nation Denied, London, Minority Rights Group, 1992.

ροφορίες μόνον για το σουνιτικό Ισλάμ και δεν αναφέρονται στους Αλεβίτες¹⁷¹. Σε αντίθεση με τους σουνίτες θρησκευτικούς λειτουργούς δεν υπάρχουν κρατικοί θρησκευτικοί λειτουργοί των Αλεβιτών¹⁷². Λόγω της ιδεολογίας τους που υποστηρίζει τη λειτουργία κοσμικού κράτους οι Αλεβίτες υποστηρίζουν παραδοσιακά τα αριστερά κόμματα¹⁷³. Τον Ιούνιο του 2000 καταδικάστηκαν σε θάνατο «για απόπειρα ανατροπής του συνταγματικού καθεστώτος» 33 άτομα που συνελήφθησαν σε επίθεση του 1993 όπου σκοτώθηκαν 37 αλεβίτες διανοούμενοι¹⁷⁴.

Εβραίοι: ζουν στην Τουρκία περίπου 25.000¹⁷⁵. Αναφέρεται ότι οι Σεφαραδίμ* συνεχίζουν να παίζουν σημαντικό και ιδιαίτερο ρόλο στην οικονομική ζωή της χώρας¹⁷⁶. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης ανέφερε ότι η εκδήλωση του αντισημιτισμού δεν είναι κυρίαρχη στα ΜΜΕ και στην κοινωνία. Όμως, είναι ευρέως αντισημιτικός ο λόγος και το υλικό του τύπου και των ραδιοφωνικών σταθμών που υποστηρίζονται από τους ισλαμιστές φονταμενταλιστές ή από τις ακραίες εθνικιστικές ομάδες. Η Επιτροπή υπογραμμίζει την πρόσφατη αύξηση των εκδόσεων «Ο Αγώνας μου», «Τα Πρωτόκολλα των Ηλικιωμένων της Σιών» και της γενικής καταγγελίας του Ολοκαυτώματος¹⁷⁷.

Ελληνορθόδοξη κοινότητα: πολλά από τα μέλη της κοινότητας αυτής αναχώρησαν από την Τουρκία κυρίως λόγω της πίεσης των τουρκικών αρχών. Σήμερα ζουν στην Κωνσταντινούπολη μόνον 4.400 Τούρκοι ελληνικής καταγωγής¹⁷⁸. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει στην δεύτερη έκθεση για την Τουρκία, που δημοσίευσε το Δεκέμβριο του 2000, νομικούς περιορισμούς που πλήττουν τη λειτουργία των ιδρυμάτων της κοινότητας καθώς και διοικητικά εμπόδια στην ανέγερση ελληνορθόδοξων εκκλησιών. Το 1999 βομβιστικός μηχανισμός εξερράγη στον εξωτερικό τοίχο του Γυμνασίου της μειονότητας¹⁷⁹. Οι αρχές ελέγχουν τις δραστηριότητες των ανατολικών ορθόδοξων εκκλησιών και τις σχετικές εκδηλώσεις τους. Η κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει τον οικουμενικό χαρακτήρα του Ελληνικού Ορθόδοξου Πατριαρχείου. Αναγνωρίζει τον Πατριάρχη ως Αρχηγό της τουρκικής ελληνορθόδοξης κοινότητας και δεν παρεμβαίνει στα ταξίδια του. Για χρόνια το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης προσπα-

¹⁷¹ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 97.

¹⁷² USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000, p.2.

¹⁷³ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001.

¹⁷⁴ USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000, p. 4.

¹⁷⁵ United Nations, General Assembly, Interim Report on Elimination of all forms of Intolerance and of Discrimination based on the Religion or Belief, prepared by Abdelfattah Amor, Special Rapporteur on the Commission on Human Rights, in accordance with the GA Resolution 54/259, 17.12.1999, A55/280/Add.1, 11.8.2000, p. 3.

* Σ.τ.Μ. πρόκειται για απογόνους των Εβραίων που εκδιώχθηκαν από την Καστίλη, την Αραγονία και την Πορτογαλία το 15^ο αιώνα. Σεφαράδ ήταν η βιβλική ονομασία της Ισπανίας και έτσι οι εβραίοι της Ιβηρικής χερσονήσου ονομάστηκαν Σεφαραδίμ και η γλώσσα τους Σεφαραδί [Κωνσταντινούπολη, η Περιπόθητη Πόλη (1453-1924), του Ph. Mansel, εκδ. Οδυσσέας, 1999, σελ. 203-305].

¹⁷⁶ Υπατη Αρμοστεία των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, Έκθεση για την Κατάσταση των Προσφύγων και των Αιτούντων Άσυλο από την Τουρκία, Οκτώβριος 1997.

¹⁷⁷ European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001), 37, para. J 29.

¹⁷⁸ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 19.

¹⁷⁹ European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001), 37, para. J 27.

θούσε να επιτύχει την επανέναρξη λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής που βρίσκεται στη νήσο Χάλκη στη Θάλασσα του Μαρμαρά. Με τους υπάρχοντες περιορισμούς, συμπεριλαμβανομένης της προϋπόθεσης της ιθαγένειας, οι θρησκευτικές κοινότητες δεν έχουν τη δυνατότητα να εκπαιδεύουν νέους κληρικούς για να προετοιμάσουν τους αυριανούς αρχηγούς των εκκλησιών. Επιτράπηκε σε ομόθρησκους τους που ζουν εκτός της Τουρκίας να αναλάβουν ηγετικές θέσεις¹⁸⁰.

Αρμένιοι: εκτιμάται ότι στην Κωνσταντινούπολη ζουν περίπου 50.000 Αρμένιοι. Το Αρμένικο Πατριαρχείο ανέφερε περιστατικά προσβολής των αρμενικών εκκλησιών της Κωνσταντινούπολης. Οι εκκλησιαστικές αρχές κατήγγειλαν ότι κάποιες μουσουλμανικές εξτρεμιστικές ομάδες καταπατούν την ακίνητη περιουσία που ανήκει στην αρμενική κοινότητα, ιδιαίτερα στα Πριγκηπόννησα στη Θάλασσα του Μαρμαρά. Η αστυνομία αντέδρασε επιβάλλοντας αυστηρά μέτρα ασφάλειας¹⁸¹. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει στη δεύτερη έκθεσή της για την Τουρκία του Δεκεμβρίου 2000 ότι οι αρχές επεμβαίνουν στη λειτουργία του Συμβουλευτικού Συμβουλίου της Αρμένικης Εκκλησίας. Το 1999 το Βακούφιο κατέλαβε μια αρμενική εκκλησία στην πόλη Kirikhan της επαρχίας Hatay επειδή το εκκλησιασμά της ήταν μόλις δύο άτομα. Η υπόθεση εξετάζεται από τα διοικητικά δικαστήρια. Η αποκατάσταση ή η ανέγερση εκκλησιών προσκρούει σε γραφειοκρατικά εμπόδια και εξαρτάται από την άδεια του Περιφερειακού Συμβουλίου για την Προστασία του Πολιτισμικού και Φυσικού Πλούτου¹⁸².

Συρο-ορθόδοξοι χριστιανοί – Ασσύριοι και Χαλδαίοι – Ιησουίτες: οι χριστιανοί εν γένει μπορούν να ασκούν ανεμπόδια τα λατρευτικά και θρησκευτικά τους καθήκοντα. Όμως, στην επαρχία Mardin, οι συρο-ορθόδοξοι χριστιανοί υποφέρουν από την εχθρότητα που αντιμετωπίζουν στα χωριά και αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την Τουρκία. Αναφέρεται ότι όλοι, πλην των Ιησουιτών, μπορούν να ζήσουν σε άλλες περιοχές της χώρας χωρίς να υποφέρουν διώξεις. Επειδή αντιμετωπίζονται εχθρικά από τον πληθυσμό πολλοί Ιησουίτες αναχωρούν για τη Γερμανία, τη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες εγκαταλείποντας τους ηλικιωμένους στην Τουρκία¹⁸³. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης ανέφερε περιστατικά εχθρικής συμπεριφοράς όπως τη σύληση ταφών χριστιανικών κοιμητηρίων. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της Άγκυρας περιορίζεται στη διπλωματική περιουσία και δεν απολαμβάνει το καθεστώς της επίσημης μειονότητας. Το Σεπτέμβριο του 1999 η αστυνομία διέταξε την κράτηση χριστιανών της Σμύρνης και τους απαγόρευσε να ασκούν τα λατρευτικά τους καθήκοντα σε διαμέρισμα. Το Μάιο του 2000 με την κατηγορία της «εξύβρισης του ισλάμ» η αστυνομία διέταξε την κράτηση δύο χριστιανών που μοίραζαν τη Βίβλο. Παρόμοιες υποθέσεις εισήχθησαν για κρίση ενώπιον τεσσάρων άλλων δικαστηρίων. Τον ίδιο μήνα η αστυνομία εισέβαλε σε χώρο προσευχής των προτεσταντών και διέταξε την 24ωρη κράτησή τους¹⁸⁴.

Οι κοινότητες των Ρόμα / Τσιγγάνων: ζουν στην περιοχή της Θράκης της Δυτικής Τουρκίας. Δεν έχουν αναφερθεί περιστατικά μη ευνοϊκής μεταχείρισης. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράμμισε τη μειο-

¹⁸⁰ USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000.

¹⁸¹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment – Turkey, 1.4.2000, p. 19.

¹⁸² USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000, p. 5.

¹⁸³ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 98.

¹⁸⁴ USDOS, Annual Report on International Religious Freedom for 2000 – Turkey, 5.9.2000, p. 5.

νεκτική θέση των μελών αυτών των κοινοτήτων στους τομείς της εκπαίδευσης και της απασχόλησης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στους τομείς της στέγασης και των σχέσεων με τις αστυνομικές αρχές¹⁸⁵.

Ομάδες της Αντιπολίτευσης

HADEP (The People's Democracy Party - Λαϊκό Κόμμα της Δημοκρατίας): όπως και τα επικηρυγμένα πλέον φιλοκουρδικά κόμματα HEP και DEP το HADEP διώκεται από την ίδρυσή του. Το Συνταγματικό Δικαστήριο έχει απαγορεύσει τη λειτουργία και των τριών κομμάτων. Το Νοέμβριο του 1998 η αστυνομία εισέβαλε κατ' επανάληψη στα γραφεία του κόμματος (Κουρδικό Κόμμα) ανά την Τουρκία και στην έδρα του. Συνέλαβε και ανέκρινε 3.500 μέλη του. Συνολικά 300 αξιωματούχοι και μέλη του κόμματος συμπεριλαμβανομένου του ηγέτη του Murat Bozlak καταδικάστηκαν σε φυλάκιση¹⁸⁶. Το Φεβρουάριο του 2000 τρεις δήμαρχοι της νοτιοανατολικής Τουρκίας, μέλη του κόμματος κατηγορήθηκαν ότι διατηρούσαν δεσμούς με το PKK και φυλακίστηκαν. Αναφέρεται ότι οι αρχές τους υπέβαλαν σε ξυλοδαρμούς με τα μάτια καλυμμένα. Εν συνεχεία αφέθηκαν ελεύθεροι ενώ σε βάρος τους ασκήθηκε ποινική δίωξη. 18 αξιωματούχοι του κόμματος καταδικάστηκαν σε φυλάκιση τριών ετών και εννέα μηνών επειδή το Φεβρουάριο του 1999 άρχισαν απεργία πείνας διαμαρτυρούμενοι για τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν. Μεταξύ άλλων υψηλόβαθμων αξιωματούχων κατηγορήθηκε ο αρχηγός του κόμματος Ahmet Turan Demir. Στις αρχές Νοεμβρίου 2000 οι αρχές συνέλαβαν 50 μέλη του κόμματος στις επαρχίες Van και Hakkari της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Οι οπαδοί του HADEP διώκονται από τις αρχές αν και είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το είδος της κακομεταχείρισης που υποφέρουν. Υπάρχουν αποδείξεις για δολοφονίες μελών του HADEP, ενός 80χρονου στη διάρκεια της ανάκρισης στο Diyarbakir το 1999¹⁸⁷. Σύμφωνα με έκθεση του Μαΐου 2001 του Υπουργείου Εξωτερικών της Γερμανίας από κακομεταχείριση υποφέρουν και τα μέλη των οικογενειών των μελών του κόμματος.

Ισλαμιστές: το ισλαμικό κίνημα αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η τουρκική κυβέρνηση μετά τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν, αρχηγού του PKK, και τη συνεπαγόμενη μείωση της βίας στις κουρδικές περιοχές. Τόσο η κυβέρνηση όσο και η στρατιωτική εξουσία αντιτίθενται σε οιαδήποτε μορφή θρησκευτικού κινήματος. Αναφέρεται ότι ο φερετζές αποτελεί απόδειξη του πολιτικού Ισλάμ. Η εφαρμογή της σχετικής περιοριστικής πολιτικής που υποστηρίχθηκε από το Γραφείο του Προϊσταμένου της Δημόσιας Διοίκησης προκάλεσε ιδιαίτερα προβλήματα στις γυναίκες που δίδασκαν ή που απασχολούνταν στον τομέα της υγείας: απαγορεύθηκε, προσωρινά ή οριστικά, η πρόσβαση τους στην εκπαίδευση, ή ανεστάλη η σύμβαση εργασίας τους ή απολύθηκαν. Το Φεβρουάριο του 2000 το Υπουργείο Παιδείας ανακοίνωσε ότι απολύθηκαν περισσότεροι από 300 δάσκαλοι / καθηγητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επειδή αρνήθηκαν να συμμορφωθούν με τον κώδικα ένδυσης που απαγορεύει το φερετζέ στους χώρους εργασίας. Το ζήτημα του φερετζέ είναι αμφιλεγόμενο και αυξάνονται τα περιστατικά δίωξης των γυναικών που τον φορούν. Αναφέρεται επίσης ότι απολύθηκαν στρατιωτικοί επειδή υποστήριζαν

¹⁸⁵ European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001), 37, para. J 30.

¹⁸⁶ United Nations, Human Rights Commission, Question of Violation of Human Rights and Fundamental Freedoms in any part of the World, Written Statement submitted by the International Federation of Human Rights, a non-governmental organization in special consultative status, 55th session, E/CN.4/1999/NGO/19,1999.

¹⁸⁷ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 97.

τις ισλαμικές ομάδες ή επειδή ψήφιζαν το κόμμα FP ή επειδή οι γυναίκες της οικογένειάς τους φορούσαν φερετζέ¹⁸⁸.

Ένοπλες ομάδες της αντιπολίτευσης

IBDA (Islamist Great Eastern Raiders - Front / Μέτωπο Επίθεσης της Ισλαμικής Μεγάλης Ανατολίας): ανέλαβε την ευθύνη για αρκετές τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν στα τέλη του 1999 και στις αρχές του 2000. Τον Απρίλιο του 2001 ο Salih Izzet Erdis, ο αρχηγός της ομάδας καταδικάστηκε σε θάνατο κατηγορούμενος για απόπειρα ανατροπής του κοσμικού κράτους.

Χεζμπολάχ: τον Ιανουάριο του 2000 η κυβέρνηση εξαπέλυσε σημαντική επιχείρηση κατά της σκληροπυρηνικής αντάρτικης ομάδας Χεζμπολάχ. Σε ένοπλη σύγκρουση της αστυνομίας και των μελών της ομάδας σκοτώθηκε ο αρχηγός της Husain Velioğlu και συνελήφθησαν δύο στενοί συνεργάτες του. Πληροφορίες των δύο αυτών συνεργατών του οδήγησαν την αστυνομία στην ανακάλυψη εννέα σωρών αντρών που πιστεύεται ότι υπήρξαν θύματα απαγωγής στην Κωνσταντινούπολη. Στις αρχές του 2000 η επιχείρηση οδήγησε στη σύλληψη και στην κράτηση 690 ύποπτων μελών της οργάνωσης και στην ανακάλυψη πλέον των 50 σωρών, που πιστεύεται ότι ήσαν θύματά της. Η κυβέρνηση αρνήθηκε ότι ανέχθηκε τις δραστηριότητες της Χεζμπολάχ λόγω της δράσης της κατά του PKK και το γραφείο του Προϊσταμένου της Δημόσιας Διοίκησης αρνήθηκε τους ισχυρισμούς περί σχέσεων της οργάνωσης με τις ένοπλες δυνάμεις. Το Φεβρουάριο του 2000 η Τσιλέρ αρνήθηκε ότι στη διάρκεια της πρωθυπουργίας της το κράτος προμήθευσε με όπλα τα μέλη της ομάδας και το Μάρτιο του 2000 δύο περιφερειακοί υπάλληλοι του κόμματος FP συνελήφθησαν ως ύποπτοι συμμετοχής στην οργάνωση.

DHKP-C (Revolutionary People's Liberation Party – Front / Λαϊκό Επαναστατικό Απελευθερωτικό Κόμμα – Μέτωπο): τα περιστατικά τρομοκρατίας συνεχίστηκαν το 2000 και το 2001. Το Δεκέμβριο του 2000 δύο αστυνόμοι σκοτώθηκαν και άλλοι τρεις τραυματίστηκαν στην Κωνσταντινούπολη στα πλαίσια επίθεσης σε λεωφορείο. Την ευθύνη ανέλαβε το εκτός νόμου κόμμα DHKP-C, το οποίο κατηγορήθηκε από τις αρχές ότι υποστηρίζει την απεργία πείνας των φυλακισμένων.

PKK (Kurdistan Workers' Party - Κόμμα των Εργατών του Κουρδιστάν): στις αρχές Αυγούστου του 1999 το PKK διακήρυξε μονομερή παύση πυρός και τότε ο Οτσαλάν ανακοίνωσε ότι η ομάδα του ήταν έτοιμη να παραδώσει τα όπλα με αντάλλαγμα την αναγνώριση των δικαιωμάτων των κούρδων. Οι αντάρτες του PKK αναχώρησαν από την Τουρκία στα τέλη του μήνα. Το Σεπτέμβριο του 1999 συνεκλήθη στις Βρυξέλλες το εξόριστο κουρδικό κοινοβούλιο το οποίο αποφάσισε να διαλυθεί και να προσχωρήσει στο Εθνικό Κογκρέσο του Κουρδιστάν. Μετά την παύση πυρός μειώθηκε δραστικά ο αριθμός των συγκρούσεων στη νοτιοανατολική Τουρκία και τον Οκτώβριο του 1999 η κυβέρνηση μείωσε τον αριθμό των σημείων ελέγχου στην περιοχή. Το Φεβρουάριο του 2000 το PKK ανακοίνωσε επίσημα το τέλος του πολέμου που είχε κηρύξει κατά της Τουρκίας και δήλωσε ότι θα αγωνιστεί για τα δικαιώματα των κούρδων στο πλαίσιο της ειρήνης και της δημοκρατίας. Τον ίδιο μήνα συνελήφθησαν τρία μέλη του HADEP με την κατηγορία ότι υποστήριζαν το PKK. Αφέθηκαν ελεύθερα με εγγύηση. Η Τουρκία αρνήθηκε στους πολιτικούς της ΕΕ να επισκεφθούν τον Οτσαλάν στη φυλακή¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 98.

¹⁸⁹ United Nations, Human Rights Commission, Question of Violation of Human Rights and Fundamental Freedoms in any part of the World, Written Statement submitted by the International Federation of Human Rights, a non-governmental organization in special consultative status, 55th session, E/CN.4/1999/NGO/19,1999.

Μετά τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν οι ένοπλες δραστηριότητες του ΡΚΚ μειώθηκαν δραστικά. Αναφέρεται ότι απέμειναν μόνον 400-500 αντάρτες. Η από 8.11.200 Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία και η Ετήσια Έκθεση για την Πρόοδο της Τουρκίας στη Διαδικασία Ένταξης στην ΕΕ αναφέρουν ότι το 1999 σημειώθηκαν 488 συγκρούσεις ενώ τους πρώτους πέντε μήνες του 2000 μόλις 5. Επίσης το Πρακτορείο Ειδήσεων ΑΝΑΤΟΛΙΑ ανέφερε ότι μειώθηκε ο αριθμός των ένοπλων συγκρούσεων τους πρώτους πέντε μήνες του 2000. Το ΡΚΚ διατηρεί ισχυρούς θύλακες στην Ευρώπη, την πολιτική του πτέρυγα στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες και πολλά από τα μέλη του στη Γερμανία.

Στην έκθεση του Μαΐου 2001 του Υπουργείου Εξωτερικών των Κάτω Χωρών αναφέρεται ότι απολύθηκαν από τις φυλακές, κατ' εφαρμογή του νόμου περί αμνηστίας της 21.12.2000, 1.660 άτομα που είχαν καταδικαστεί πριν την 23.4.1999 με την κατηγορία ότι υποστήριζαν το ΡΚΚ. Όμως, οι απολυθέντες κινδυνεύουν να υποστούν εκ νέου διώξεις αφού ανέκυψε διαφωνία για τη μεταχείρισή τους ανάμεσα στη στρατιωτική εξουσία και στον Πρόεδρο της χώρας. Όσοι είχαν δραστηριοποιηθεί περιστασιακά με το ΡΚΚ αντιμετωπίζουν κίνδυνο δίωξης κατ' εφαρμογή του άρθρου 169 του ΠΚ επειδή υποστήριζαν παράνομη οργάνωση. Η ανώτατη ποινή που προβλέπεται είναι φυλάκιση τριών ετών και εννέα μηνών. Τα μέλη των οικογενειών των μελών του ΡΚΚ υποφέρουν από την κακομεταχείριση των αρχών. Όμως, εάν οι αρχές πείθονται ότι δεν συνδέονται με το ΡΚΚ δεν κινδυνεύουν από δίωξη. Η Γερμανία έχει επικηρύξει το ΡΚΚ και από το 1995 έχει συμφωνήσει με την τουρκική κυβέρνηση ότι θα ενημερώνεται για τους λόγους για τους οποίους η Τουρκία ασκεί ποινική δίωξη στους υποστηρικτές του κόμματος. Η Γερμανία έχει απελάσει 36 άτομα βάσει αυτής της συμφωνίας¹⁹⁰.

ΤΙΚΚΟ (Workers and Peasants Army of Turkey - Στρατός των Εργατών και των Αγροτών της Τουρκίας): η παράνομη ένοπλη οργάνωση ΤΙΚΚΟ συνεχίζει τις δραστηριότητές της αν και αναφέρεται δραστική μείωση των συγκρούσεων.

Υποστηρικτές των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η άσκηση κριτικής στις αρχές ή η έκφραση γνώμης για τον τρόπο που αντιμετωπίζει το κράτος την κοινωνία χαρακτηρίζονται συχνά ως εκδήλωση μη αφοσίωσης στην κρατική εξουσία που αγγίζει τα όρια της προδοσίας. Το 1998 εντάθηκαν οι επιθέσεις και οι κατασταλτικές πρακτικές σε βάρος των υποστηρικτών των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των σχετικών οργανώσεων. Οργανωμένες επιθέσεις δέχθηκε η Εταιρεία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (HRA), τα διάφορα παραρτήματά της ανά τη χώρα και τα μέλη του διοικητικού της συμβουλίου. Απαγορεύθηκε η λειτουργία των γραφείων της στις πόλεις Diyarbakir, Mardin, Balikesir και Bursa. Μηνύσεις υποβλήθηκαν σε βάρος των μελών του διοικητικού συμβουλίου της οργάνωσης και άρχισαν ανακρίσεις. Στις 12.5.1998 δέχθηκε ένοπλη επίθεση στην έδρα της HRA ο Akin Birdal, πρόεδρος της οργάνωσης και αντιπρόεδρος της FIDH. Ο κύριος Birdal τραυματίστηκε από έξη σφαίρες. Τον Οκτώβριο του 1998 δικαστήριο κρατικής ασφάλειας της Άγκυρας τον καταδίκασε σε φυλάκιση ενός έτους για ομιλία που εκφώνησε στις 1.9.1998, επ' ευκαιρία του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Ειρήνης. Το Δεκέμβριο του 1998 ο κύριος Birdal καταδικάστηκε πάλι σε φυλάκιση ενός έτους για ομιλία που εκφώνησε το 1995. Είκοσι μηνύσεις ασκήθηκαν σε βάρος του. Το 1998 η αστυνομία άσκησε ισχυρές πιέσεις στην Οργάνωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Αλληλεγγύης των Καταπιεσμένων (Mazlum-Der)¹⁹¹. Το παράρτημα της HRA στο Ντιαρμπακίρ παρέμεινε κλειστό το

¹⁹⁰ The Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Country report – Turkey, 5/2001.

¹⁹¹ United Nations, Human Rights Commission, Question of Violation of Human Rights and Fundamental Freedoms in any part of the World, Written Statement submitted by the International Federation of Human Rights, a non-governmental organization in special consultative status, 55th session, E/CN.4/1999/NGO/19,1999.

1999. Η οργάνωση Mazlum Der έπαυσε να λειτουργεί οριστικά με απόφαση του τοπικού κυβερνήτη. Το γραφείο της στη Μαλάτια έκλεισε το Μάιο του 1999.

Το Σεπτέμβριο του 1999 ο Mehmet Ali Irtemcelik, ο υπουργός επί θεμάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων δήλωσε δημόσια την επιθυμία του για «την έναρξη ενός βάσιμου και ειλικρινούς διαλόγου» με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁹².

Οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέχισαν να αντιμετωπίζουν προβλήματα στη λειτουργία τους. Το 2000 υπέστησαν κακομεταχείριση έως δίωξη από τις αρχές. Τα γραφεία της οργάνωσης HRA στο Ντιαρμπακίρ και στη Βαν και το γραφείο της Mazlum Der στη Μαλάτια παρέμειναν κλειστά τους περισσότερους μήνες του χρόνου. Εμπόδια αντιμετώπισε η Πλατφόρμα για τη Δημοκρατία του Ντιαρμπακίρ, μια ομάδα πολιτών, όταν αποπειράθηκε να διασχίσει τα τουρκο-ιρακινά σύνορα για να διερευνήσει στο Βόρειο Ιράκ τις συνθήκες θανάτου σαράντα περίπου πολιτών που σκοτώθηκαν στη διάρκεια του βομβαρδισμού που εξαπέλυσαν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις κατά της πόλης Lolan της επαρχίας Kendakor τον Αύγουστο του 2000¹⁹³.

Αναφέρεται ότι υπέστησαν κακομεταχείριση τα μέλη της HRF, μιας οργάνωσης που παρέχει υπηρεσίες αποκατάστασης στα θύματα των βασανιστηρίων και στις οικογένειές τους. Δύο υπάλληλοι της οργάνωσης παραπέμφθηκαν ενώπιον της δικαιοσύνης κατ' εφαρμογή του Νόμου περί Διαδηλώσεων επειδή παρακολούθησαν την κηδεία ενός εκ των θυμάτων της βίαιης επέμβασης στη φυλακή Ulaucanlar. Είκοσι πέντε δικηγόροι του Δικηγορικού Συλλόγου του Ντιαρμπακίρ συνελήφθησαν, κρατήθηκαν και βασανίστηκαν. Εν συνεχεία αφέθηκαν ελεύθεροι και ασκήθηκε σε βάρος τους ποινική δίωξη. Οι δικηγόροι κουρδικής καταγωγής διώκονται. Όμως, από διώξεις κινδυνεύουν και οι μη κουρδικής καταγωγής δικηγόροι που αγωνίζονται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁹⁴.

Οι αρχές υποβάλλουν σε κακομεταχείριση τις Μητέρες του Σαββάτου, μια ομάδα γυναικών που πραγματοποιούσε αγρυπνίες υπέρ των αγνοουμένων στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης. Σε κάποιες περιπτώσεις η αστυνομία τους απαγόρευσε να φθάσουν στο σημείο συνάντησης ενώ σε άλλες διέταξε τη βραχεία κράτησή τους, κατάσχεσε τα έγγραφα ταυτότητάς τους και τα διαβατήρια και τους άσκησε έντονη πίεση, συμπεριλαμβανόμενων της κακομεταχείρισης και της στέρησης της ελευθερίας τους. Οι κυβερνητικές αρχές ισχυρίστηκαν ότι στο κίνημα αυτό παρεισέφρησαν μέλη παράνομων οργανώσεων¹⁹⁵. Οι εβδομαδιαίες αγρυπνίες σταμάτησαν το 1999, τέσσερα περίπου χρόνια μετά την έναρξή τους¹⁹⁶.

Οι τοπικές μη κυβερνητικές αναπτυξιακές οργανώσεις που συνεργάζονται με την κυβέρνηση αντιμετωπίζονται καλλίτερα από αυτές που μάχονται για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό-αποκαλούνται «ιδρύματα» και το έργο τους δεν επικεντρώνεται στην ικανοποίηση των αναγκών των εκτοπισθέντων, αλλά στις ανθρωπιστικές ανάγκες των απόρων. Αυτές οι οργανώσεις επιτυγχάνουν να χρηματοδοτούνται από τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές¹⁹⁷.

¹⁹² Human Rights Watch, World Report 2000, Turkey – Human Rights Developments.

¹⁹³ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

¹⁹⁴ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 100.

¹⁹⁵ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including questions of Disappearances and Summary Executions, Report of the Working Group on enforced or involuntary Disappearances, 55th session, E/CN.4/1999/62/Add.2, 28.12.1998, para. 31.

¹⁹⁶ Amnesty International, Annual Report 2000, Turkey, p. 3.

¹⁹⁷ US Committee for Refugees, The Wall of Denial: Internal Displacement in Turkey, 1/1999, p. 25.

Εσωτερικά εκτοπισμένοι

Οι επιχειρήσεις του τουρκικού στρατού για την εκκένωση των χωριών που κρίθηκαν ύποπτα υποστήριξης του PKK άρχισαν το 1993. Έκτοτε, οι δυνάμεις ασφαλείας έχουν ερημώσει από τον πληθυσμό τις ορεινές και αγροτικές περιοχές και έχουν αναγκάσει τους κατοίκους να μεταναστεύσουν στα αστικά κέντρα προκαλώντας ιδιαίτερες οικονομικές δυσκολίες σε μεγάλο αριθμό εκτοπισμένων, οι περισσότεροι από τους οποίους ήσαν βοσκοί ή απασχολούνταν στην αγροτική οικονομία. Πολλοί εκτοπισμένοι συνωστίζονται στις επαρχιακές πόλεις, όπως στο Ντιαρμπακίρ και στη Μπάτμαν, διπλασιάζοντας περίπου τον πληθυσμό τους.

Η έκθεση του Ιουνίου του 1998 της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Μετανάστευσης αναφέρει ότι 401.328 πολίτες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν 3.428 περιοχές κατοικιών, από τις οποίες 905 ήταν χωριά και 2.523 οικισμοί. Τα 517 από τα 905 χωριά και οι 1.614 από τους 2.523 οικισμούς εκκενώθηκαν λόγω της κατάστασης ανάγκης που πυροδότησε τη μετακίνηση 251.366 ανθρώπων. Άλλοι 126.969 άνθρωποι μετανάστευσαν εκτός της περιοχής που είχε κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης εκκελώνοντας 303 χωριά και 2.345 οικισμούς. Σύμφωνα με την έκθεση το 6% του συνολικού αριθμού των εκτοπισθέντων επέστρεψαν στη γενέτειρα γη τους, ενώ 378.335 ζουν ακόμα μακριά από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Τα προαναφερόμενα στατιστικά στοιχεία προέρχονται από το Γραφείο του Κυβερνήτη της Περιοχής που έχει κηρυχθεί σε κατάσταση ανάγκης και θεωρούνται επίσημα. Σύμφωνα με την Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ δεν περιλαμβάνουν όσους διέφυγαν λόγω των συγκρούσεων με τους πολιτοφύλακες ακόμα και όταν τα χωριά τους δεν εκκενώθηκαν. Αν και οι εκτοπισθέντες επιστρέφουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους και μετεγκαθίστανται δεν αναμένεται σημαντικό ρεύμα επαναπατρισμού αν δεν βελτιωθούν η οικονομική ανάπτυξη και η κατάσταση ασφάλειας στη νοτιοανατολική Τουρκία¹⁹⁸.

Αναφέρεται ότι οι εσωτερικά εκτοπισμένοι δέχονται απειλές για να μην καταθέσουν για τις αιτίες και τις συνέπειες της μετακίνησής τους, ιδιαίτερα ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στην υπόθεση *Akdinar* και άλλοι κατά Τουρκίας το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι οι τουρκικές αρχές ασκούν «παράνομη και απαράδεκτη πίεση» στους προσφεύγοντες για να αποσύρουν τις προσφυγές τους. Τον Ιούνιο του 1998 η Τουρκική Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Μετανάστευση κατηγόρησε τις κυβερνητικές πηγές για όσα αναφέρουν για την εσωτερική μετακίνηση των πληθυσμών.

Έλεγχος των Εκτοπισθέντων: τον Αύγουστο του 1998 ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας απέρριψε την πρόταση του δημάρχου της Κωνσταντινούπολης *Reser Tayyip Edroga* για έκδοση εσωτερικής βίζας σε όσους μεταναστεύουν στις πόλεις όπως για παράδειγμα στην Κωνσταντινούπολη. Ο Υπουργός Εξωτερικών επέμεινε ότι η Τουρκία δεν θα περιορίζει την αγροτική – αστική μετανάστευση. Όμως, η Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ αναφέρει περιστατικά όπου δήμαρχοι και κυβερνήτες αρνήθηκαν την είσοδο ή απέλασαν με συνοπτικές διαδικασίες εσωτερικούς μετανάστες. Αναφέρεται ότι τον Ιούνιο του 1997 τοπικός αξιωματούχος της Βάν επαναπροώθησε 270 ανθρώπους από το χωριό *Doganli* της επαρχίας *Hakkari* που ήταν θέατρο σφοδρών συγκρούσεων. Τον Αύγουστο του 1998 ο *Kemal Yazicioglu* κυβερνήτης της *Ordu* απομάκρυνε εκατοντάδες κούρδους μετανάστες αρνούμενος την είσοδο σε άλλους εκατό. Αναφέρεται ότι η σκληρότερη μορφή ελέγχου των μεταναστών είναι η δολοφονία ή η εξαφάνιση όσων μιλούν για τις συνθήκες διαβίωσής τους¹⁹⁹.

Στην Κωνσταντινούπολη διαμένουν 1.500.000 νέο-μετανάστες και αρκετοί στη Σμύρνη και στην Άγκυρα. Οι αρχές δεν μεταχειρίζονται διακριτικά τους τούρκους κουρδικής εθνοτικής καταγωγής. Αλλά οι κούρδοι που δημόσια ή με πολιτικά μέσα ασπάζονται αποσχιστικές απόψεις κινδυνεύουν σοβαρά να υποστούν κακομεταχείριση και δίωξη από τις αρχές. Όλοι

¹⁹⁸ US Committee for Refugees, *The Wall of Denial: Internal Displacement in Turkey*, 1/1999, p. 6.

¹⁹⁹ US Committee for Refugees, *The Wall of Denial: Internal Displacement in Turkey*, 1/1999, p. 11-15.

οι πολίτες της Τουρκίας υποχρεούνται να καταγραφούν στον τοπικό mihtar (αρχηγό, αντι-πρόσωπο της γειτονιάς) αλλά δεν έχουν καταγραφεί οι περισσότεροι από τους κατοίκους της νοτιοανατολικής Τουρκίας που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις ιδιαίτερες πατρίδες τους λόγω της κατάστασης ασφαλείας. Προτιμούν να είναι «αφανείς» περισσότερο για λόγους φοροδιαφυγής και όχι επειδή φοβούνται την καταπίεση²⁰⁰. Οι κούρδοι που μεταναστεύουν δυτικά μεταφέρουν τον πολιτισμό τους, την ταυτότητα του χωριού τους αλλά λίγες δεξιότητες και είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Δεν απαγορεύονται οι ιδιωτικές συνομιλίες στην κουρδική. Το Σύνταγμα όμως απαγορεύει στις μειονότητες να μιλούν τη μητρική τους γλώσσα, συμπεριλαμβανομένης της κουρδικής, στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και στα σχολεία. Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τα πολιτικά κόμματα²⁰¹.

Αποζημίωση / Χρηματική βοήθεια / Απασχόληση: η Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ υπογράμμισε ότι η κυβέρνηση παρέλειψε να αποζημιώσει όσους αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν λόγω του πολέμου που μαίνεται στη νοτιοανατολική Τουρκία συμπεριλαμβανομένων όσων εκτοπίστηκαν λόγω της δράσης των σωμάτων ασφαλείας. Η μικρού ύψους αποζημίωση που καταβλήθηκε διανεμήθηκε με τρόπο διακριτικό ανάλογα με την αφοσίωση που επιδεικνύουν οι δικαιούχοι στο καθεστώς. Αναφέρεται ότι η κουρδική φυλή Ashiret που παραδοσιακά έχει καλές σχέσεις με την κυβέρνηση έτυχε καλλίτερης μεταχείρισης.

Οι περισσότεροι από τους εκτοπισθέντες απασχολούνταν στον αγροτικό τομέα πριν μετακινηθούν στα αστικά κέντρα. Οι κούρδοι μετανάστες ζουν στις φτωχογειτονιές των μεγαλουπόλεων. Κάποιοι έχουν εξοικειωθεί με τη ζωή της πόλης και εργάζονται στην οικοδομή και στις μεταφορές, αλλά οι ενήλικες και κυρίως οι ηλικιωμένοι δεν καταφέρνουν να προσαρμοσθούν. Οι ηλικιωμένοι δεν λαμβάνουν βοήθεια από φιλανθρωπίες και δεν υπάρχει σύστημα πρόνοιας για τους άπορους και άλλες ευάλωτες άνεργες πληθυσμιακές ομάδες.

Στέγαση σε έκτακτες περιπτώσεις και μακροπρόθεσμη πολιτική: η έκθεση της Τουρκικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής του 1997 αναφέρει ότι στις πόλεις Diyarbakir, Hakkari, Sirnak, Tunceli, Van, Bignol, Bitlis, Mardin και Mus ανεγέρθηκαν 5.524 σπίτια για να στεγαστούν οι εσωτερικά εκτοπισμένοι. Αναφέρεται όμως ότι η παραχώρηση των σπιτιών εξαρτάται από τη συνεργασία που είχαν οι αιτούντες εκτοπισμένοι με το σώμα πολιτοφυλάκων της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Διαμερίσματα που ανεγέρθηκαν για τους άπορους νοικιάστηκαν τελικά σε επαγγελματίες που μπορούν να καταβάλουν το υψηλό ενοίκιο. Η κυβέρνηση χρηματοδότησε πρόγραμμα μετεγκατάστασης το οποίο κατέκρινε η κοινοβουλευτική επιτροπή υπογραμμίζοντας ότι οι «μετανάστες δεν έλαβαν σοβαρά υπόψη την προοπτική του επαναπατρισμού γιατί οι εκλεγμένες κυβερνήσεις με τις δηλώσεις τους δεν υποστήριξαν με θέρμη την έναρξη εφαρμογής των σχετικών προγραμμάτων ούτε παρείχαν την αναγκαία για την υλοποίησή τους κρατική υποστήριξη». Μόνον 2.000 κοινότητες χαρακτηρίστηκαν επίσημα ασφαλείς, οι υπόλοιπες ανασφαλείς και δεν επετράπη στους κατοίκους τους να επιστρέψουν. Ο επαναπατρισμός σε κάποια χωριά εμποδίστηκε από τους πολιτοφύλακες άλλων χωριών. Το Νοέμβριο του 1994 ανακοινώθηκε το «Πρόγραμμα Κεντρικά Χωριά» και τον Ιούλιο του 1995 το πρόγραμμα «Επαναπατρισμού στα Χωριά» της νοτιοανατολικής Τουρκίας: και τα δύο αφορούσαν την αποκατάσταση των εκτοπισμένων στις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Το δεύτερο από αυτά τα προγράμματα είχε ως στόχο την εγκατάσταση των κατοίκων των ορεινών περιοχών σε κεντρικά χωριά που ιδρύθηκαν σε κρατική γη κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα. Το κράτος προγραμμάτιζε να παραχωρήσει καλλιεργήσιμη γη και στέγη με δάνεια που θα εξοφλούνταν σε 15-20 χρόνια.

²⁰⁰ Immigration and Nationality Directorate, Home Office, United Kingdom, Report of the fact-finding mission to Turkey (17/23.3), 8/2001, p. 16.

²⁰¹ USDOS, Turkey Country Report on Human Rights Practices 2000, 2/2001.

Οι επαγγελματίες της υγείας ανέφεραν ότι η υγεία ήταν ο πλέον αρνητικός δείκτης της ταχείας αύξησης του αστικού πληθυσμού και της έλλειψης των εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας. Τα προβλήματα υγείας αποδίδονται στη διαβίωση σε συνθήκες συνωστισμού, στην ακατάλληλη θέρμανση, στις ανθυγιεινές συνθήκες, στην κακή διατροφή, στο ανεπαρκές και βρώμικο πόσιμο νερό, στο ακατάλληλο από πλευράς υγιεινής αποχετευτικό σύστημα και στην ακατάλληλη από πλευράς δημόσιας υγείας απόθεση απορριμμάτων καθώς και στις πρότερες τραυματικές εμπειρίες που προκαλούν ψυχολογική διατάραξη.

Η εκπαίδευση των εκτοπισθέντων παιδιών είναι χαμηλού επιπέδου καθώς χρειάζονται αλλά δεν έχουν τα μέσα να αγοράσουν τα βασικά εκπαιδευτικά εργαλεία όπως βιβλία κλπ ακόμα και όταν η δημόσια εκπαίδευση είναι δωρεάν. Οι μετανάστες διακόπτουν την εκπαίδευσή τους όταν αδυνατούν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες διαβίωσης²⁰².

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας οι κάτοικοι των νοτιοανατολικών περιοχών της χώρας υποστήριζαν το PKK επειδή το κράτος του στέρησε τις ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής τους. Η κυβέρνηση πραγματοποίησε σημαντικές επενδύσεις στη νοτιοανατολική Ανατολία, που έχει πληγεί περισσότερο από τις συγκρούσεις, υλοποιώντας το αναπτυξιακό πρόγραμμα GAP (Guneysdogu Anadolu Projesi), που περιλαμβάνει 13 υπο-προγράμματα υδροηλεκτρικής παραγωγής και άρδευσης καθώς και προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης και στέγασης²⁰³. Αναφέρεται ότι το πρόγραμμα GAP δεν είναι επωφελές καθώς τα νερά του Ευφράτη εκτρεπόμενα με τα φράγματα και τις δεξαμενές χρησιμοποιούνται τελικά για την άρδευση γης των ολίγων εκεί όπου το σύστημα ιδιοκτησίας παραμένει φεουδαρχικό. Η παραγωγή ηλεκτρισμού διοχετεύεται εκτός της περιοχής και δεν υπάρχει οικοδομική δραστηριότητα στα νοτιοανατολικά. Είναι ανύπαρκτες οι συνοδευτικές του GAP μεταρρυθμίσεις στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης. Η κατασκευή των δεξαμενών νερού εξανάγκασε σε μετανάστευση 100.000 πολίτες, γιατί 150 χωριά και οικισμοί κατακλύστηκαν από νερό. Οι σχετικές αποζημιώσεις δεν χρηματοδότησαν την ίδρυση νέων χωριών. Δόθηκαν σε όσους μετακινήθηκαν στα δυτικά της χώρας και εγκαταστάθηκαν στις φτωχογειτονιές των αστικών κέντρων²⁰⁴.

Η Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ ανέφερε ότι το 2000 10.000 πολίτες επέστρεψαν στα χωριά τους ή μετεγκαστάθηκαν σε χωριά που κτίστηκαν κοντά σ' αυτά που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν. Σύμφωνα με τη Χωροφυλακή περισσότεροι από 28.000 άνθρωποι επέστρεψαν το 2000 στην περιοχή που έχει κηρυχτεί σε κατάσταση ανάγκης και σε γειτονικές περιοχές. Η Χωροφυλακή ανέφερε ότι υποβλήθηκαν περίπου 238.900 συμπληρωματικές αιτήσεις επαναπατριsmού σε 621 χωριά και 641 οικισμούς αλλά μόνον το ένα τρίτο εξ αυτών εγκρίθηκαν, κυρίως για λόγους ασφαλείας. Όσοι επέστρεψαν βάσει αυτού του προγράμματος έλαβαν από την κυβέρνηση ζώα για εκμετάλλευση και οικονομική βοήθεια. Όμως οι μη κυβερνητικές οργανώσεις θεωρούν ότι το πρόγραμμα αυτό συνιστά κρατική αυθαιρεσία αφού οι αρχές προσπαθούν να αποτρέψουν τους πολίτες να επιστρέψουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους και επιδιώκουν να αφομοιώσουν και να διατηρήσουν υπό τον έλεγχό τους τον πληθυσμό των «νεόδητων χωριών»²⁰⁵.

Εναλλακτική του ασύλου λύση στο εσωτερικό της Τουρκίας : σύμφωνα με το ACCORD (Αυστριακό Κέντρο για την Έρευνα και Τεκμηρίωση των Χωρών Καταγωγής των Προσφύγων και του Ασύλου) ομάδες υψηλού κινδύνου που μετακινούνται από τα ανατολικά στα δυτικά της χώρας ζουν καλλίτερα από ότι στις περιοχές από τις οποίες κατάγονταν. Όμως όσοι διώκονταν για ποινικά αδικήματα δεν μπορούσαν να έχουν καλλίτερες συνθήκες

²⁰² US Committee for Refugees, The Wall of Denial: Internal Displacement in Turkey, 1/1999, p. 22.

²⁰³ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17/23.2.2001), 22.8.2001, p. 17.

²⁰⁴ US Committee for Refugees, the Wall of Denial: Internal Displacement in Turkey, 1/1999, p. 26.

²⁰⁵ USDOS, Turkey Country Report on Human Rights Practices 2000, 2/2001.

διαβίωσης στα δυτικά. Κάποιοι αντιμετώπισαν κακομεταχείριση από τις κρατικές αρχές της Κωνσταντινούπολης. Κατά την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες όταν η δίωξη προέρχεται από το κράτος δεν υπάρχει εναλλακτική του ασύλου λύση ούτε είναι εφικτή η δυνατότητα μετεγκατάστασης στη χώρα καταγωγής. Η κατάσταση μπορεί να είναι διαφορετική για όσους διώκονται από τους πολιτοφύλακες ή από μη κρατικά όργανα²⁰⁶.

Η έκθεση του Μαΐου του 2001 του Υπουργείου Εξωτερικών της Ολλανδίας αναφέρει ότι προσφέρονται ευκαιρίες σε όσους επιθυμούν να μετεγκατασταθούν στη Κωνσταντινούπολη, στα Άδανα, στην Ατάλεια, στην Άγκυρα και στη Σμύρνη. Οι πόλεις της νοτιοανατολικής Τουρκίας δεν είναι κατάλληλες γιατί ο πληθυσμός ζει σε συνθήκες συνωστισμού. Η κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση εξαρτάται από τα άτομα. Οι άνθρωποι θα μπορούσαν να βελτιώσουν αποτελεσματικότερα τη ζωή τους εάν γνώριζαν την τουρκική γλώσσα, εάν είχαν τα κατάλληλα προσόντα για εργασία καθώς και τα οικονομικά μέσα. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών η εναλλακτική του ασύλου λύση δεν είναι πάντα εφικτή για όσους δεν γνωρίζουν την τουρκική, δεν έχουν τα αναγκαία οικονομικά μέσα και την υποστήριξη της οικογένειάς τους ή της φυλής τους. Αναφέρεται ότι οι Γεζίντις και οι Ασύριοι Χριστιανοί έχουν προβλήματα ενσωμάτωσης εκτός της νοτιοανατολικής Τουρκίας λόγω της ηλικίας τους, των περιορισμένων κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών δυνατοτήτων τους και των ολιγομελών κοινοτήτων τους που είναι εγκατεστημένες σε άλλες περιοχές της Τουρκίας²⁰⁷.

Η εναλλακτική του ασύλου λύση για τις γυναίκες της νοτιοανατολικής Τουρκίας είναι περισσότερο περίπλοκη. Η θέση της γυναίκας στην Τουρκία εξαρτάται από τον τόπο καταγωγής της και τις συνθήκες διαβίωσής της (αγροτικό / αστικό περιβάλλον), από την κοινωνική τάξη της οικογένειάς της, την εκπαίδευσή της και τις θρησκευτικές της παραδόσεις. Οι γυναίκες αυτής της πληθυσμιακής ομάδας ζουν περιορισμένες στο σπίτι και απασχολούνται στους αγρούς. Σύμφωνα με το ACCORD αδυνατούν να προσαρμοστούν στις αστικές συνθήκες διαβίωσης όσες – αναζητώντας προστασία – αναχωρούν με τις οικογένειές τους για τις πόλεις της δυτικής Τουρκίας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εκτόπιση ή η μετανάστευση στα αστικά κέντρα οφείλονται σε οικονομικούς ή άλλους λόγους οι βεντέτες και η κακοποίηση των γυναικών αποτελούν ιδιαίτερα εκτεταμένα φαινόμενα. Πιστεύεται ότι οι βεντέτες και η κακοποίηση δεν χαρακτηρίζουν μόνον τις αγροτικές περιοχές αλλά και τις συντηρητικές οικογένειες της Κωνσταντινούπολης.

Η Τουρκική Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Μετανάστευση υπογράμμισε ότι οι δυνάμεις ασφαλείας συνέβαλαν καθοριστικά στην ερήμωση των χωριών: πυρπόλησαν τα σπίτια και τα ζωντανά των κατοίκων τους αναγκάζοντάς τους να μεταναστεύσουν. Δύο είναι τα σημαντικά εμπόδια που αποτρέπουν την επιστροφή των χωρικών. Η κακομεταχείριση που υποφέρουν οι κάτοικοι από τις δυνάμεις ασφαλείας είναι το πρώτο. Όπως αναφέρεται στην εφημερίδα *Ozgur Bakis*, το Φεβρουάριο του 2000 εκκενώθηκε το χωριό *Savet* μετά από επίθεση που εξαπέλυσαν οι δυνάμεις ασφαλείας. Δεύτερον, η κυβέρνηση δεν έχει δηλώσει απερίφραστα τη βούλησή της να στηρίξει τον επαναπατρισμό όλων των εκτοπισθέντων στη γενέτειρα γη τους. Αντίθετα, ασκεί πιέσεις υλοποιώντας τα προγράμματα των «νεόδημων χωριών» που προβλέπουν την εγκατάσταση των χωρικών σε κυβερνητική γη υπό τον άγρυπνο έλεγχο των δυνάμεων ασφαλείας. Το ποσοστό του επαναπατρισμού στα χωριά ήταν χαμηλό και η Έκθεση του 1999 του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανέφερε ως επίσημο κυβερνητικό στοιχείο την επιστροφή

²⁰⁶ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR/ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 100.

²⁰⁷ The Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Country report – Turkey, 5/2001.

26.481 κατοίκων²⁰⁸. Η Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ ανέφερε ότι το 2000 ζήτησαν να επαναπατριστούν περίπου 50.000 οικογένειες που αντιπροσωπεύουν συνολικό πληθυσμό 400.000 ανθρώπων. Πιστεύεται ότι λιγότεροι από 50.000 άνθρωποι επέστρεψαν στη γενέτειρά τους. Η έκθεση αναφέρει ότι η εφαρμογή του κυβερνητικού προγράμματος επαναπατρισμού περιλαμβάνει έλεγχο της αφοσίωσης στην τοπική πολιτική εξουσία, όπως για παράδειγμα συμφωνία για συμμετοχή στο σύστημα πολιτοφυλάκων των χωριών, δηλαδή στο σύστημα από το οποίο διέφυγαν οι επαναπατριζόμενοι. Αναφέρεται ότι προσκόμματα στην ευημερία των επαναπατριζομένων δημιουργούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στις γεωργικές τους ασχολίες ή στην ανακατασκευή των σπιτιών τους κοντά στα χωριά τους που είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν. Αναφέρεται ότι στρατιώτες της Διοίκησης Χωροφυλακής της Lice πυρπόλησαν τον Οκτώβριο του 2000 σπίτια, προσωρινά στέγαστρα και σοδειές που ανήκαν σε δώδεκα οικογένειες που εκτοπίστηκαν το 1993 και επέστρεψαν στο Akcarınar στην περιοχή Lice του Ντιαρμπακίρ. Οι χωρικοί ισχυρίστηκαν ότι προηγουμένως οι τοπικές αρχές τους είχαν χορηγήσει άδεια επαναπατρισμού. Η Επιτροπή Προσφύγων των ΗΠΑ προβλέπει σημαντικό ρεύμα επαναπατρισμού για το 2001 εφόσον βέβαια δεν επιδεινωθεί η κατάσταση ασφαλείας²⁰⁹.

Αναφέρεται ότι ο Αντιπρόσωπος του ΟΗΕ για τους Εσωτερικά Εκτοπισμένους αναμένεται να επισκεφθεί την Τουρκία το φθινόπωρο του 2001²¹⁰.

Γυναίκες

Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν διακριτική μεταχείριση σε θέματα κληρονομιάς, γάμου και διαζυγίου. Πιστεύεται εκτεταμένα ότι υποφέρουν από σοβαρές διακρίσεις σε θέματα οικονομικής φύσης επειδή η «προϊκα» δεν τους αποδίδεται μετά το διαζύγιο και παραμένει στο όνομα του συζύγου. Οι βεντέτες και η κακοποίηση των γυναικών δεν είναι γνώριμα μόνον των αγροτικών περιοχών. Λαμβάνοντας υπόψη την πληθυσμιακή μετακίνηση ή τη μετανάστευση προς τις πόλεις για οικονομικούς ή άλλους λόγους, αυτά τα περιστατικά χαρακτηρίζουν και οικογένειες που ζουν και στην Κωνσταντινούπολη. Οι κοινωνικοί κανόνες δυσκολεύουν την άσκηση ποινικής δίωξης στις υποθέσεις των βιασμών και η ποινή για το αδίκημα αυτό μπορεί να μειωθεί εάν η γυναίκα δεν ήταν παρθένα πριν τη διάπραξη του αδικήματος. Τον Ιανουάριο του 1999 ο υπουργός Δικαιοσύνης της χώρας ανακοίνωσε ότι δεν θα επιτρέπεται στα μέλη της οικογένειας και στις αρχές να ζητούν τη διενέργεια γυναικολογικής εξέτασης για να διαπιστωθεί εάν τα θύματα είναι παρθένες²¹¹. Όμως, αναφέρθηκε ότι τον Ιούλιο του 2001 η κυβέρνηση σχεδίαζε να επαναφέρει την πρακτική των γυναικολογικών εξετάσεων για τη διαπίστωση της παρθενίας των κοριτσιών που φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για την Εξάλειψη των Κάθε Μορφής Διακρίσεως σε Βάρος των Γυναικών η υποχρεωτικότητα αυτών των εξετάσεων και η παρεπόμενη εξάρτηση των ευκαιριών εκπαίδευσης των γυναικών από τα αποτελέσματά τους αποτελεί μορφή δίωξης που βασίζεται στο φύλο. Το άρθρο 16 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων απαιτεί από τα κράτη μέλη να προλαμβάνουν κάθε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία που διαπράττεται ή υποκινείται με τη συναίνεση ενός δημοσίου υπαλλήλου. Η τουρκική νομοθεσία παραβιάζει το δικαίωμα σε ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα μη διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου, όπως προστατεύεται από το άρθρο 5 της

²⁰⁸ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR/ACCORD, 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 100.

²⁰⁹ US Committee for Refugees, Country Report: Turkey 2001.

²¹⁰ United Nations Commission on Human Rights, Report of the Representative of the Secretary General on Internally Displaced Persons, Mr. Francis Deng, submitted pursuant for Commission on Human Rights Resolution 2000/53, E/CN.4/2001,5.

²¹¹ Freedom in the World 1999-2000, The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, Turkey.

Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που απαγορεύουν εν γένει τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση²¹².

Τα εγκλήματα τιμής αποτελούν αντικείμενο ζωηρής διαμάχης στις συζητήσεις που αφορούν στη θέση της γυναίκας στην Τουρκία. Υπάρχουν στη σφαίρα της παράδοσης των χωριών αλλά αποτελούν πλέον γνώρισμα και των αστικών κέντρων, όπου η μαζική μεταναστεύση αναγκάζει τις οικογένειες να αγωνίζονται για να συμβιβάσουν το σύγχρονο τρόπο ζωής και τις ελευθερίες με τα αγροτικά παμπάλαια έθιμα της οικογένειάς τους. Καθώς οι νεότερες γενιές της Τουρκίας, ιδιαίτερα τα κορίτσια, έχουν καλλίτερη εκπαίδευση και συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή επαναστατούν κατά των γονέων τους και των παραδόσεων που απαγορεύουν τις συναναστροφές με άτομα του αντιθέτου φύλου, την επιλογή του συζύγου ή τις επισκέψεις με φίλους εκτός της οικίας. Ο ερευνητής εκτιμούν ότι τουλάχιστον 200 κορίτσια και γυναίκες δολοφονούνται κάθε χρόνο από τις οικογένειές τους. Δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία επειδή τα αρχεία των αστυνομικών αρχών δεν κατηγοριοποιούν τις ανθρωποκτονίες και έτσι δεν αναφέρονται τα εγκλήματα τιμής. Για τους δράστες αυτών των εγκλημάτων ο νόμος προβλέπει ποινή ηπιότερη από αυτή που επιβάλλεται σε παρόμοια εγκλήματα που διαπράττονται για άλλους λόγους. Ο κατηγορούμενος για βιασμό απαλλάσσεται εάν το θύμα δεν ήταν παρθένα.

Οι άντρες αποφασίζουν το θάνατο των γυναικών στη φεουδαρχική, πατριαρχική κοινωνία των αγροτικών περιοχών, όπου η τιμή της γυναίκας είναι το μόνο μετρίσιμο μέγεθος μιας φτωχής κοινότητας. Στην Τουρκία, όπου η δολοφονία ενός μέλους της οικογένειας επισύρει την ποινή του θανάτου ή της ισόβιας κάθειρξης, η ποινή μειώνεται εάν ο δικαστής κρίνει ότι υπήρχε πρόκληση σε δολοφονία, δηλαδή ότι πρόκειται για έγκλημα τιμής. Εάν ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος η ποινή δεν υπερβαίνει τα δύο χρόνια. Η πλέον πρόσφατη υπόθεση εγκλήματος τιμής αναφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη τον Αύγουστο του 2001: ένας πατέρας δολοφόνησε τη 13χρονη κόρη του. Λόγω της πίεσης που ασκήθηκε από την ΕΕ το Κοινοβούλιο πρόκειται να ψηφίσει τους επόμενους μήνες σημαντικές τροποποιήσεις του αστικού κώδικα της χώρας²¹³.

Σύμφωνα με την έκθεση που δημοσίευσε το Μάιο του 2001 το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών από κυβερνητικούς αξιωματούχους είναι συχνό φαινόμενο. Τα τρία τέταρτα των κρατούμενων γυναικών κακοποιούνται από τους αξιωματούχους²¹⁴. Το Νοέμβριο του 2000 132 γυναίκες – 97 από τις οποίες Κούρδισες – αναζήτησαν δωρεάν νομική συνδρομή από το σχετικό πρόγραμμα που υλοποιείται στην Κωνσταντινούπολη. 45 γυναίκες ισχυρίστηκαν ότι βιάστηκαν και 87 ανέφεραν διάφορες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης που υπέστησαν από τους αστυνομικούς, τους χωροφύλακες, τους στρατιώτες και τους πολιτοφύλακες. Η Zeynep Anıcı συνελήφθη το 1996 στη διάρκεια των επιχειρήσεων που εξαπέλυσαν οι ένοπλες δυνάμεις κατά του PKK και στην Αστυνομική Διεύθυνση της Σμύρνης υπέστη σεξουαλική κακοποίηση, βιασμό και ηλεκτροσόκ. Εκτέθηκε περαιτέρω σε διακριτική μεταχείριση λόγω του φύλου της όταν οι αρχές προσπάθησαν να απαξιώσουν την κατάθεσή της ισχυριζόμενες ότι είχε προηγουμένως υποβληθεί σε έκτρωση. Προσέφυγε ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αφού οι αρχές παρέλειψαν να αναλάβουν πρωτοβουλίες για τη διενέργεια αμερόληπτης έρευνας²¹⁵.

²¹² Human Rights Watch, Human Rights News, Turkey: Virginity Tests Reinstated, 25.7.2001.

²¹³ International Herald Tribune, Turkey: Honor killings follow women to the city, 9.8.2001.

²¹⁴ The Netherlands, Ministry of Foreign Affairs, Country Report – Turkey, 5/2001.

²¹⁵ Amnesty International, Annual Report 2001, Turkey, p. 4.

Η Τουρκία είναι χώρα προορισμού και διέλευσης παράνομης διακίνησης γυναικών και κοριτσιών με σκοπό την πορνεία. Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας υπογράμμισε ότι υπήρξαν καταγγελίες ότι τα θύματα της παράνομης αυτής δραστηριότητας παραμένουν αβοήθητα και το κράτος δεν τους παρέχει προστασία, αρωγή ή εκπαίδευση²¹⁶.

Παιδιά

Η Τουρκία έχει κυρώσει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού η οποία διακηρύττει ότι θα καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για την προστασία των παιδιών από τα βασανιστήρια ή άλλες μορφές σκληρής μεταχείρισης. Όμως, αναφέρεται ότι υποφέρουν από βασανιστήρια ακόμα και παιδιά 12 ετών. Η διαπίστωση αυτής της πρακτικής προκαλεί ανησυχία επειδή δεν προβλέπεται ιδιαίτερη προστασία για τους ανήλικους που δεν δικαιούνται να επικοινωνήσουν με δικηγόρο ακόμα και όταν κατηγορούνται για αδίκημα που εκδικάζεται από τα δικαστήρια κρατικής ασφάλειας²¹⁷.

Εντείνεται το φαινόμενο των βασανιστηρίων των παιδιών του δρόμου, που κατηγορούνται γενικά για κλοπές, ειδικά μετά τα πρόσφατα ρεύματα μετανάστευσης από τα νοτιοανατολικά σε μεγάλες πόλεις όπως είναι η Άγκυρα και η Κωνσταντινούπολη. Πέντε παιδιά ηλικίας 6 έως 8 ετών βασανίστηκαν στην Κωνσταντινούπολη, στη Διεύθυνση Ασφάλειας Βεγολίου. Αναφέρεται ότι ξυλοκοπήθηκαν και κακοποιήθηκαν σεξουαλικά από τους αστυνομικούς. Το πιστοποιητικό που εκδόθηκε από το Ινστιτούτο Ιατροδικαστικής αναφέρει ότι τα παιδιά δεν μπορούσαν να εργαστούν για επτά ημέρες²¹⁸. Το Μάιο του 2000 στα πλαίσια έρευνας που διεξήγαγε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Τουρκικού Κοινοβουλίου στη φυλακή Βακίρκου, όπου παραπέμπονται γυναίκες και παιδιά, οι νεαροί κρατούμενοι ανέφεραν ότι στη διάρκεια της ανάκρισης υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια: υπέστησαν ξυλοδαρμούς, γυμνοί, φάλαγγα, κτυπήματα με γκλομπ, ηλεκτροσόκ, ντους με παγωμένο νερό υπό πίεση. Η Επιτροπή ανακάλυψε αποδεικτικά στοιχεία βασανιστηρίων σε κελιά απομόνωσης²¹⁹.

Αναφέρεται ότι στις 12.1.2001 συνελήφθησαν και κρατήθηκαν με την κατηγορία της υποστήριξης του παράνομου κόμματος ΡΚΚ 29 παιδιά ηλικίας 9 έως 16 ετών. Οι αρχές τα συνέλαβαν επειδή φώναζαν συνθήματα υπέρ του ΡΚΚ και διέταξαν εν συνεχεία την κράτησή τους. Οι οικογένειές τους υποστήριξαν ότι τα παιδιά κακοποιήθηκαν και μόνον ένα 7χρονο παιδί αφέθηκε ελεύθερο²²⁰. Το Φεβρουάριο του 2001 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απεφάνθη ότι η Τουρκία παραβίασε τα άρθρα 2,3, 5 (δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια) καθώς και το άρθρο 13 (δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή) σε μια υπόθεση όπου η προσφεύγουσα, Hamsa Hinek, κουρδικής καταγωγής, κατήγγειλε ότι τα παιδιά της είχαν εξαφανιστεί από το Μάιο του 1994 όταν συνελήφθησαν και κρατήθηκαν από τις ένοπλες δυνάμεις. Το δικαστήριο καταδίκασε την Τουρ-

²¹⁶ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001) 37, 3.7.2001, para. O 52.

²¹⁷ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Country Assessment report – Turkey, 1.4.2000, p. 20.

²¹⁸ United Nations, Commission on Human Rights, Report of the Special Rapporteur: Sir Nigel Rodley, submitted pursuant to Commission on Human Rights Resolution 1995/37 on Civil and Political Rights including questions of Torture and Detention, Commission on Human Rights, 55th session, E/CN.4/1999/61/Add.1, 27.1.1999, para. 17.

²¹⁹ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

²²⁰ Human Rights Action, "Turkey child arrests creates outcry", Chris Morris, 12.1.2001.

κία να καταβάλει στην προσφεύγουσα και στους κληρονόμους των παιδιών της αποζημίωση 70.000 αγγλικών λιρών²²¹.

Τον Ιανουάριο του 2001 αναφέρθηκε ότι οι αστυνομικές αρχές της πόλης Kirikkale ανατολικά της Άγκυρας διέταξαν τη βραχεία κράτηση 130 παιδιών επειδή «σύχναζαν σε καφέ όπου είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο». Οι αρχές υποστήριξαν ότι τα παιδιά κινδύνευαν από διαφθορά αν είχαν πρόσβαση σε πορνογραφικές ιστοσελίδες και έπαιζαν τάβλι. Τα παιδιά διατάχθηκαν να παραμείνουν σε κατ' οίκον περιορισμό και προειδοποιήθηκαν ότι θα κρατούνταν πάλι εάν συλλαμβάνονταν να επισκέπτονται καφέ που προσφέρουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο²²².

Παιδιά στρατιώτες: η Τουρκία υπέγραψε στις 8.9.2000 το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που αφορά στην Εμπλοκή των Παιδιών σε Ένοπλες Συγκρούσεις και υποστηρίζει τη θέση της στράτευσης των παιδιών σε ηλικία «άνω των 18 ετών». Δεν υπάρχουν ενδείξεις για στρατολόγηση παιδιών κάτω των 18 ετών. Είναι γνωστό ότι το PKK στρατολογούσε στις αντάρτικες ομάδες του παιδιά κάτω των 18 ετών.

Το PKK εξέδωσε το 1990 στρατολογική οδηγία που πρόβλεπε ότι κάθε κούρδος ηλικίας 18 έως 25 ετών υποχρεούτο να υπηρετήσει στις ένοπλες ομάδες του κόμματος. Το 1994 το κόμμα στρατολογούσε συστηματικά παιδιά και συγκροτούσε συντάγματα παιδιών στρατιωτών. Για παράδειγμα ένα τάγμα αποκαλούμενο Tabura Zagozen Sehit Agit διοικείται από παιδιά ηλικίας 8 έως 12 ετών. Το PKK στρατολογούσε αδιακρίτως αγόρια και κορίτσια. Αναφέρεται ότι το 1998 περίπου 3.000 παιδιά ήταν μέλη του αντάρτικου του PKK, το 10% εκ των οποίων ήταν κορίτσια. Το νεαρότερο παιδί που υπηρετούσε στις ένοπλες τάξεις του PKK ήταν 7 ετών²²³.

Αναφέρεται ότι το 1998 το PKK στρατολογούσε παιδιά στα σχολεία της Σουηδίας: προσκάλεσε 17 ανήλικους να συμμετάσχουν σε «καλοκαιρινή κατασκήνωση» στη βόρεια Σουηδία και στη συνέχεια τους στρατολόγησε στις αντάρτικες ομάδες του. Στα μέσα Αυγούστου μόνον 3 παιδιά επέστρεψαν στους γονείς τους. Οι υπόλοιποι γονείς ανέφεραν στην αστυνομία την εξαφάνιση των παιδιών τους²²⁴. Αναφέρεται ότι το 1999 το PKK δημιούργησε σε κατασκήνωσεις στο Larzac της νότιας Γαλλίας «πολιτισμικές οργανώσεις» κατήχησης των παιδιών στην ιδεολογία του. Τα δυνατότερα κλήθηκαν να υπηρετήσουν στις πρώτες γραμμές της μάχης αφού πρώτα εκπαιδεύθηκαν στα ιρανικά σύνορα. Οι κουρδικές οικογένειες δεν κατήγγειλαν τα συμβάντα στην αστυνομία, προτίμησαν να υποστηρίξουν ότι τα παιδιά τους έφυγαν από το σπίτι²²⁵. Στη Γερμανία το PKK ανάγκασε παιδιά και εφήβους να παρακολουθήσουν «πολιτικά μαθήματα» που πραγματοποιούνταν στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες. Σύμφωνα με τη γερμανική μη κυβερνητική οργάνωση Gesellschaft fuer bedrohte Voelker (GfbV) παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών απήχθησαν από το PKK²²⁶. Οι τουρκικές αρχές ανέφεραν ότι παρόμοιες απαγωγές καταγγέλλθηκαν και στην Αρμενία²²⁷.

Δεν υπάρχουν αποδείξεις για στρατολόγηση παιδιών από την τουρκική Χεζμπολάχ²²⁸.

²²¹ Kurdish Human Rights Project, "Justice delivered for Kurdish mother of disappeared children – Turkey held responsible by European Court and fined 70.000 pounds", Press release, 28.2.2001.

²²² Human Rights Action, "Around 130 children were detained in a central Anatolya town out of fear that they were being corrupted by Internet", Emily Fitzloff, 9.1.2001.

²²³ The Coalition to stop the use of Child Soldiers, Global Report 2001, Turkey.

²²⁴ Couturier, C. : «Kurdish rebels send teenagers to war: turkish soldiers say they are gaining the initiative in the war on the south», Financial Times, 28.6.1997.

²²⁵ Leclerc, J.M. : "La diaspora kurde sous la loi du racket", Valeurs Actuelles, 27.2.1999.

²²⁶ GfbV appelliert an Bundesregierung: Sorgen Sie fuer die Rueckkehr der von der PKK in Deutschland entfuehrten kurdischen Minderjaehrigen in ihren Familien", GfbV, 23.11.2001.

²²⁷ Δήλωση της αντιπροσωπείας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για τη Στρατολόγηση των Παιδιών, Βερολίνο, 28.10.1999.

²²⁸ The Coalition to stop the use of Child Soldiers, Global Report 2001, Turkey.

Δημοσιογράφοι

Είναι ομάδα υψηλού κινδύνου. Σύμφωνα με την Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων το 1997 τουλάχιστον 29 συνάδερφοί τους φυλακίστηκαν στην Τουρκία κατηγορούμενοι για αδικήματα περί το επάγγελμά τους – πρόκειται για τον υψηλότερο αριθμό φυλακισμένων δημοσιογράφων σε παγκόσμια κλίμακα. Δύο διώχθηκαν για παράβαση των άρθρων 168 και 169 του Ποινικού Κώδικα επειδή βοήθησαν ή προσχώρησαν σε απαγορευμένη «τρομοκρατική» ή «αποσχιστική» οργάνωση. 37 τούρκοι δημοσιογράφοι αφέθηκαν ελεύθεροι από τις τουρκικές φυλακές στη διάρκεια του 1997 – πρόκειται για το μεγαλύτερο αριθμό απολύσεων που κατέγραψε η Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων σε ένα χρόνο σε μια χώρα²²⁹.

Το 1998 φυλακίστηκαν οι διακεκριμένοι δημοσιογράφοι Haluk Gerger και Ragip Duran καθώς και ο δικηγόρος Esber Yagmurdereli κατηγορούμενοι για αδικήματα που αφορούσαν στην ελευθερία της έκφρασης²³⁰. Με τον από 14.8.1998 νόμο αμνηστίας θεσμοθετήθηκε η τριετής αναστολή των ποινών των «υπεύθυνων» σύνταξης που είχαν φυλακιστεί για τη δημοσίευση των ειδήσεων και της άποψής τους για τον 12ετή πόλεμο με τους κούρδους αντάρτες. Έξη υπεύθυνοι σύνταξης εφημερίδων αφέθηκαν ελεύθεροι, μεταξύ των οποίων ο Ocağ Yurtcu, πρώην υπεύθυνος σύνταξης της ημερήσιας τουρκικής εφημερίδας Ozgur Gundem: απολύθηκε από τις φυλακές τον Αύγουστο του 1998, αφού είχε εκτίσει 32 μήνες από την 15ετή κάθειρξη στην οποία είχε καταδικαστεί επειδή κάλυψε δημοσιογραφικά τις συγκρούσεις με τους κούρδους αποσχιστές. Δεν καλύπτονταν από την αμνηστία οι ρεπόρτερ, οι σκιτσογράφοι και άλλοι δημοσιογράφοι που καταδικάστηκαν κατ' εφαρμογή των σαρωτικών διατάξεων του αντιτρομοκρατικού νόμου και του Ποινικού Κώδικα²³¹. Αναφέρεται ότι βασανίστηκαν ή φυλακίστηκαν για σχετικά μεγάλα χρονικά διαστήματα δέκα δημοσιογράφοι μεταξύ των οποίων και ο διακεκριμένος Ismail Besikci, που ήταν έγκλειστος για περισσότερα από 20 χρόνια επειδή είχε εκφράσει δημόσια και εγγράφως την άποψη του για το κουρδικό ζήτημα²³².

Το 1999, και παρά τις υποσχέσεις για την τροποποίηση της νομοθεσίας βάσει της οποίας διώκονται οι δημοσιογράφοι, η κυβέρνηση συνέχισε να ποινικοποιεί την ενημέρωση που παρείχαν οι άνθρωποι των ΜΜΕ για ευαίσθητα πολιτικά ζητήματα, όπως είναι το κουρδικό και ο ρόλος του Ισλάμ στην πολιτική. Την 1.1.1999 27 δημοσιογράφοι φυλακίστηκαν επειδή εξέφρασαν την άποψή τους ή επειδή συνδέονταν με φιλοκουρδικές και αριστερές εκδόσεις²³³. Τον Ιούνιο του 1999 ο Hasan Deniz υπεύθυνος σύνταξης της κουρδικής ημερήσιας εφημερίδας Ozgur Bakis κατηγορήθηκε για παράβαση του άρθρου 169 του Ποινικού Κώδικα (παροχή βοήθειας σε παράνομη οργάνωση) επειδή ανέφερε ότι το PKK υποστήριζε την έκκληση του Οτσαλάν για τερματισμό του 15ετούς πολέμου που μαινόταν στη νοτιοανατολική Τουρκία ανάμεσα στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας και των κούρδων ανταρτών.

Αν και η πλειοψηφία των καταδικασθέντων δημοσιογράφων εργάζονται για το φιλοκουρδικό, ισλαμικό και αριστερό τύπο της χώρας, οι ανταποκριτές ξένου τύπου και οι διακεκριμένοι τούρκοι ρεπόρτερ δεν ήσαν στο απυρόβλητο της κρατικής δίωξης. Στις 18.5.1999, καταδικάστηκε από το δικαστήριο κρατικής ασφάλειας της Κωνσταντινούπολης κατ' εφαρμογή του άρθρου 8 του αντιτρομοκρατικού νόμου επειδή διέδιδε αποσχιστική

²²⁹ Committee to Protect Journalist, The case of Turkey: Verifying Reports of Imprisoned Journalists, 1997.

²³⁰ Human Rights Watch, World Report 1999, Turkey – Human Rights Developments.

²³¹ Committee to Protect Journalists, The Campaign to Free Imprisoned Turkish Journalists, 1998.

²³² United Nations, Commission on Human Rights, Written Statement submitted by Reports Sans Frontieres, a non-governmental organization in special consultative status, 55th session, E/CN.4/1999/NGO/105, 17.3.1999.

²³³ Committee to Protect Journalists, The Campaign to Free Imprisoned Turkish Journalists, 1998.

προπαγάνδα ο Oral Calislar, ρεπόρτερ της Τζουμχουριέτ. Το αδίκημα που διέπραξε ο Calislar ήταν η ανατύπωση ενός βιβλίου που είχε γράψει το 1993 με τις συνεντεύξεις με τον Α. Οτσαλάν, ηγέτη του εκτός νόμου ΡΚΚ. Οι συνεντεύξεις είχαν δημοσιευτεί νωρίτερα την ίδια χρονιά, χωρίς συνέπειες για την Τζουμχουριέτ. Το Σεπτέμβριο του 1998 κατηγορήθηκε για εξύβριση των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας ο Andrew Finkel, αμερικάνος πολίτης και ανταποκριτής του περιοδικού TIME στην Τουρκία, ανεξάρτητος ρεπόρτερ των The Times of London και The Economist. Είχε γράψει ένα άρθρο με τον τίτλο "Surnak 1998" στην ευρείας κυκλοφορίας τουρκική ημερήσια εφημερίδα Σαμπάχ όπου περιέγραφε ένα ταξίδι που οργάνωσε για τα ΜΜΕ ο στρατός στην πόλη – οχυρό της νοτιοανατολικής Τουρκίας Surnak²³⁴. Ο Nadire Mater, ένας ανεξάρτητος δημοσιογράφος που έγραφε για το ειδησεογραφικό πρακτορείο Inter Press Service αφέθηκε ελεύθερος στις 29.9.2000, αφού δικάστηκε για «εξύβριση» των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας επειδή δημοσίευσε ένα βιβλίο με τον τίτλο «Το Βιβλίο του Μεχμέτ: Μιλούν οι στρατιώτες που πολέμησαν στα Νοτιοανατολικά» που περιλάμβανε συνεντεύξεις πρώην στρατιωτών που είχαν πολεμήσει στη νοτιοανατολική Τουρκία.

Το Ανώτατο Συμβούλιο της Τηλεόρασης και του Ραδιοφώνου, ρυθμιστικό όργανο, αποφάσισε να αναστείλει για 4.000 ημέρες από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο του 2000 τη μετάδοση ραδιοφωνικών και / ή τηλεοπτικών εκπομπών. Το Φεβρουάριο επέβαλε ημερήσια απαγόρευση εκπομπής στο τουρκικό CNN μια θυγατρική εταιρεία του αμερικάνικου δικτύου και ομάδας ομίλου επιχειρήσεων των τουρκικών ΜΜΕ, επειδή ζήτησε από έναν προσκεκλημένο ενημερωτικής εκπομπής να απαντήσει εάν μπορεί να συγκριθεί ο φυλακισμένος Α. Οτσαλάν με τον Νέλσον Μαντέλα²³⁵.

Ο νέος νόμος περί τύπου για την αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων περιλαμβάνει διάταξη που επιτρέπει την άσκηση ποινικής δίωξης στους δημοσιογράφους με την κατηγορία της «προαγωγής» των δραστηριοτήτων των εγκληματικών οργανώσεων. Ο νέος νόμος για την ποινική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων προβλέπει την παραπομπή σε δίκη όσων κατηγορούν ψευδώς τους δημοσίους υπαλλήλους με κίνητρο την «πρόκληση διχόνοιας ή τη δυσφήμιση». Ενώ οι εισαγγελείς ασκούν δεκάδες ποινικές δίωξεις και παραπέμπουν τους κατηγορούμενους σε δίκη, οι δικαστές απορρίπτουν πολλές από τις κατηγορίες που στηρίζονται σε αυτούς τους νόμους²³⁶.

Το 2000 δεν σταμάτησαν να εφαρμόζονται στην Τουρκία πρακτικές που πλήττουν την ελευθερία της έκφρασης: η κυβέρνηση εφαρμόζει την πρακτική της λογοκρισίας, οι εισαγγελείς ασκούν ποινικές δίωξεις, τοπικοί ρεπόρτερ και υπεύθυνοι σύνταξης φυλακίζονται ή είναι στόχος επιθέσεων επειδή εκφράζουν την άποψή τους. Οι αρχές συνεχίζουν να κλείνουν τα στόματα των διαφωνούντων, ειδικά των φιλο-κουρδικών, αριστερών και ισλαμικών ΜΜΕ. Στα τέλη του έτους 14 δημοσιογράφοι φυλακίστηκαν επειδή συνδέονταν με αριστερές ή φιλο-κουρδικές οργανώσεις. Απαγορεύθηκε ή ανεστάλη η λειτουργία των φιλοκουρδικών ή αριστερών εφημερίδων. Οι διαδοχικές τουρκικές κυβερνήσεις παρέλειψαν να υιοθετήσουν ουσιαστικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις επιλέγοντας προσωρινές λύσεις όπως ήταν ο νόμος αμνηστίας του 1999 που αφορούσε στους συγγραφείς και στους δημοσιογράφους.

²³⁴ Committee to Protect Journalists, CPJ Protests: Committee to Protect Journalists is outraged by conviction of journalist Oral Cilislar, 5/1999.

²³⁵ The Committee to Protect Journalists, Middle East and North Africa, Country Report Turkey, 2000.

²³⁶ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact – finding mission to Turkey (17-23/3/2001), 22.8.2001, p. 36.

Μεταχείριση των επαναπατριζομένων

Ομάδα που διατρέχει ιδιαίτερο κίνδυνο δίωξης είναι οι επαναπατριζόμενοι που είχαν κρατηθεί στο παρελθόν ή είναι γνωστοί στις αρχές (δηλαδή όσοι είχαν εμπλακεί ή είχαν κριθεί ύποπτοι συνεργασίας με το ΡΚΚ). Πηγές των μη κυβερνητικών οργανώσεων θεωρούν ότι όσοι επαναπατριζονται στην Τουρκία διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο. Το Μάιο του 2000 η οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων HRA σε συνεργασία με τη γερμανική μη κυβερνητική οργάνωση Pro Asyl άρχισε να υλοποιεί ένα διετές πρόγραμμα (χρηματοδοτούμενο εν μέρει από την ΕΕ) που έχει ως στόχο την επίβλεψη της μεταχείρισης των απορριφθέντων αιτούντων άσυλο που επιστρέφουν στην Τουρκία. Οι επαναπατριζόμενοι της κατηγορίας αυτής υποβάλλονται τακτικά σε ανακρίσεις και κρατούνται για το παραμικρό από ώρες έως τέσσερις ημέρες. Η μη κυβερνητική οργάνωση ανέφερε ότι δεν είχε πληροφορίες για τη μεταχείριση των επαναπατριζομένων όταν έφθναν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, επειδή δεν υπήρχε μηχανισμός παρακολούθησης αυτής της πορείας. Η τουρκική κυβέρνηση παρακολουθεί στενά τις δραστηριότητες των διαφωνούντων που ζουν εκτός της επικράτειας της χώρας: διατηρεί αρχεία ακόμα και γι' αυτούς που έχουν κοινωνικές επαφές με τους αντικαθεστωτικούς και τους δημιουργεί προβλήματα και δυσκολίες όταν επαναπατριζονται ακόμα και όταν η όποια σχέση ή επαφή με τους εξόριστους διαφωνούντες ήταν τυχαία και όχι συστηματική.

Η Τουρκική Συνοριακή Αστυνομία ανακρίνει οποιονδήποτε απελαύνεται στη χώρα. Σκοπός της ανάκρισης είναι η επαλήθευση των στοιχείων ταυτότητας και ο έλεγχος της ποινικής κατάστασης του απελαυνόμενου (εάν δηλαδή διώκεται από τα δικαστήρια της χώρας). Γενικά δεν υπάρχει μηχανισμός παρακολούθησης εκτός εάν ο απελαυνόμενος στη χώρα του τούρκος πολίτης επιστρέφει στα πλαίσια δικαστικών διαδικασιών. Εάν είναι γνωστός στην αστυνομία μπορεί να συλληφθεί, να υποβληθεί σε ανάκριση και να διαταχθεί η κράτησή του. Κατ' αρχήν δεν κινδυνεύουν από κακομεταχείριση οι κρατούμενοι που απελαύνονται στην πατρίδα τους χωρίς έγγραφα ταυτότητας. Όμως, ο κανόνας αυτός δεν είναι απόλυτος.

Ο γερμανικός κλάδος της Διεθνούς Αμνηστίας παραθέτει εκθέσεις που αναφέρουν ότι οι τουρκικές αρχές αντιμετωπίζουν με ιδιαίτερη καχυποψία τους επαναπατριζόμενους που στερούνται ισχυρού δελτίου ταυτότητας ή που είναι κάτοχοι εγγράφων που αποδεικνύουν ότι έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου στο εξωτερικό. Όσοι επαναπατριζονται και είναι φυγόδικοι ή φυγόποινοι μπορεί να κρατηθούν έως επτά ημέρες, τις πρώτες τέσσερις χωρίς να έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Ο κίνδυνος των βασανιστηρίων είναι μεγαλύτερος εάν ο κρατούμενος έχει πολιτικό υπόβαθρο.

Από το 1996 η Ύπατη Αρμοστεία των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες σε συμφωνία με τις τουρκικές και ιρακινές αρχές διευκολύνει τον εθελοντικό επαναπατρισμό των τούρκων πολιτών από το βόρειο Ιράκ. Περίπου 2.100 τούρκοι έχουν επιστρέψει στην πατρίδα τους. Το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας στο Ιράκ συνοδεύει κάθε επαναπατριζόμενη ομάδα, την οποία υποδέχεται στο τούρκικο συνοριακό φυλάκιο Habur αποστολή που απαρτίζεται από υπαλλήλους της οργάνωσης στην Τουρκία. Επιπλέον, το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας στην Τουρκία επισκέπτεται συχνά τους επαναπατριζόμενους σε διάφορες περιοχές της χώρας προκειμένου να διαπιστώσει τα αποτελέσματα του εθελοντικού επαναπατρισμού. Η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάστηκε αποτελεσματικά με τις ιρακινές και τις τουρκικές αρχές σε αυτό το πρόγραμμα και εκφράζει την ικανοποίησή της γιατί οι επαναπατριζόμενοι, ως πληθυσμιακή ομάδα, δεν έχουν υποστεί διώξεις ή αντίποινα στην Τουρκία. Ταυτόχρονα, η Ύπατη Αρμοστεία υπογραμμίζει ότι οι επαναπατριζόμενοι ευθύνονται κατά το εθνικό δίκαιο, όπως όλοι οι τούρκοι πολίτες, για εγκλήματα που διέπραξαν πριν αναχωρήσουν από την χώρα τους ή μετά την επιστροφή τους. Σύμφωνα με το διεθνή οργανισμό οι συλλήψεις ή η

άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος των επαναπατριζομένων για παρόμοια αδικήματα είναι συγκριτικά σπάνιες.

Δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των επαναπατριζομένων καθώς είναι αντικείμενο διαμάχης. Μη κυβερνητική οργάνωση σχολίασε ότι οι επαναπατριζόμενοι «αντιμετωπίζονται αρνητικά» από τις τουρκικές αρχές. Το Εφετείο της Ουαλίας έλαβε υπόψη στην από 28.1.2000 απόφασή του επί της υπόθεσης Abdullah Turgut ότι η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών κρατών, δηλαδή η Γερμανία, η Γαλλία, η Φιλανδία, η Αυστρία, η Δανία, η Νορβηγία, η Ελβετία και η Σουηδία συνεχίζουν να απελαύνουν τούρκους στην πατρίδα τους. Η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών σταμάτησε να απελαύνει τούρκους τον Ιούνιο του 1999, όταν αναφέρθηκε ο θάνατος ενός απορριφθέντος αιτούντα άσυλο. Όμως, το Δεκέμβριο του 1999 άρχισε πάλι να εφαρμόζει το μέτρο της απέλασης σε βάρος των απορριφθέντων τούρκων αιτούντων άσυλο. Το Βέλγιο δεν απελαύνει τούρκους λόγω διοικητικών δυσκολιών. Η Ιταλία και η Ελλάδα είναι οι μόνες χώρες χωρίς πολιτική απέλασης των τούρκων απορριφθέντων αιτούντων άσυλο²³⁷.

Η παρακολούθηση από τις αρχές όσων επαναπατρίζονται με απέλαση είναι μεμονωμένο και εξαιρετικό φαινόμενο. Οι όροι και οι προϋποθέσεις της παρακολούθησης προβλέπονται σε σχετική συμφωνία των Υπουργείων Εσωτερικών και Εξωτερικών. Σύμφωνα με τις γερμανικές αρχές η τουρκική νομοθεσία δεν προβλέπει την τιμωρία όσων υποβάλλουν αίτημα ασύλου στη Γερμανία ή σε άλλες χώρες. Η ανάκριση από τις αστυνομικές αρχές της πατρίδας τους είναι το μοναδικό μέτρο που εφαρμόζεται στους επαναπατριζόμενους. Όμως, η έκθεση δύο γερμανικών μη κυβερνητικών οργανώσεων –της Lower Saxonian Refugee Council και της Pro Asyl - σε συνεργασία με την τουρκική οργάνωση HRF τεκμηριώνει 32 περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης τούρκων κουρδικής καταγωγής, απορριφθέντων αιτούντων άσυλο που απελάθηκαν από τη Γερμανία. Η έκθεση κατακρίνει τις γερμανικές αρχές επειδή απορρίπτουν τα αιτήματα ασύλου υποστηρίζοντας ότι τα περισσότερα στηρίζονται σε τυποποιημένες μορφές δίωξης, όπως είναι η διαφυγή από τα αντίποινα των δυνάμεων ασφαλείας, η ανυποταξία και η άρνηση των αιτούντων άσυλο να υπαχθούν στο σώμα των Πολιτοφυλάκων την οποία χαρακτηρίζουν παραδοσιακή και « απλή απειλή». Δύο απορριφθέντες αιτούντες άσυλο κρατήθηκαν στο αεροδρόμιο και ασκήθηκε σε βάρος τους ποινική δίωξη επειδή συμμετείχαν στη Γερμανία σε διαδηλώσεις υπέρ του PKK. Αναφέρθηκε ότι στη συνέχεια υποβλήθηκαν σε ανακρίσεις και υπέστησαν βασανιστήρια για εννέα ημέρες²³⁸.

Η Τουρκία δεν αρνήθηκε την έκδοση διαβατηρίου σε όσους επέστρεψαν χωρίς να είναι εφοδιασμένοι με έγγραφα ταυτότητας. Η τουρκική κυβέρνηση αναγνωρίζει πλέον ότι η πλειοψηφία των πολιτών έχει υποβάλει στο εξωτερικό αίτημα ασύλου για οικονομικούς λόγους. Η αρμόδια για την έκδοση διαβατηρίων αρχή είναι η Γενική Διεύθυνση Ασφαλείας ή σε μικρότερες περιοχές το Περιφερειακό Γραφείο Ασφαλείας. Μετά τον έλεγχο της Αστυνομίας το διαβατήριο εκδίδεται εντός δύο ημερών. Στα πιστοποιητικά κράτησης οι αρχές καταγράφουν το όνομα και τον αριθμό μητρώου του κρατούμενου καθώς και τα ονόματα των υπεύθυνων αξιωματούχων που διέταξαν την κράτηση ή την απόλυση. Όμως, στην πράξη δεν καταγράφονται αυτές οι πληροφορίες και άρα είναι ανέφικτη η αναζήτησή τους. Δεν συμφωνούν πάντα τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών και των Αστυνομικών Διευθύνσεων Ασφαλείας, τα οποία αφορούν στον αριθμό των ποινικών διώξεων που ασκήθηκαν κατά αστυνομικών για κακομεταχείριση των κρατουμένων. Η διαπίστωση αυτή,

²³⁷ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of the fact – finding mission to Turkey (17-23/3/2001), 22.8.2001, p. 50-12.

²³⁸ Lower Saxonian Refugee Council/PRO ASYL : von Deutschland in den turkischen Folterkeller – Zur Ruckkehergefahrdung von Kurdinnen und Kurden, 2nd edition, 5/2000, p. 39.

αν και δύσκολο να αποδειχθεί προς το παρόν, αποτελεί σημαντική πληροφορία για την κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Τουρκία²³⁹.

Πρόσφυγες

Το 1998 κατεγράφη σημαντικό ρεύμα εξόδου τούρκων προσφύγων και μεταναστών προς την Ευρώπη. Τα στατιστικά στοιχεία ανησύχησαν ιδιαιτέρως τα κράτη της ΕΕ τα οποία διαφωνούν με την τουρκική κυβέρνηση για την αιτία του προβλήματος. Η ΕΕ υποστηρίζει ότι κύρια αιτία της εξόδου είναι οι συγκρούσεις που μαίνονται στα νοτιοανατολικά της χώρας ενώ η Τουρκία ότι όσοι αναχωρούν από την Τουρκία και το Ιράκ είναι οικονομικοί μετανάστες. Ασκείται πίεση στην Τουρκία για τον έλεγχο και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης προσφύγων και αιτούντων άσυλο που διέρχονται τη χώρα, κυρίως από το Ιράν και το Ιράκ²⁴⁰.

Το 1962 η Τουρκία κύρωσε τη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων αλλά διατηρεί τη γεωγραφική επιφύλαξη περιορίζοντας τη δέσμευσή της να χορηγεί άσυλο μόνον σε όσους προέρχονται από τις ευρωπαϊκές χώρες. Στους μη ευρωπαϊούς πρόσφυγες χορηγεί προσωρινό καθεστώς προστασίας εφαρμόζοντας την εθνική νομοθεσία που προβλέπει συνεργασία με το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες το οποίο ιδρύθηκε το 1960 και εδρεύει στην Άγκυρα. Η έντονη παρουσία του προσωπικού του διεθνούς οργανισμού στις συνοριακές περιοχές από το 1996 επέτρεψε τον καλλίτερο έλεγχο και την αποτελεσματικότερη παρέμβαση υπέρ των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο μειώνοντας τη συχνότητα των επαναπροωθήσεων²⁴¹.

Στην Τουρκία καταφεύγουν πρόσφυγες από το Ιράν, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο. Η πλειοψηφία των προσφύγων από το Ιράν ή το Ιράκ είναι Bahá'ís. Η Τουρκία παραμένει χώρα διέλευσης των προσφύγων: οι τουρκικές αρχές χορηγούν στους αιτούντες άσυλο προσωρινές άδειες παραμονής ώστε να καταγραφούν με το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας που αναζητεί μονιμότερο καθεστώς ασφάλειας σε μια τρίτη χώρα ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, στον Καναδά, στην Αυστραλία, στη Νέα Ζηλανδία, στις Σκανδιναβικές χώρες και στην Ελβετία. Ο συνήθης χρόνος αναμονής είναι δώδεκα έως δέκα οκτώ μήνες²⁴².

Οι μη ευρωπαίοι που φθάνουν στην Τουρκία υποχρεούνται να καταγραφούν με τις αρχές εντός δέκα ημερών από την είσοδό τους στη χώρα. Αυτή η 10ήμερη προθεσμία μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία, αφού είναι καθοριστικής σημασίας για τη διοικητική πρακτική. Το σύστημα ασύλου ενέχει κινδύνους για τους μη ευρωπαίους πρόσφυγες καθώς τα διάφορα στάδια της διαδικασίας δεν διασφαλίζουν την προστασία από την επαναπροώθηση. Από τη μια μεριά η κρατική διαδικασία στηρίζεται στις ενέργειες της αστυνομίας και των δυνάμεων ασφαλείας που αποκεντρωμένα συλλέγουν στοιχεία στις απομακρυσμένες επαρχίες και στις αποφάσεις που υιοθετούνται από την κεντρική υπηρεσία στην Άγκυρα. Από την άλλη το καθεστώς του πρόσφυγα επιβεβαιώνεται από το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Άγκυρα. Η απόφαση του διεθνούς οργανισμού είναι αποδεκτή από τις εθνικές αρχές μόνον εάν ο αιτών έχει τηρήσει την η εθνική διαδικασία – καταγραφή του αιτήματος ασύλου εντός δεκαήμερου από την είσοδο στη χώρα. Αναφέρεται ότι απελάθηκαν άμεσα στις χώρες καταγωγής τους πρόσφυγες από το Ιράν, το Ι-

²³⁹ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 104.

²⁴⁰ Writenet Country Papers, The Kurds – A Regional Issue: update to April 1998, Sarah Graham-Brown, 4/1998.

²⁴¹ UNHCR, Country Profiles, Turkey 9/1999.

²⁴² Agence France Press – Flood of Iranian Refugees passes through Turkey, 16.6.2000.

ράκ, το Πακιστάν και το Αφγανιστάν και από άλλες χώρες που συνελήφθησαν στα σύνορα με την Ελλάδα ή στην τουρκική επικράτεια²⁴³.

Αιτούντες άσυλο: η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας αναφέρει ότι οι αιτούντες άσυλο δεν δικαιούνται να εργαστούν ούτε να λαμβάνουν οιασδήποτε μορφής επίδομα κοινωνικής πρόνοιας αν και καλύπτονται τα έξοδα παροχής υπηρεσιών υγείας και η εκπαίδευση των παιδιών. Δεν υπάρχουν κέντρα υποδοχής των αιτούντων άσυλο. Περιορισμένος αριθμός οργανώσεων παρέχει υλική βοήθεια στους πρόσφυγες. Οι αιτούντες άσυλο που δεν έχουν συγγενείς στην Τουρκία είναι επιρρεπείς σε παράνομες δραστηριότητες και κατακρίνονται από την κοινωνία²⁴⁴. Το Μάιο του 2000 οι δυνάμεις ασφαλείας πυροβόλησαν και σκότωσαν εννέα Μπαγκλαντεσιανούς, Αφγανούς, και Πακιστανούς αιτούντες άσυλο που διέσχισαν τα σύνορα στο Dogubayazit, κοντά στην πόλη Αργί της ανατολικής Τουρκίας²⁴⁵. Η Διεθνής Αμνηστία αναφέρει αναγκαστικούς επαναπατρισμούς ιρανών προσφύγων. Στις 26.5.1999 οι αρχές απέλασαν στο Ουζμπεκιστάν δύο αιτούντες άσυλο αδιαφορώντας για το επίσημο αίτημα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την αναστολή της απέλασής τους²⁴⁶.

Παράνομοι μετανάστες: εκτιμάται ότι στη χώρα ζουν παράνομα περίπου 500.000 έως 2.000.000 ιρανοί μετανάστες. Τα ΜΜΕ συνέβαλαν στη δημιουργία της άποψης ότι η Χεζμπολάχ έχει άμεσους δεσμούς με την ιρανική κυβέρνηση και έπληξαν τη θέση των ιρανών που ζουν στην Τουρκία²⁴⁷. Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας ανέφερε περιπτώσεις όπου οι αξιωματούχοι εφαρμογής του νόμου χρησιμοποίησαν υπέρμετρη βία σε αλλοδαπούς – κυρίως από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη – που διέμεναν στη χώρα παράνομα. Η παράνομη μετανάστευση αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως ζήτημα ασφάλειας και εν δυνάμει απειλή για την οικονομία. Παράνομοι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων Αφρικανών, που συνελήφθησαν από τις αρχές σε «σκούπες» αναφέρουν ότι υποβλήθηκαν σε σκληρή και εξευτελιστική μεταχείριση. Αναφέρεται ότι στα πλαίσια της αγοράς εργασίας είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην εκμετάλλευση οι παράνομοι μετανάστες και ειδικότερα όσοι εργάζονται ως οικόσιτο προσωπικό²⁴⁸.

Ανυπότακτοι

Η στρατιωτική θητεία στην Τουρκία είναι υποχρεωτική και η εθνική νομοθεσία δεν ορίζει για τους αντιρρησίες συνείδησης. Το άρθρο 72 του Συντάγματος ορίζει ότι η στρατιωτική θητεία είναι δικαίωμα και υποχρέωση κάθε τούρκου πολίτη ανεξάρτητα από την εθνική καταγωγή του. Οι πολίτες υπηρετούν τη στρατιωτική θητεία είτε στις Ένοπλες Δυνάμεις είτε σε Δημόσιες Υπηρεσίες, κατά τα οριζόμενα στο Νόμο περί Στρατιωτικής Θητείας Νο. 1111. Η κυβέρνηση της Τουρκίας θεωρεί τη στρατιωτική θητεία σημαντικό στοιχείο της ισότητας ενώπιον του νόμου και πιστεύει ότι ο αποκλεισμός οιασδήποτε από την εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας θα πλήξει την εφαρμογή της νομοθεσίας. Διαφοροποιείται από το ψήφισμα 1998/77 της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που διακηρύττει ότι το δικαίωμα του καθενός να έχει αντιρρήσεις συνείδησης για την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων αποτελεί νόμιμη άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της

²⁴³ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 102.

²⁴⁴ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001), 3.7.2001, para. O 45.

²⁴⁵ Human Rights Watch, World Report 2001, Turkey – Human Rights Developments.

²⁴⁶ Amnesty International, Annual Report 2000, Turkey, p. 4.

²⁴⁷ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna, 13/14.11.2000, p. 102.

²⁴⁸ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, Second Report on Turkey, 15.12.2000, CRI (2001) 37, 3.7.2001, para. O 48.

σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας που προστατεύεται από το άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το άρθρο 18 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων. Η Τουρκία δεν αναγνωρίζει στους αντιρρησίες συνείδησης το καθεστώς που προβλέπουν τα δύο προαναφερόμενα διεθνή κείμενα²⁴⁹.

Δεν έχει αναφερθεί διαφορετική μεταχείριση των κούρδων στρατιωτών²⁵⁰. Στις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις και στη χωροφυλακή υπηρετούν ετησίως 700.000 κληρωτοί. Το επίπεδο της ανάπτυξης των ενόπλων δυνάμεων αλλάζει συχνά, αλλά περίπου το 20% αναπτύσσεται στις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας. Στο παρελθόν οι στρατιώτες δεν υπηρετούσαν στον τόπο καταγωγής τους. Παραδοσιακά, για λόγους πολιτισμικής ενοποίησης της χώρας, οι άντρες από τη δυτική Τουρκία υπηρετούσαν στην ανατολική και το αντίστροφο. Όμως, αυτός ο κανόνας τροποποιήθηκε λίγο πριν το 1993 και οι τοποθετήσεις ορίζονται τυχαία από υπολογιστή. Ο Προϊστάμενος της Δημόσιας Διοίκησης μπορεί σε εξαιρετικές περιπτώσεις να ανατρέψει τις αποφάσεις που λαμβάνονται με ηλεκτρονικό τρόπο.

Η Διεθνής Αμνηστία, στην έκθεση εμπειρογνωμοσύνης που κατέθεσε τον Ιούλιο του 1998 στο Γερμανικό Διοικητικό Δικαστήριο του Wiesbaden, αναφέρεται στην πρακτική της τοποθέτησης των κληρωτών σε περιοχές της χώρας που βρίσκονται μακριά από τον τόπο καταγωγής τους. Στηρίζει τη θέση της αυτή σε εκθέσεις του τουρκικού και του φιλοκουρδικού τύπου καθώς και σε εκθέσεις της Οργάνωσης της Σμύρνης «Πολίτες ενάντια στον Πόλεμο» (Izmir Savas Karsitlari Dernegi - ISKD). Η προαναφερόμενη έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας αναφέρει διάφορα περιστατικά κούρδων κληρωτών που υπηρέτησαν από το 1996 έως το 1998 στη νοτιοανατολική Τουρκία και σκοτώθηκαν. Αναφέρεται ότι η οργάνωση ISKD υποστήριξε ότι το 1996 δεν ευνοείτο, ούτε υποβαθμιζόταν, αλλά αποτελούσε τυχαία επιλογή η ανάπτυξη των κούρδων στα νοτιοανατολικά της χώρας. Το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο του Αμβούργου, λαμβάνοντας υπόψη τις εκθέσεις των εμπειρογνομόνων της Διεθνούς Αμνηστίας και των ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων καθώς και τις εκθέσεις για την κατάσταση στην Τουρκία του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών και προηγούμενες αποφάσεις των γερμανικών διοικητικών δικαστηρίων κατέληξε ότι είναι πιθανότερη από ότι στο παρελθόν η τοποθέτηση των κληρωτών κοντά στον τόπο καταγωγής τους, αλλά δεν διαπίστωσε την εφαρμογή συστηματικής πολιτικής τοποθέτησης των κληρωτών στη νοτιοανατολική Τουρκία για να χρησιμοποιηθούν ως ασπίδες «στις πρώτες γραμμές του πυρός»²⁵¹. Μετά τη σύλληψη του Α. Οτσαλάν και τον τερματισμό του ένοπλου αγώνα του PKK οι κούρδοι που υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία δεν κινδυνεύουν κατ' αρχήν να τοποθετηθούν σε κουρδικές περιοχές²⁵².

Οι φοιτητές δικαιούνται αναβολή της στρατιωτικής θητείας προκειμένου να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Στην έκθεσή της του Σεπτεμβρίου του 1998 με τον τίτλο «Αρνούμενοι να πάρουμε τα όπλα» η διεθνής οργάνωση «Πολίτες Ενάντια στον Πόλεμο» αναφέρει με βάση τις πληροφορίες που έλαβε το 1997 από το Τουρκικό Προξενείο του Ρότερνταμ ότι είναι δυνατή η αναβολή της θητείας για περίοδο έξι ετών. Περαιτέρω αναβολή επιτρέπεται για μεταπτυχιακές σπουδές και μόνον για τέσσερα χρόνια.

Η στρατιωτική θητεία είναι 18μηνη για τους κληρωτούς και 12 έως 16 μήνες για τους αξιωματικούς. Εξαιρούνται της στρατιωτικής θητείας όσοι κρίνονται ανίκανοι. Η Διεθνής

²⁴⁹ United Nations, Commission on Human Rights, Civil and Political Rights, including the question of conscientious objection to military service, Report of the Secretary General submitted pursuant to Commission resolution 1998/77, 55th session, E/CN.4/2000/55, 17.12.1999.

²⁵⁰ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, 13/14.11.2000, p. 96.

²⁵¹ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17-23.3.2001), 22.8.2001, p. 55.

²⁵² Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, 13/14.11.2000, p. 97.

Οργάνωση «Πολίτες ενάντια στον Πόλεμο» αναφέρει ότι, ανάλογα με την πολιτική κατάσταση, εφαρμόζονται εξαιρετικές ρυθμίσεις απαλλαγής από την υποχρέωση στρατεύσεως. Κάποιες επαγγελματικές ομάδες (γιατροί, δάσκαλοι, και δημόσιοι υπάλληλοι) μπορούν να υπηρετήσουν σε ειδικές θέσεις, όπως οι δάσκαλοι για παράδειγμα που επιθυμούν να εργαστούν στις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας δεν υποχρεούνται να υπηρετήσουν στρατιωτική θητεία.

Επίσημα, η δυνατότητα εξαγοράς της στρατιωτικής θητείας παρέχεται μόνον στους Τούρκους που ζουν μόνιμα εκτός της χώρας τους για περισσότερα από τρία χρόνια και οι οποίοι υποχρεούνται να υπηρετήσουν ένα μήνα αντί για 16. Όμως, από το Νοέμβριο του 1999 η δυνατότητα αυτή παρέχεται όχι μόνον στους Τούρκους που είναι εγκατεστημένοι στο εξωτερικό αλλά και σε κάθε άντρα που είναι άνω τα τριάντα ετών και δεν έχει εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις²⁵³. Για να αυξήσει τα δημόσια έσοδα και να αντιμετωπίσει τις ανάγκες που δημιούργησε ο σεισμός του Αυγούστου του 1999, η τούρκικη κυβέρνηση υιοθέτησε την πρόταση σύμφωνα με την οποία επιτρέπεται στους άντρες να υπηρετήσουν λιγότερους μήνες εφόσον εξαγοράσουν το υπόλοιπο της θητείας τους. Η νομοθεσία επιτρέπει σε όσους γεννήθηκαν πριν την 1.1.1973 να υπηρετήσουν 60 ημέρες και να καταβάλουν 8.000 \$ ΗΠΑ. Οι άντρες άνω των 40 ετών μπορούν να καταβάλουν 10.000\$ ΗΠΑ και δεν υπηρετούν. Συνεχίζει να ισχύει η δυνατότητα της εξαγοράς της στρατιωτικής θητείας²⁵⁴. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας αναφέρει για την Τουρκία στην έκθεσή του του 2000 ότι περισσότεροι από 70.000 άντρες εξαγόρασαν τη στρατιωτική τους θητεία, μεταξύ αυτών και κούρδοι ακτιβιστές. Επίσης, το Δεκέμβριο του 2000 υιοθετήθηκε ειδικός νόμος αμνηστίας για τους λιποτάκτες και τους ανυπότακτους. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας δεν αναφέρει πληροφοριακά στοιχεία για την εφαρμογή αυτού του νόμου²⁵⁵.

Μεταχείριση των ανυπότακτων: οι ανυπότακτοι παραπέμπονται σε δίκη σύμφωνα με το άρθρο 63 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα και τιμωρούνται με φυλάκιση έως τριών ετών την οποία εκτίουν σε αναμορφωτήριο. Οι στρατιωτικές φυλακές υπάγονται στην αρμοδιότητα των ενόπλων δυνάμεων και οι φυλακισμένοι απολαμβάνουν τη μεταχείριση που προβλέπει η στρατιωτική νομοθεσία. Εάν ο καταδικασθείς είναι κάτω των 20 ετών η ποινή φυλάκισης που επιβάλλεται είναι τριών μηνών. Οι ανυπότακτοι που δικάζονται από στρατιωτικά δικαστήρια έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο με τους όρους και τις προϋποθέσεις που αναγνωρίζεται αυτό το δικαίωμα σε όσους παραπέμπονται σε δίκη ενώπιον των τακτικών ποινικών δικαστηρίων. Δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία για διαφορετική μεταχείριση των κούρδων ή άλλων ομάδων ανυπότακτων λόγω της εθνοτικής καταγωγής τους ή των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Όμως, αναφέρονται περιπτώσεις κακομεταχείρισης ανυπότακτων κούρδων που είναι γνωστοί ή κρίνονται ύποπτοι ως μέλη ή υποστηρικτές αποσχιστικών κινήσεων²⁵⁶. Το Μάρτιο του 1998 η Διεθνής Αμνηστία ανέφερε ότι κρατήθηκε incommunicado στην Κωνσταντινούπολη για επτά ημέρες και παραπέμφθηκε σε νοσοκομείο ο Cengiz Suslu που αρνείτο να υπηρετήσει τη στρατιωτική θητεία. Ανέφερε ότι βιάστηκε με γκλομπ και ότι υπέστη ηλεκτροσόκ στα γεννητικά του όργανα. Δεν είχε δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο για δύο βδομάδες μετά τη σύλληψή του²⁵⁷.

²⁵³ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, 13/14.11.2000, p. 96.

²⁵⁴ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17-13/3/2001), 22/8/2001, p. 55.

²⁵⁵ The Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Country Report, Turkey, 7/2000.

²⁵⁶ Immigration and Nationality Directorate of the United Kingdom, Report of fact-finding mission to Turkey (17-13/3/2001), 22/8/2001, p. 55.

²⁵⁷ Amnesty International, Annual Report 1999, Turkey, p. 2.

Το άρθρο 377 του σχεδίου νόμου του Ποινικού Κώδικα προβλέπει για τους αντιρρησίες συνείδησης φυλάκιση κατ' ανώτατο όριο δύο ετών. Σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια είναι σπάνια πλέον τα περιστατικά αναγκαστικής περιτομής. Ισχυρισμοί για την αποφυγή της στρατιωτικής θητείας λόγω φόβου περιτομής αποτελούσαν βασίμο λόγο χορήγησης ασύλου καθώς εφαρμοζόταν στην Τουρκία η σχετική πρακτική²⁵⁸. Ο αντιρρησίας συνείδησης, Murat Ulke, πρόεδρος της Οργάνωσης της Σμύρνης «Πολίτες Ενάντια στον Πόλεμο» παρέμεινε στη φυλακή εκτίοντας ποινές για «προσβολή του θεσμού της στρατιωτικής θητείας», για «κατ' επανάληψη ανυποταξία» και για λιποταξία²⁵⁹.

Ομοφυλόφιλοι: δεν υπάρχει ειδική νομοθεσία. Τα άρθρα 419,547 και 576 του Ποινικού Κώδικα ρυθμίζουν την προστασία των δημοσίων ηθών και μπορεί να εφαρμοστούν σε βάρος των ομοφυλόφιλων²⁶⁰. Το Υπουργείο Εξωτερικών της Ολλανδίας αναφέρει στην έκθεσή του τού Μαΐου 2001 ότι οι ομοφυλόφιλοι δεν αντιμετωπίζουν περιορισμούς από την κυβέρνηση. Όμως, μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα σε κοινωνικό επίπεδο καθώς κάποιες μορφές σεξουαλικής συμπεριφοράς δεν είναι αποδεκτές στον αγροτικό πληθυσμό ή στις συντηρητικές πόλεις, όπως στην Κοηγα. Όσοι αλλάζουν φύλο δεν διώκονται από τις αρχές που αποδέχονται αυτήν τη στάση. Οι τραβεστί αντιμετωπίζουν τα ίδια με τους ομοφυλόφιλους προβλήματα.

ΣΤ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Ύπατης Αρμοστείας

Εισαγωγή

Οι κυριότεροι στόχοι του προγράμματος της Ύπατης Αρμοστείας στην Τουρκία όπως καθορίζονται στο Global Appeal 2001 είναι :

- Η ενίσχυση της συνεργασίας με την τουρκική κυβέρνηση για την προστασία των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο,
- Η διασφάλιση της ταχείας και αξιόπιστης διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα για τους μη ευρωπαϊούς αιτούντες άσυλο,
- Ο εντοπισμός και η προαγωγή διαρκών λύσεων για τους πρόσφυγες με την εφαρμογή της διαδικασίας της μετεγκατάστασης, του εθελοντικού επαναπατρισμού και της τοπικής ενσωμάτωσης, η παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής σε κοινωνικολειτουργικό επίπεδο και η υποστήριξη των προσφύγων και ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών,
- Η διευκόλυνση και η παροχή συνδρομής για τον εθελοντικό επαναπατρισμό των Τούρκων από το βόρειο Ιράκ και των Βοσνίων και Κοσοβάρων προσφύγων από την Τουρκία,
- Η ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους αιτούντες άσυλο / πρόσφυγες και την εντολή της Ύπατης Αρμοστείας.

Πρόσφατες εξελίξεις: λόγω της γεωγραφικής επιφύλαξης που έχει διατυπώσει η Τουρκία στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 (βάσει της οποίας αναγνωρίζει μόνον πρόσφυγες που κατάγονται από την Ευρώπη), οι μη ευρωπαίοι πρόσφυγες, ειδικότερα οι Ιρανοί, απολαμβάνουν στη χώρα αυτή του καθεστώτος της προσωρινής προστασίας. Η κυβέρνηση συνεχίζει να στηρίζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα που εφαρμόζει η Ύπατη Αρμοστεία για την κρίση των αιτήσεων ασύλου των μη ευρωπαϊών προσφύγων και περίπου όλοι οι πρόσφυγες της κατηγορίας αυτής πρέπει να μετεγκαταθούν. Πρόσφατα, αυξήθηκε ο αριθμός των ιρανών προσφύγων που πριν εισέλθουν στην Τουρκία ζούσαν στο βόρειο Ιράκ. Από τον Απρίλιο του 1998 έχει αυξηθεί ο αριθμός των μη ευρω-

²⁵⁸ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, UNHCR / ACCORD 6th European Country of Origin and Information Seminar, Vienna 13/14.11.2000, p. 97.

²⁵⁹ Amnesty International, Annual Report 1999, Turkey, p. 2.

²⁶⁰ The International Lesbian and Gay Association, Turkey, updated 5.12.1999 (www.ilga.org).

παίων αιτούντων άσυλο. Η εξέλιξη αυτή έχει ασκήσει πιέσεις στο έμψυχο δυναμικό και στους πόρους του γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας προκαλώντας διαρθρωτικές καθυστερήσεις.

Στα πλαίσια της διαδικασίας ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ η Ύπατη Αρμοστεία συνδράμει και ενθαρρύνει την Τουρκία να τηρήσει την καλλίτερη διεθνή πρακτική προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο. Τα τελευταία δύο χρόνια ο οργανισμός ανέλαβε νέες πρωτοβουλίες για να βοηθήσει την κυβέρνηση να εκπαιδεύσει το προσωπικό στο προσφυγικό δίκαιο και στην εφαρμογή της σχετικής εθνικής νομοθεσίας του 1994. Οι πρωτοβουλίες αυτές οδήγησαν στη βελτίωση της προστασίας των μη ευρωπαϊών προσφύγων. Η στενή συνεργασία του οργανισμού με την τουρκική κυβέρνηση σε θέματα κατάρτισης συνέβαλε στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης για το δίκαιο και αμερόληπτο χαρακτήρα των συμβουλών και των προτάσεων της Ύπατης Αρμοστείας. Κατά την παραμονή τους στην Τουρκία οι πρόσφυγες που δεν διαθέτουν ίδια μέσα διαβίωσης εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τη βοήθεια που παρέχει η Ύπατη Αρμοστεία. Η βοήθεια αυτή συνίσταται σε παροχή τροφίμων, στέγης, βασικών υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης καθώς και σε νομική και κοινωνικο-λειτουργική συμβουλευτική. Πρόσφατα η Ύπατη Αρμοστεία εγκαινίασε δύο νέες συνεργασίες με εθνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και τοπικές αρχές προκειμένου να συμπληρώσει την παρεχόμενη στους πρόσφυγες βοήθεια.

Το 1999 η πλειοψηφία των προσφύγων από το Κόσοβο επέλεξε τον εθελοντικό επαναπατρισμό. Για τους υπόλοιπους ευρωπαίους πρόσφυγες (καθώς και για τους Βόσνιους) η Ύπατη Αρμοστεία αναζητά τη διασφάλιση και το σεβασμό των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση του 1951. Το Γραφείο παρέχει περιορισμένη υλική βοήθεια στους πρόσφυγες, καθώς και συμβουλές που αφορούν στις διαρκείς λύσεις, συμπεριλαμβανομένης της ενσωμάτωσης στη χώρα ασύλου. Η υποστήριξη της εντολής της Ύπατης Αρμοστείας από την τουρκική πολιτική ηγεσία, τα ανώτατα επίπεδα της διοίκησης και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασκούν επιρροή καθώς και από την κοινή γνώμη είναι καίριας σημασίας για την υιοθέτηση πολιτικών που θα καταστήσουν εφικτή τη μεταφορά της αρμοδιότητας της προστασίας και της βοήθειας των προσφύγων στις τουρκικές αρχές.

Ανάγκες: ο προσωρινός χαρακτήρας της προστασίας των μη ευρωπαϊών προσφύγων καθιστά ανέφικτη την ενσωμάτωσή τους στην Τουρκία. Περίπου όλοι οι πρόσφυγες της κατηγορίας αυτής πρέπει να μετεγκατασταθούν σε μια τρίτη χώρα. Η παράλειψη υποβολής αίτησης ασύλου στις προβλεπόμενες από την εθνική νομοθεσία προθεσμίες πλήττει καίρια την προστασία των προσφύγων στην Τουρκία. Κάποια από τα προβλήματα προστασίας είναι: ανασφάλεια των αιτούντων άσυλο στις συνοριακές περιοχές, ανησυχία του προσφυγικού πληθυσμού, κατακόρυφη αύξηση του κόστους λειτουργίας του γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας και έντονο άγχος του προσωπικού που κρίνει τα αιτήματα ασύλου. Η Ύπατη Αρμοστεία φέρει το βάρος της άμεσης επιχειρησιακής ευθύνης για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και τις διαρκείς λύσεις. Η ικανοποίηση των κοινωνικών και υλικών αναγκών των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο δεν είναι εύκολο έργο γιατί ζουν διασκορπισμένοι σ' όλη τη χώρα.

Στρατηγική : προστασία και λύσεις

Λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική επιφύλαξη της Τουρκίας στη Σύμβαση του 1951 η Ύπατη Αρμοστεία υποχρεούται να συνεχίσει να χειρίζεται τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Παρά τον αυξανόμενο αριθμό των νέων αιτήσεων ασύλου, πρόοδος παρατηρήθηκε στη μείωση των υποθέσεων που εκκρεμούσαν, με την εφαρμογή μέτρων επιτάχυνσης των σχετικών διαδικασιών, με την ενίσχυση του προσωπικού (όταν το επέτρεπαν τα οικονομικά του οργανισμού) και με τη μεταβίβαση περισσότερων αρμοδιοτήτων στο γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στη Βαν. Στόχος είναι να μειωθεί ο μέσος χρόνος

αναμονής για την πρώτη συνέντευξη στις έξι εβδομάδες στις συνοριακές περιοχές και στις οκτώ βδομάδες στην υπόλοιπη χώρα. Όμοια, η μέση διάρκεια αναμονής από την πρώτη συνέντευξη ως την ολοκλήρωση της φάσης της προσφυγής δεν πρέπει να υπερβαίνει τους έξι μήνες στις συνοριακές περιοχές και τους οκτώ στην υπόλοιπη χώρα.

Η επίτευξη αυτών των στόχων εξαρτάται κυρίως από την ικανότητα της Ύπατης Αρμοστείας να εξασφαλίσει την κατάλληλη χρηματοδότηση για τις δραστηριότητες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ως χώρα υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ αναμένεται από την Τουρκία να αποφασίσει έως τα τέλη του 2000 το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου όσον αφορά στα κριτήρια του ασύλου. Η Ύπατη Αρμοστεία αναζητά τη στενή συνεργασία και την εναρμόνιση του προγράμματός της με αυτό του προαναφερόμενου σχεδίου δράσης. Έτσι, θα αυξήσει τη χρηματοδότηση από την ΕΕ. Η Ύπατη Αρμοστεία θα αρχίσει να μεταβιβάζει σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα στην κυβέρνηση. Ο στόχος αυτός είναι μακροπρόθεσμος και δεν θα ολοκληρωθεί όσο η χώρα διατηρεί τη γεωγραφική επιφύλαξη για τους μη ευρωπαίους πρόσφυγες που υπάγονται εξ ανάγκης στη διαδικασία μετεγκατάστασης. Η Ύπατη Αρμοστεία καταβάλλει προσπάθειες να πείσει την κυβέρνηση και να της παράσχει κάθε δυνατή βοήθεια ώστε να ιδρύσει ειδικό γραφείο με αρμοδιότητα τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ο στόχος αυτός εναρμονίζεται με τις παρατηρήσεις της ΕΕ όσον αφορά στην πρόοδο της Τουρκίας στη διαδικασία ένταξής της. Η ίδρυση ενός ειδικευμένου γραφείου είναι αναγκαία ενόψει της προοπτικής της μεταβίβασης της αρμοδιότητας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα των μη ευρωπαίων αιτούντων άσυλο στο κράτος.

Το εκτεταμένο πρόγραμμα της Ύπατης Αρμοστείας στον τομέα της κατάρτισης και της τεχνικής συνεργασίας ενισχύει το διάλογο με την κυβέρνηση για την εν γένει βελτίωση του τουρκικού συστήματος ασύλου ώστε να εναρμονισθεί με τα διεθνή επίπεδα. Τα προγράμματα κατάρτισης και ενημέρωσης της κοινής γνώμης απευθύνονται στους υπαλλήλους του Υπουργείου Εσωτερικών, στην Αστυνομία, στους δικαστικούς λειτουργούς, στα πανεπιστήμια, στις μη κυβερνητικές οργανώσεις, στους δικηγορικούς συλλόγους και στην κοινωνία των πολιτών και συμβάλουν στην ενίσχυση του σεβασμού του θεσμού του ασύλου. Άλλες βελτιώσεις του συστήματος ασύλου θα περιλαμβάνουν τη δημιουργία βάσης δεδομένων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο στην Τουρκία και τη συγκρότηση μιας ομάδας διερμηνέων που θα συνδράμουν τους κρατικούς αξιωματούχους. Η στρατηγική της Ύπατης Αρμοστείας στον τομέα της συμβουλευτικής επικεντρώθηκε τα τελευταία χρόνια στην κυβέρνηση, που αποτελεί το κύριο όργανο που χαράσσει την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου της Τουρκίας. Όμως, τώρα καταβάλλεται σημαντική προσπάθεια ενημέρωσης της κοινής γνώμης για την εντολή της Ύπατης Αρμοστείας και την κατάσταση των προσφύγων, ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής τους και την εθνοτική τους ταυτότητα.

Βοήθεια : οι περισσότεροι πρόσφυγες και πολλοί αιτούντες άσυλο εξαρτώνται από τους περιορισμένους πόρους της Ύπατης Αρμοστείας, η οποία εκτός από ένα ελάχιστο μηνιαίο επίδομα καλύπτει τα ιατρικά έξοδα και σε λίγες περιπτώσεις τη στέγαση. Η οργάνωση καλύπτει τα έξοδα ταξιδιού για όσους μεταβαίνουν στην Άγκυρα για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και για τη διαδικασία μετεγκατάστασης. Η υποστήριξη των γυναικών και παιδιών προσφύγων περιλαμβάνει εκπαίδευση, συμβουλευτική σε κοινωνικό-λειτουργικό επίπεδο και παροχή ειδικευμένων φροντίδων υγείας καθώς και ψυχολογικών υπηρεσιών. Η άμεση υποστήριξη των Βοσνίων και Κοσοβάρων προσφύγων που συνεχίζουν να μένουν στην Τουρκία μειώνεται σταδιακά καθώς εφαρμόζονται διάφορες διαρκείς λύσεις. Η Ύπατη Αρμοστεία προσπαθεί να εμπλέξει τις τοπικές αρχές, τις υπηρεσίες υγείας και τις τουρκικές μη κυβερνητικές οργανώσεις στην ικανοποίηση των κοινωνικών, ψυχολογικών και υλικών αναγκών των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο που ζουν στην Τουρκία. Λαμβάνοντας υπόψη την περιορισμένη χρηματοδό-

τησή της, η Ύπατη Αρμοστεία ικανοποιεί κατά προτεραιότητα τις ανάγκες των γυναικών και παιδιών προσφύγων. Το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στην Άγκυρα σε συνεργασία με την τουρκική κυβέρνηση καθώς και με το γραφείο του οργανισμού στο Ιράκ διευκολύνουν τον εθελοντικό επαναπατρισμό των τούρκων προσφύγων από το βόρειο Ιράκ. Η επανένταξη αυτών των προσφύγων υποστηρίζεται με την παροχή δέματος επαναπατρισμού, που περιλαμβάνει τρόφιμα για δύο μήνες και προσωπικά είδη. Το προσωπικό του γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας στην Τουρκία παρακολουθεί την πορεία ένταξης των επαναπατριζόμενων.

Επιθυμητός στόχος : είναι η εφαρμογή αποτελεσματικής και δίκαιης διαδικασίας ασύλου στην Τουρκία, ώστε η προσωρινή προστασία να καταστεί μια βιώσιμη επιλογή ενώ ταυτόχρονα αναζητώνται διαρκείς λύσεις, όπως είναι η μετεγκατάσταση σε τρίτη χώρα. Ο μακροπρόθεσμος στόχος της Ύπατης Αρμοστείας είναι να μεταβιβάσει σταδιακά τις αρμοδιότητές της στην τουρκική κυβέρνηση (και στην κοινωνία ευρύτερα) και κυρίως τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, την κατάρτιση του προσωπικού και την παροχή κοινωνικής βοήθειας στους πρόσφυγες. Η ενημέρωση της κοινής γνώμης και της κοινωνίας εν γένει θα διασφαλισθεί με τις δραστηριότητες των δημοσίων σχέσεων.

Οργάνωση και Υλοποίηση

Διαχείριση: η έδρα της Ύπατης Αρμοστείας στην Τουρκία βρίσκεται στην Άγκυρα. Περιφερειακά γραφεία λειτουργούν στην Κωνσταντινούπολη, στη Σιλώπη και στη Βαν. Συνολικά οκτώ διεθνείς υπάλληλοι, είκοσι εννέα γηγενείς και εννέα νέοι επαγγελματίες διαχειρίζονται το πρόγραμμα της Τουρκίας. Από τους οκτώ διεθνείς υπαλλήλους οι τρεις είναι Περιφερειακοί Σύμβουλοι (σε θέματα φύλου, παιδιών και νομικής κατάρτισης) και απασχολούνται στο γραφείο του οργανισμού στην Άγκυρα. Το 2001 η Ύπατη Αρμοστεία θα ενισχύσει τις δραστηριότητές της στον τομέα της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και της μετεγκατάστασης με τη συνεργασία άλλων επιχειρησιακών φορέων. Σημαντική είναι η πρόοδος στους τομείς της κατάρτισης και της υποστήριξης του προσωπικού της οργάνωσης, που έχει ως στόχο τη διατήρηση της ποιότητας της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και την εμπύχωση του προσωπικού στην αντιμετώπιση της πίεσης που ασκεί το έργο που διεκπεραιώνει. Μια ειδική ομάδα κρούσης στο γραφείο της Άγκυρας θα σχεδιάσει και θα παρακολουθήσει τις δραστηριότητες που υποστηρίζουν την πολιτική των προτεραιοτήτων που θέτει η Ύπατη Αρμοστεία για την προστασία των γυναικών και των παιδιών προσφύγων. Περαιτέρω μέτρα θα υιοθετηθούν για τη βελτίωση της ασφάλειας των εργασιακών χώρων, κυρίως στη Βαν.

Συνεργασία και συντονισμός : η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάζεται όχι μόνο με επτά επιχειρησιακούς φορείς, αλλά και με διακυβερνητικές οργανώσεις όπως είναι ο ΔΟΜ (για τη μετεγκατάσταση και τον εθελοντικό επαναπατρισμό) και η UNICEF (για τα παιδιά και τις γυναίκες πρόσφυγες). Στα πλαίσια της παρακολούθησης της υλοποίησης και της αξιολόγησης του έργου της και των περιοδικών συναντήσεων των Επιτροπών Αναθεώρησης η Ύπατη Αρμοστεία συνεργάζεται με όλους τους επιχειρησιακούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην προστασία των προσφύγων και όχι μόνο με αυτούς στους οποίους έχει αναθέσει την υλοποίηση των προγραμμάτων της. Η Ύπατη Αρμοστεία στηρίζει ενεργά με διάφορους τρόπους το Συντονιστικό Σύστημα των Οργανώσεων του ΟΗΕ στην Τουρκία συμμετέχοντας στη διαδικασία CCA/UNDAF και συγκαλώντας Διάσκεψη των ενδιαφερομένων οργανώσεων για το φύλο.

Z. Στατιστική Επισκόπηση των Τούρκων αιτούντων άσυλο και προσφύγων Τούρκοι αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες: τάσεις και τύποι

Στη συνέχεια αναλύονται οι σύγχρονες τάσεις και τα χαρακτηριστικά των τούρκων αιτούντων άσυλο και προσφύγων στις χώρες που συνορεύουν με την Τουρκία, στην Ευρώπη και σε άλλες περιοχές του κόσμου.

A. Άσυλο στην περιοχή και διαρκείς λύσεις : στα τέλη του 2000 περίπου 12.600 τούρκοι είχαν αναζητήσει καταφύγιο στο Ιράκ, τη μόνη χώρα της περιοχής με αξιοσημείωτο τουρκικό προσφυγικό πληθυσμό. Στη διάρκεια του 2000 το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στο Ιράκ που συνδράμει τους τούρκους πρόσφυγες στη χώρα αυτή κατέγραψε την άφιξη 217 τούρκων που κρίθηκαν εκ πρώτης όψης πρόσφυγες.

Το 2000 το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στο Ιράκ διευκόλυνε τον επαναπατρισμό 264 τούρκων προσφύγων. Εκτός από 6 τούρκους πρόσφυγες που επέστρεψαν από το Πακιστάν, δεν αναφέρθηκε το 2000 άλλος επαναπατρισμός τούρκου πρόσφυγα. Ένας τούρκος πρόσφυγας μετεγκαταστάθηκε με τη συνδρομή της Ύπατης Αρμοστείας εντός του 2000.

Τους πρώτους έξη μήνες του 2001 ο τουρκικός προσφυγικός πληθυσμός του Ιράκ αυξήθηκε κατά 648 άτομα λόγω των γεννήσεων (424) και των καταγραφών προσφύγων που διέμεναν ήδη στη χώρα (224). Επιπλέον 188 τούρκοι αιτούντες άσυλο ζήτησαν να υπαχθούν στο καθεστώς προστασίας που παρέχει η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας.

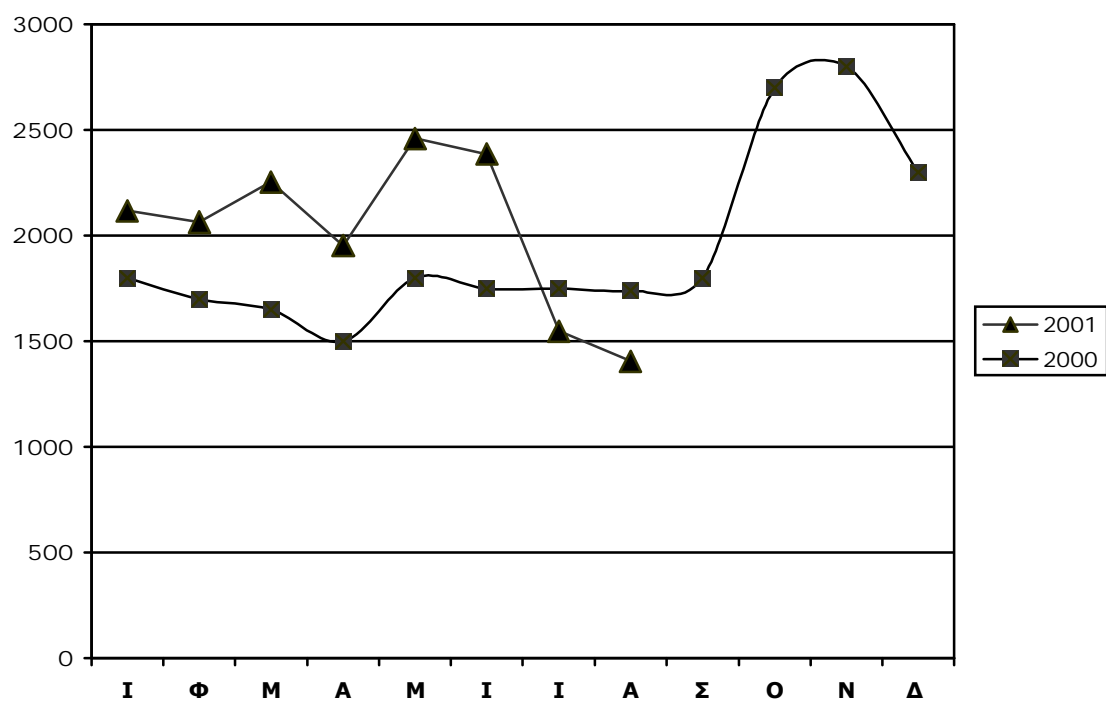
B. Αιτήσεις ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρώπη, στη Βόρεια Αμερική, στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία (Ιανουάριος 2000 – Ιούλιος 2001): το δεύτερο τρίμηνο του 2001 οι τούρκοι πολίτες υπέβαλαν 7.330 αιτήσεις ασύλου στην Ευρώπη, στη Βόρεια Αμερική, στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία. Σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο (6.180 αιτήσεις) οι αιτήσεις ασύλου αυξήθηκαν κατά 8%. Από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο του 2001 στη Γερμανία υποβλήθηκαν οι περισσότερες αιτήσεις (42% του συνολικού αριθμού της ΕΕ). Ακολουθούν η Γαλλία (23%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (16%).

Ο αριθμός των αιτήσεων ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρώπη τους πρώτους επτά μήνες του 2001 (15.790) ήταν κατά 29% μεγαλύτερος από αυτόν της αντίστοιχης περιόδου του 2000 (12.190).

Γ. Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα επί των αιτημάτων ασύλου των Τούρκων πολιτών, 2000: στη διάρκεια του 2000 τούρκοι πολίτες σε περισσότερες από 50 χώρες ασύλου υπέβαλαν περίπου 31.000 αιτήσεις. Το καθεστώς του πρόσφυγα αναγνωρίστηκε σε περίπου 4.100 αιτούντες άσυλο, η παραμονή για ανθρωπιστικούς λόγους επετράπη σε 1.250 ενώ η πλειοψηφία (17.500) των αιτήσεων απορρίφθηκαν.

Οι χώρες της ΕΕ αναγνώρισαν το καθεστώς του πρόσφυγα σε 3.100 τούρκους αιτούντες άσυλο, το ανθρωπιστικό καθεστώς σε 950 και απέρριψαν περίπου 16.100 αιτήσεις ασύλου. Έτσι το ποσοστό αναγνώρισης των τούρκων αιτούντων άσυλο στην ΕΕ ήταν της τάξης του 15%. Εάν προστεθούν και οι περιπτώσεις χορήγησης ανθρωπιστικού καθεστώτος το συνολικό ποσοστό ανέρχεται στο 20%.

ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΥΛΟΥ ΤΟΥΡΚΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ
(Ιανουάριος 2000 – Ιούλιος 2011)

ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΥΛΟΥ ΤΟΥΡΚΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ
(1990-2000)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	0	0	0	0	0	0	269	174	109	190	111
ΑΥΣΤΡΙΑ	1862	2252	1251	342	362	509	477	340	210	335	592
ΒΕΛΓΙΟ	1689	1069	854	868	601	581	713	436	403	518	838
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0	0	0	0	0	0	14	31	22	31	39
ΓΑΛΛΙΑ	11095	9684	1634	1286	1282	1653	1205	1548	1621	2219	3735
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	22082	23877	28327	19104	19118	33750	31732	25937	20286	16231	14355
ΔΑΝΙΑ	43	51	51	48	41	78	139	87	72	34	68
ΕΛΒΕΤΙΑ	7262	4324	1827	1080	1068	1293	1317	1395	1565	1453	1431
ΕΛΛΑΔΑ	1179	562	93	276	591	424	284	172	308	195	591
ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ ²⁶¹	1590	2110	1865	1480	2045	1820	1420	1445	2015	2850	3925
ΗΠΑ ²⁶²	0	105	157	287	373	162	31	0	32	0	69
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	0	0	0	1	15	3	1	19	4	16	22
ΙΣΠΑΝΙΑ	0	0	0	0	2	152	20	5	11	46	21
ΙΤΑΛΙΑ	2	2	8	50	16	71	17	86	1790	517	0
ΚΑΝΑΔΑΣ	68	124	227	142	120	142	161	172	298	419	869
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	797	914	721	635	618	700	692	1135	1222	1490	2277
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	80	46	32	30	30	35	24	44	129	279	164
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	0	0	0	0	0	0	24	79	153	91	116
ΠΟΛΩΝΙΑ	0	8	0	0	0	0	28	12	19	19	9
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	1	0	4	0	0	0	0	0	2	1	0
ΣΟΥΗΔΙΑ	1033	359	384	256	305	269	186	208	280	220	229
ΤΣΕΧΙΑ	0	26	22	1	7	2	15	1	11	110	91
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	56	208	48	42	23	44	30	47	98	115	76

²⁶¹ Υποθέσεις.

²⁶² Επιτροπή Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΕ
Αποφάσεις που εκδόθηκαν από 1.1.2000

Χώρα ασύλου	Διαδικασία	Καθεστώς Σύμβασης	Ανθρωπιστικό	Απορρίψεις	Συνολικό ποσοστό αναγνώρισης
Αυστρία		18	0	165	9,8%
Βέλγιο	Β' βαθμό	9	0	64	12,3%
Βέλγιο	Α' βαθμό	51	0	80	38,9%
Δανία	Β' βαθμό	0	0	20	0%
Δανία	Α' βαθμό	5	0	21	19,2
Φιλανδία	Β' βαθμό	0	²⁶³	6	25%
Φιλανδία	Α' βαθμό	-	19	16	55,6%
Γαλλία		523	0	2486	17,4%
Μεγ. Βρετανία	Παλαιές αιτήσεις		630	0	100%
Μεγ. Βρετανία	Α' βαθμό	60	70	1055	11%
Γερμανία	Νέες αιτήσεις	1782	42	6879	21%
Γερμανία	Εξυπαρχής	367	43	488	45,7%
Ελλάδα		30	23	333	13,7%
Ιρλανδία	Α' βαθμό	-		5	37,5%
Ιταλία		222		3327	6,3%
Λουξεμβούργο		0	0	0	0%
Κάτω Χώρες	Β' βαθμό	9	38	779	5,7%
Κάτω Χώρες	Α' βαθμό	11	9	38	34,5%
Κάτω Χώρες	Δικαστική διαδικασία	0	0	0	0%
Ισπανία		0	0	7	0%
Σουηδία	Β' βαθμός	-	59	110	35,3%
Σουηδία	Α' βαθμός	-	16	191	8,2

²⁶³ Μεταβαλλόμενα στατιστικά στοιχεία

Βιβλιογραφία – Διευθύνσεις διαδικτύου

http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=Turkey

<http://db.eiu.com>

<http://www.2facts.com>

<http://www.unhcr.ch/world/euro/turkey.htm>

<http://www.ind.homeoffice.gov.uk/default.asp?PageId=88>

<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2000/>

http://www.state.gov/www/global/human_rights/irf/irf_rpt/irf_toc.html

<http://www.amensty.org/>

<http://www.ecoi.net/index.php?iflang=en>

<http://www.freedomhouse.org>

<http://www.hrw.org/>

<http://www.icrc.org/>

<http://www.ihf-hr.org/reports/>

<http://www.khrp.org/newsline/>

<http://www.phrusa.org/campaigns/action>

<http://www.child-soldiers.org/>

<http://www.cpj.org/>

<http://www.ilga.org>

<http://www.refugees.org>

<http://www.hr-action.org>

<http://www.hra.action.org>

<http://www.db.idpproject.org>

<http://www.proasyl.de/texte/trabsch.pdf>